

NARODOWY
BANK POLSKI

Czerwiec 2022 r.

Raport o stabilności systemu finansowego

Czerwiec 2022 r.

Raport o stabilności systemu finansowego

Opracował zespół pod kierownictwem:

Olgi Szczepańskiej, Dyrektor Departamentu Stabilności Finansowej

Zespół autorski:

Hanna Augustyniak	Paweł Nieckula
Piotr Bańbuła	Maria Nowak
Marcin Borsuk	Jeremiasz Nowakowski
Jolanta Fijałkowska	Krzysztof Olszewski
Paweł Gajda	Krzysztof Osesik
Krzysztof Gajewski	Agnieszka Osińska
Paweł Gąsiorowski	Jacek Osiński
Marta Gołajewska	Aleksandra Paterek
Marzena Imielska	Justyna Pycka
Aleksander Kaczmarek	Artur Rutkowski
Piotr Kasprzak	Paweł Smaga
Sylwester Kozak	Paweł Sobolewski
Piotr Krzak	Robert Szostak
Łukasz Kurowski	Dobiesław Tymoczko
Wojciech Kwaśniak	Joanna Waszczuk
Jacek Łaszek	Marzena Zaczek
Krzysztof Maliszewski	Sławomir Zajączkowski
Dorota Mirowska-Wierzbicka	

Druk:

Drukarnia NBP

Wydał:

Narodowy Bank Polski
ul. Świętokrzyska 11/21, 00-919 Warszawa
tel.: +48 22 185 10 00
faks.: +48 185 10 10
www.nbp.pl

© Narodowy Bank Polski, 2022

Niniejszy Raport przedstawia analizę i ocenę ryzyka dla stabilności systemu finansowego w Polsce.

Stabilność systemu finansowego definiowana jest jako stan, w którym system ten pełni swoje funkcje w sposób ciągły i efektywny, nawet w przypadku wystąpienia nieoczekiwanych i niekorzystnych zaburzeń o znacznej skali i niskim prawdopodobieństwie wystąpienia.

Analiza przeprowadzona w niniejszej edycji Raportu opiera się na danych dostępnych do dnia 30 kwietnia 2022 r. (*cut-off date*). Raport został przyjęty przez Zarząd Narodowego Banku Polskiego w dniu 9 czerwca 2022 r.

Spis treści

Synteza	6
Rekomendacje	9
1. Uwarunkowania zewnętrzne i makroekonomiczne	11
1.1. Uwarunkowania zewnętrzne	11
1.2. Sytuacja makroekonomiczna w Polsce	13
1.3. Rynki finansowe	18
1.4. Rynek nieruchomości	21
2. Główne obszary ryzyka w sektorze bankowym	25
2.1. Ryzyko kredytowe	25
2.2. Ryzyko prawne związane z portfelem walutowych kredytów mieszkaniowych i jego skutki ekonomiczne	36
2.3. Wyniki finansowe i wypłacalność	41
2.4. Testy warunków skrajnych	48
2.5. Słabość niektórych instytucji i zarażanie	53
2.6. Akcja kredytowa	59
2.7. Rynkowa ocena banków	70
2.8. Wybrane wskaźniki opisujące sytuację sektora bankowego	73
3. Główne obszary ryzyka w sektorze niebankowym	76
3.1. Zakłady ubezpieczeń	76
3.2. Fundusze inwestycyjne	81
4. Ocena ryzyka systemowego	87
4.1. Ryzyko prawne kredytów walutowych	88
4.2. Słabości niektórych banków i zarażanie	89
4.3. Rynek nieruchomości i portfel kredytów mieszkaniowych	90
4.4. Portfel obligacji skarbowych	93
Słowniczek	96
Wykaz skrótów	99

Spis ramek

Ramka 1.1. Wpływ wojny w Ukrainie na stabilność krajowego sektora bankowego	14
Ramka 2.1. Instytucjonalne rozwiązania dla kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej	32
Ramka 2.2. Systemy ochrony dla banków komercyjnych (IPS-K)	55
Ramka 2.3. Wpływ pandemii na sektor banków spółdzielczych oraz wyzwania strukturalne	67

Synteza

Ocena stabilności krajowego systemu finansowego ulega systematycznej poprawie wraz z wygasaniem skutków pandemii COVID-19. Sektor bankowy wykazuje dużą zdolność do absorpcji potencjalnych strat dzięki znacznym nadwyżkom zakumulowanego kapitału oraz spodziewanej poprawie zyskowności w środowisku wyższych stóp procentowych. Jednak na perspektywy wyników finansowych sektora istotnie rzutować będzie ostateczny kształt projektowanych rozwiązań prawnych dotyczących pomocy kredytobiorcom.

Niesprzyjająco na warunki funkcjonowania krajowych instytucji finansowych wpływa wysoka niepewność makroekonomiczna, będąca konsekwencją inwazji Rosji na Ukrainę. Bezpośrednia ekspozycja sektora finansowego na kraje objęte wojną i sankcjami jest niska. Jednak negatywne efekty makroekonomiczne wojny oraz zacieśnienie warunków finansowania mogą wpłynąć na istotne obniżenie aktywności gospodarczej. Z pewnym opóźnieniem może to prowadzić do wzrostu kosztów ryzyka kredytowego w bankach. Na obecnym etapie skwantyfikowanie skutków wojny w Ukrainie jest wysoce utrudnione z uwagi na niepewność co do dalszego jej przebiegu. Na potrzeby oceny odporności banków istotna część tego ryzyka została uwzględniona w założeniach testów warunków skrajnych.

Ryzyko prawne walutowych kredytów mieszkaniowych pozostaje głównym źródłem zagrożeń dla stabilności finansowej w kraju, jednak odporność banków na to ryzyko poprawiła się. Przyczyniło się do tego utworzenie znacznych rezerw oraz aktywna postawa niektórych banków w zakresie oferowania kredytobiorcom uгод. Na ostateczny poziom kosztów będą mieć wpływ następujące czynniki: (i) udział dobrowolnych uгод w rozstrzygnięciach sporów z klientami, (ii) poziom kursu walutowego oraz (iii) możliwość uzyskania przez banki wynagrodzenia za kapitał w przypadku sądowego unieważnienia umów. Relacja wartości rezerw do portfela walutowych kredytów mieszkaniowych wciąż jest zróżnicowana między instytucjami, aczkolwiek skala tego zróżnicowania zmniejszyła się.

Niektóre instytucje kredytowe charakteryzują się trwale słabą sytuacją finansową, co jednak nie stwarza zagrożenia dla stabilności sektora bankowego jako całości. Bezpośrednie (kontraktowe) ekspozycje pomiędzy bankami są w Polsce znikome. Natomiast kanałem zarażania może być wzrost kosztów związanych z dodatkowymi składkami płaconymi przez pozostałe banki w celu uzupełnienia funduszy BFG. Dodatkowe obciążenia finansowe, wynikające z ewentualnego procesu przymusowej restrukturyzacji (*resolution*) lub wypłaty depozytów po ewentualnej upadłości słabszych podmiotów, nie powinny jednak zagrażać kontynuacji działalności pozostałych banków, szczególnie po rozłożeniu tych obciążeń w czasie. Czynnikiem sprzyjającym istotnemu ograniczeniu tych kosztów byłoby utworzenie systemu ochrony instytucjonalnej przez banki komercyjne, co umożliwiające ostatnie zmiany ustawowe.

Rentowność sektora bankowego odbudowuje się po okresie pandemii, jednak perspektywy dalszej poprawy są niepewne. Przy poziomie stóp procentowych, przewidywanym przez rynki na najbliższe lata, wyniki z działalności bankowej powinny poprawiać się. Zagrożeniem dla takiego scenariusza mogą być konsekwencje ekonomiczne, krajowe i globalne, wojny w Ukrainie. Koszty projektowanych

form pomocy kredytobiorcom również będą obciążać wyniki finansowe sektora. Ich skala zależeć będzie od ostatecznego kształtu przepisów i zakresu ich wykorzystania. Jednak skierowanie działań do wszystkich kredytobiorców, niezależnie od sytuacji finansowej, będzie oznaczało, że najprawdopodobniej koszty ich wprowadzania dla banków będą istotnie przewyższać korzyści wynikające z ograniczenia odpisów kredytowych. Niska rentowność stanowi nadal wyzwanie dla niektórych, mniejszych banków komercyjnych oraz części banków spółdzielczych.

Rosnące koszty kredytu sprawiają, że akcja kredytowa na rynku nieruchomości słabnie. W przypadku starszych roczników kredytów, tj. udzielonych przed 2020 r. (około 75% portfela) odporność na wzrost stóp procentowych powinna być stosunkowo wysoka, gdyż od czasu ich udzielenia dokonał się w gospodarce dynamiczny wzrost płac, który rekompensuje wyższe raty odsetkowe. Najbardziej wrażliwe na wzrost stóp procentowych są kredyty udzielone w okresie historycznie najniższych stóp procentowych, tj. II kw. 2020 r. – III kw. 2021 r. (około 21% portfela złotych kredytów mieszkaniowych). Obecnie nie obserwuje się jeszcze sygnałów świadczących o nadmiernym zadłużeniu tych gospodarstw domowych w stosunku do możliwości obsługi kredytu. Należy uwzględnić fakt, że choć skala podwyżki stóp procentowych przekroczyła minimalne poziomy buforów wymaganych przez banki przy udzielaniu kredytów na wypadek wzrostu stóp procentowych, to jednak znaczna część kredytobiorców zaciągała kredyty o niższej kwocie, niż wynikałoby to z maksymalnego poziomu ich zdolności kredytowej. Kredytobiorcy ci też z czasem mogą doświadczać wzrostu wynagrodzeń. Nie zmienia to faktu, że skala wzrostu rat może stanowić istotne obciążenie budżetów części zadłużonych gospodarstw domowych. Oprócz skali wzrostu rat kredytowych, ważnym czynnikiem będzie trwałość podwyższonej inflacji i stóp procentowych. W przypadku przejściowych trudności ze spłatą kredytów, do obniżenia ryzyka kredytowego banków może przyczynić się możliwość skorzystania przez kredytobiorców z pomocy Funduszu Wsparcia Kredytobiorców oraz projektowanych wakacji kredytowych.

Znaczny udział obligacji skarbowych i gwarantowanych przez Skarb Państwa w aktywach banków (ponad 20%) ekspozuje je na ryzyko zmiany wyceny tych papierów. Wzrost rentowności obligacji, który nastąpił od początku IV kw. 2021 r. z tytułu wzrostu oczekiwanych krótkoterminowych stóp procentowych, przełożył się na spadek wyceny całego portfela obligacji o ok. 20 mld zł. Większość z tej kwoty ujmowana jest przez banki w kapitałach. W efekcie nastąpił spadek łącznego współczynnika kapitałowego z tego tytułu o ponad 1 pkt. proc., do poziomu 18,4%. Pomimo tego, odporność banków na to źródło ryzyka pozostaje wysoka, nawet w warunkach nałożenia się szoków makroekonomicznych i dalszych odpisów na ryzyko prawne walutowych kredytów mieszkaniowych. Wzrost rentowności obligacji i spadek wyceny portfela może jednak wpływać negatywnie na sytuację niektórych banków o słabszej pozycji kapitałowej.

Wypłacalność sektora ubezpieczeń pogorszyła się w wyniku wzrostu śmiertelności wywołanego pandemią COVID-19. W efekcie wzmożonych wypłat świadczeń pojawił się ujemny wynik techniczny w grupie ubezpieczeń na życie. Większy napływ składki nie rekompensował wzrostu świadczeń i wyższych kosztów działalności ubezpieczeniowej. Tym samym podwyższone potrzeby płynnościowe mogły spowodować konieczność umarzenia lokat w celu realizacji zobowiązań finansowych.

Czynnikami osłabiającymi odporność zakładów ubezpieczeń są brak regulacyjnego ograniczenia podwójnego wykorzystania kapitału (*double gearing*) oraz wysoki udział oczekiwanych zysków z przyszłych składek (EPIFP) w środkach własnych. Istotna skala tych zjawisk w krajowym sektorze, znacznie powyżej średniej w UE, sprawia, że wysokie wskaźniki wypłacalności mogą nieadekwatnie odzwierciedlać zdolność podmiotów do absorpcji strat. Ograniczenie *double gearing* oraz brak uwzględnienia oczekiwanych zysków z przyszłych składek spowodowałyby spadek pokrycia kapitałowego wymogu wypłacalności sektora z 236% do 161%.

Otwarte fundusze inwestycyjne zwiększyły skalę dokonywanej transformacji płynności, wpływając tym samym negatywnie na stabilność tego sektora. W przypadku większości funduszy otwartych kolejny raz pogorszył się wskaźnik płynności aktywów wysokiej jakości. Udział depozytów, czyli najbardziej płynnych środków, kształtował się na najniższym, dotychczas obserwowanym, poziomie. Ryzyko płynności dotyczyło w szczególności niektórych specjalistycznych funduszy inwestycyjnych otwartych. Większość podmiotów, które osiągnęły dodatnie saldo napływu środków, nie wykorzystwała tego do zwiększenia bufora płynnych aktywów.

Rekomendacje

Rolą Raportu jest, poza identyfikacją i oceną ryzyka w systemie finansowym, proponowanie działań mających na celu ograniczanie ryzyka systemowego. Jest to jeden ze sposobów realizacji ustawowych zadań NBP na rzecz utrzymania stabilności krajowego systemu finansowego (art. 3 ust. 2 pkt 6a i 6b ustawy o NBP). W opinii Narodowego Banku Polskiego realizacja rekomendacji w następujących obszarach będzie sprzyjać utrzymaniu stabilności polskiego systemu finansowego.

1. Ugody w sprawach dotyczących kredytów walutowych

Banki i kredytobiorcy powinni kontynuować dążenia do pozasądowego rozwiązywania sporów i zawierania ugód w sprawach dotyczących kredytów mieszkaniowych w walutach obcych. Zawieranie takich ugód powinno następować na warunkach ustalonych pomiędzy kredytobiorcą i bankiem. Takie rozwiązanie może być korzystne zarówno dla banków, jak i dla kredytobiorców, gdyż ogranicza niepewność związaną z przewlekłością postępowań sądowych oraz kształtem ostatecznych wyroków i ich skutkami finansowymi. Aspekt ten nabrał nowego wymiaru wobec, trudnego do oszacowania, wpływu wojny w Ukrainie na parametry rynkowe, np. kurs walutowy, i na perspektywy makroekonomiczne w kraju.

2. Rozwiązywalne bufory kapitałowe

Doświadczenia ostatnich lat pokazują, że niektóre zdarzenia, których nie można przewidzieć, mogą mieć istotne znaczenie dla stabilności finansowej. Z tego powodu zasadne jest rozważenie stosowania niezerowego poziomu rozwiązywalnych buforów kapitałowych. Takie działanie pomogłoby zapewnić odpowiedni poziom kapitału w sytuacji wystąpienia nieprzewidywalnego ryzyka o charakterze systemowym i zmniejszyć niepewność oraz koszty dla gospodarki, gdyby to ryzyko zaczęło się materializować. Obecna dobra sytuacja kapitałowa banków sprzyja zawiązaniu bufora, gdyż w skali sektora nie wymaga to pozyskiwania dodatkowego kapitału, a jedynie zatrzymania dostępnych już środków.

3. Ograniczenie ryzyka pokusy nadużycia

Działania ukierunkowane na ochronę lub wsparcie określonych grup konsumentów usług finansowych powinny być tak skonstruowane, aby nie powodować negatywnych skutków dla stabilności systemu finansowego, a w konsekwencji innych konsumentów i uczestników rynku finansowego. Beneficjentami pomocy powinny być wyłącznie osoby, które znalazły się w trudnej sytuacji finansowej, spełniające ściśle określone warunki. Należy unikać tworzenia zachęt do podejmowania przez uczestników rynku zbyt wysokiego ryzyka w oczekiwaniu na to, że ewentualne koszty takiego działania zostaną w przyszłości przeniesione na innych.

4. Konsolidacja sektora bankowości spółdzielczej

Pożądana jest dalsza kontynuacja procesów konsolidacyjnych w sektorze bankowości spółdzielczej. Poprawa wyników finansowych w sektorze banków spółdzielczych powinna być wykorzystana na intensyfikację procesów łączeniowych o charakterze biznesowym. Procesy te wskazane są nie tylko w przypadku doraźnych potrzeb restrukturyzacji słabszych banków, ale również powinny być podejmowane przez banki w dobrej kondycji finansowej. Władze banków, podejmując decyzje o połączeniu, powinny kierować się perspektywą wzmocnienia pozycji rynkowej i konkurencyjności zarządzanych podmiotów.

5. Zakłady ubezpieczeń

Zakłady ubezpieczeń powinny uwzględniać przy ocenie wypłacalności ryzyko wynikające z podwójnego wykorzystania kapitału oraz wysokiego udziału oczekiwanych zysków z przyszłych składek w środkach własnych. Kapitał, którego źródłem jest *double gearing* oraz zyski z przyszłych składek, ma bowiem ograniczone możliwości absorpcji strat.

6. Fundusze inwestycyjne

Fundusze inwestycyjne umarzające jednostki uczestnictwa na żądanie powinny ograniczyć skalę dokonywanej transformacji płynności oraz zwiększyć bufor płynnych aktywów. Skład portfeli funduszy powinien być lepiej dostosowany do częstotliwości umarzania tytułów uczestnictwa. Wyższy udział aktywów płynnych ograniczałby ryzyko braku realizacji umorzeń w razie wystąpienia napięć płynnościowych na rynku.

1. Uwarunkowania zewnętrzne i makroekonomiczne

1.1. Uwarunkowania zewnętrzne

Głównym czynnikiem zewnętrznym, wpływającym na warunki funkcjonowania polskiego systemu finansowego jest niepewność co do zakresu, skali i trwałości zaburzeń w funkcjonowaniu gospodarki światowej wywołanych agresją zbrojną Rosji przeciw Ukrainie. Zgodnie z prognozami NBP oraz instytucji międzynarodowych¹, po wyraźnym odbiciu dynamiki aktywności w gospodarce światowej w II połowie 2021 r., bieżący rok cechować się będzie niższym wzrostem gospodarczym. Jednocześnie oczekuje się, że w 2023 r. dynamika PKB w największych gospodarkach rozwiniętych będzie dalej spowalniać (zob. Wykres 1.1 oraz Wykres 1.2.). Czynnikiem ograniczającymi aktywność gospodarczą są, wciąż utrzymujące się, zaburzenia w łańcuchach dostaw oraz dalsze wzrosty cen surowców energetycznych, metali i części surowców rolnych. Siłę oddziaływania tych zjawisk wzmocniają m.in. skutki agresji zbrojnej Rosji na Ukrainę oraz sankcje nakładanych na Rosję przez wiele państw i sankcje odwetowych ze strony Rosji. Negatywnie na koniunkturę światową oddziałuje również wycofywanie się z akomodacyjnej polityki gospodarczej w wielu gospodarkach, w tym dotychczasowe oraz oczekiwanie zacieśnienia polityki pieniężnej, a także spowolnienie dynamiki PKB w Chinach w związku z pogorszeniem sytuacji epidemicznej i wprowadzanymi silnymi restrykcjami. Wysoki poziom inflacji w połączeniu z silnymi szokami podażowymi sprawia, że niewykluczone jest również ryzyko urzeczywistnienia się scenariusza stagflacyjnego na świecie. Sposób propagacji oraz skutki wtórne powyższych szoków (takie jak np. deglobalizacja wymiany gospodarczej lub fragmentacja rynków finansowych) są trudne do oceny biorąc pod uwagę stopień skomplikowania transgranicznych powiązań gospodarczych i finansowych. Według MFW² nasilenie powyższych zjawisk, a także konsekwencje wysokiej zmienności cen aktywów finansowych, pogorszyłoby perspektywy wzrostu gospodarczego na świecie. Powyższe globalne czynniki ryzyka wzmocniły istniejące dotychczas zagrożenia dla systemu finansowego UE.

Bezpośrednie ekspozycje kredytowe banków z krajów UE na Rosję i Ukrainę są niewielkie, skoncentrowane sektorowo³ i dotyczą głównie wybranych podmiotów (zob. Wykres 1.3). Także wygaszanie działalności w UE banków będących podmiotami zależnymi banków z Rosji (np. SberBanku lub VTB Bank) nie stworzyło zagrożeń dla stabilności finansowej w UE. Również ekspozycje europejskich ubezpieczycieli i instytucji pracowniczych programów emerytalnych na te kraje są znikome. Jednak silniej na kondycję europejskiego sektora finansowego (zob. Ramka 1.1) mogą - w średnim okresie -

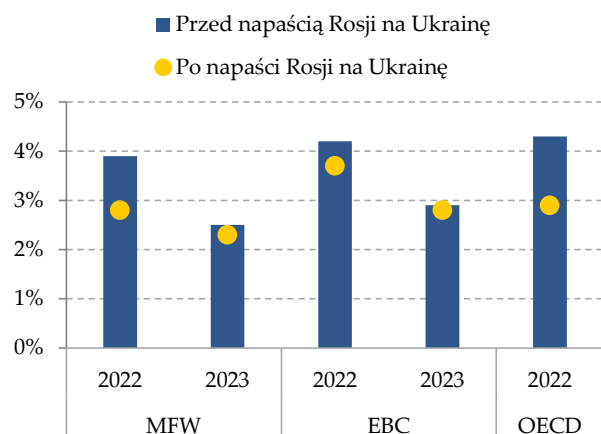
¹ Por. Raport o Inflacji, NBP marzec 2022, EBA 2021 Q4 Risk Dashboard, World Economic Outlook, MFW, kwiecień 2022, BIS Quarterly review marzec 2022, OECD Economic Outlook, Interim Report marzec 2022.

² Global Financial Stability Report, MFW kwiecień 2022, World Economic Outlook, MFW kwiecień 2022.

³ Sektory produkcji przemysłowej, wydobywczy i handel.

oddziaływać skutki pośrednie wojny w Ukrainie. Zwiększone jest również ryzyko operacyjne, związane z możliwością wystąpienia cyberataków o skutkach systemowych.

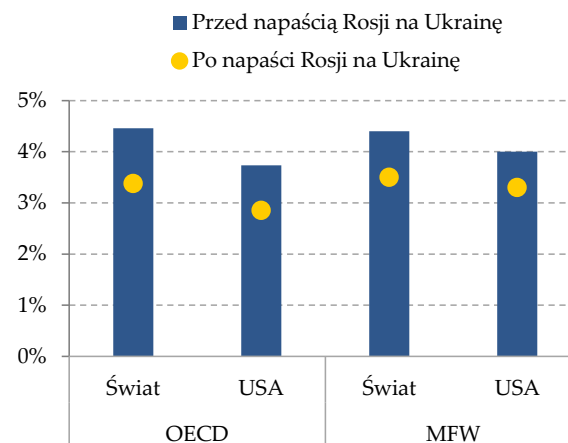
Wykres 1.1. Projekcje wzrostu PKB - strefa euro.

Uwagi: w okresie przed napaścią Rosji na Ukrainę przedstawiono projekcje OECD oraz EBC z grudnia 2021 r., natomiast w przypadku MFW ze stycznia 2022 r. Wartości podane przez OECD są szacunkami wpływu wojny na PKB.

Źródło: EBC, MFW oraz OECD.

Wykres 1.2. Projekcje wzrostu PKB na 2022 r. - świat oraz USA.

Uwagi: w okresie przed napaścią Rosji na Ukrainę przedstawiono projekcje OECD z grudnia 2021 r., natomiast w przypadku MFW ze stycznia 2022 r. Wartości podane przez OECD są szacunkami wpływu wojny na PKB.

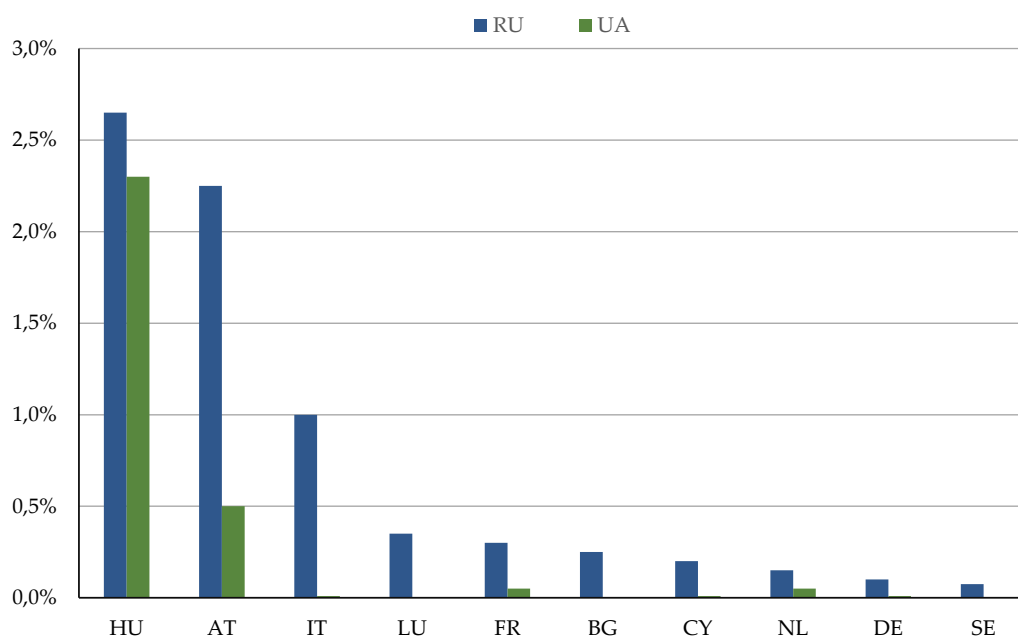
Źródło: OECD oraz MFW.

Pomimo wzrostu ryzyka, sektor bankowy w UE pozostaje odporny na szoki. Poziom adekwatności kapitałowej jest wysoki i stabilny, jakość aktywów dotychczas systematycznie poprawiała się, a wskaźniki rentowności i koszty ryzyka wróciły do poziomów sprzed pandemii. Potwierdzają to wysokie kapitały oraz wyniki badania i oceny nadzorczej banków podlegających Jednolitemu Mechanizmowi Nadzorcemu⁴. Ponadto, testy warunków skrajnych przeprowadzone przez MFW⁵ potwierdzają wysoką odporność banków z krajów rozwiniętych i rozwijających się na symulowane szoki.

⁴ Zob. EBC, ECB requires banks to hold marginally more capital in 2022, Press Release, 10 luty 2022.

⁵ Zob. X. Ding i inni, *The Global Bank Stress Test*, Departmental Paper No 2022/009, MFW kwiecień 2022.

Wykres 1.3. Ekspozycje banków z wybranych krajów UE na Rosję i Ukrainę

Uwagi: wartości podane jako udział w ekspozycjach ogółem w danym kraju, dane na koniec 2021 r.

Źródło: EBA Risk Dashboard Q4 2021.

1.2. Sytuacja makroekonomiczna w Polsce

W II połowie 2021 r. w Polsce trwało ożywienie aktywności gospodarczej, związane z niższym, niż w poprzednich falach COVID-19, poziomem obowiązujących restrykcji przeciwepidemicznych i wysokim stopniem dostosowania podmiotów gospodarczych do funkcjonowania w warunkach pandemii. W rezultacie wzrost PKB wyniósł 5,5% r/r w III kw. i 7,6% r/r w IV kw. 2021 r. Istotny dodatni wkład do dynamiki PKB w II połowie ub.r. miał wzrost konsumpcji i inwestycji oraz przyrost zapasów. Z kolei wkład eksportu netto był wyraźnie ujemny.

Wraz z kontynuacją ożywienia gospodarczego następował dalszy wzrost popytu na pracę. Korzystna sytuacja pracowników na rynku pracy znajdowała odzwierciedlenie w wyraźnym wzroście przeciętnego wynagrodzenia nominalnego w gospodarce narodowej o 9,7% r/r w I kw. 2022 r.).

W ostatnich miesiącach dynamika cen towarów i usług konsumpcyjnych w Polsce, podobnie jak w wielu innych gospodarkach na świecie, znalazła się pod wpływem silnego negatywnego szoku podażowego. Skutki agresji zbrojnej Rosji przeciw Ukrainie nałożyły się na wcześniejsze wzrosty cen surowców energetycznych na rynkach światowych i uprawnień do emisji CO₂ oraz występujące już zaburzenia w globalnych łańcuchach dostaw, przyczyniając się do wzrostu wskaźnika CPI do poziomów najwyższych od lat (11,0% r/r w marcu oraz 12,4% r/r w kwietniu br.). W kierunku wyższej inflacji w Polsce w br. oddziałują również podwyżki regulowanych taryf na energię elektryczną, gaz ziemny

i energię ciepłą. Wzrostom cen sprzyjało też trwające ożywienie gospodarcze, w tym wysoka dynamika popytu stymulowana rosnącymi dochodami gospodarstw domowych. Bieżącą inflacją ogranicza natomiast obniżenie części stawek podatkowych w ramach Tarczy Antyinflacyjnej.

Zgodnie z marcową „Projekcją inflacji i PKB” – przygotowaną przy założeniu niezmiennych stóp procentowych NBP⁶ – po okresie silnej odbudowy aktywności ekonomicznej, tempo wzrostu PKB w Polsce w latach 2022-2024 wyraźnie obniży się. W najbliższych kwartałach krajowa koniunktura pozostanie bowiem pod wpływem wspomnianego wyżej silnego negatywnego szoku podażowego odzwierciedlonego także w wyraźnym wzroście inflacji CPI. W dalszym horyzoncie projekcji w większym stopniu niekorzystnie na perspektywy wzrostu gospodarczego będzie oddziaływać oczekiwane spowolnienie aktywności za granicą oraz istotny spadek napływu funduszy europejskich po zakończeniu wydatkowania środków z perspektywy UE na lata 2014-2020. Skalę obniżenia dynamiki krajowego PKB będą przy tym w najbliższych kwartałach łagodzić zmiany polityki fiskalnej wprowadzone w ramach Tarczy Antyinflacyjnej, Polskiego Ładu, tzw. „tarczy antyputinowskiej” oraz zwiększony napływ migrantów do Polski z Ukrainy w połączeniu ze wzrostem wydatków publicznych na wsparcie dla nich.

W nadchodzących kwartałach inflacja pozostanie wyraźnie podwyższona ze względu na dalsze oddziaływanie czynników obecnie zwiększających dynamikę cen, w tym związanych z rosyjską agresją zbrojną przeciw Ukrainie. W kolejnych latach, wraz z wygasaniem wpływu szoków, obecnie podbijających ceny oraz ze spowolnieniem krajowej i zagranicznej aktywności gospodarczej, inflacja będzie się obniżać. W przeciwnym kierunku przejściowo będzie oddziaływać wygaśnięcie obowiązującej obecnie Tarczy Antyinflacyjnej.

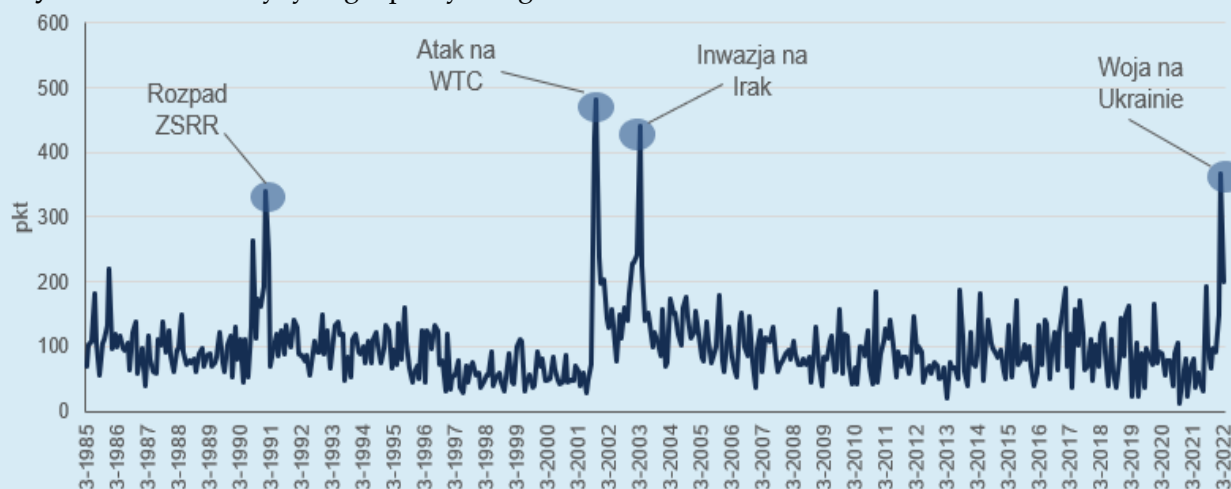
Przyszła sytuacja gospodarcza i ścieżka inflacji CPI w Polsce są w największym stopniu uzależnione od skali zaburzeń w funkcjonowaniu światowej gospodarki wywołanych agresją zbrojną Rosji przeciw Ukrainie i związanych z nią sankcji. Istotnym czynnikiem niepewności pozostaje też wpływ pandemii COVID-19 na problemy w globalnych łańcuchach dostaw, wynikające w szczególności z restrykcyjnej polityki epidemicznej Chin. Dodatkowo, kształt ścieżki inflacji będzie silnie zdeterminowany terminem wygaśnięcia Tarczy Antyinflacyjnej.

Ramka 1.1. Wpływ wojny w Ukrainie na stabilność krajowego sektora bankowego

Rosyjska inwazja na Ukrainę doprowadziła do eskalacji napięć geopolitycznych i serii bezprecedensowych sankcji nałożonych przez UE, USA i inne kraje na Rosję i Białoruś. W odpowiedzi Rosja wprowadziła kontr-sankcje w ramach działań osłonowych i odwetowych. Wydarzenia w Ukrainie spowodowały wzrost światowego indeksu ryzyka geopolitycznego do poziomów porównywalnych z atakami na World Trade Centre i inwazji na Irak (zob. Wykres 1.4).

⁶ Projekcja została przygotowana przy założeniu niezmiennych stóp procentowych NBP z uwzględnieniem danych dostępnych do 7 marca 2022 r. (a więc w szczególności przyjęto, że poziom stopy referencyjnej wynosi 2,75%).

Wykres 1.4. Indeks ryzyka geopolitycznego

Źródło: NBP na podstawie danych: <https://www.matteoiacoviello.com/gpr.html>

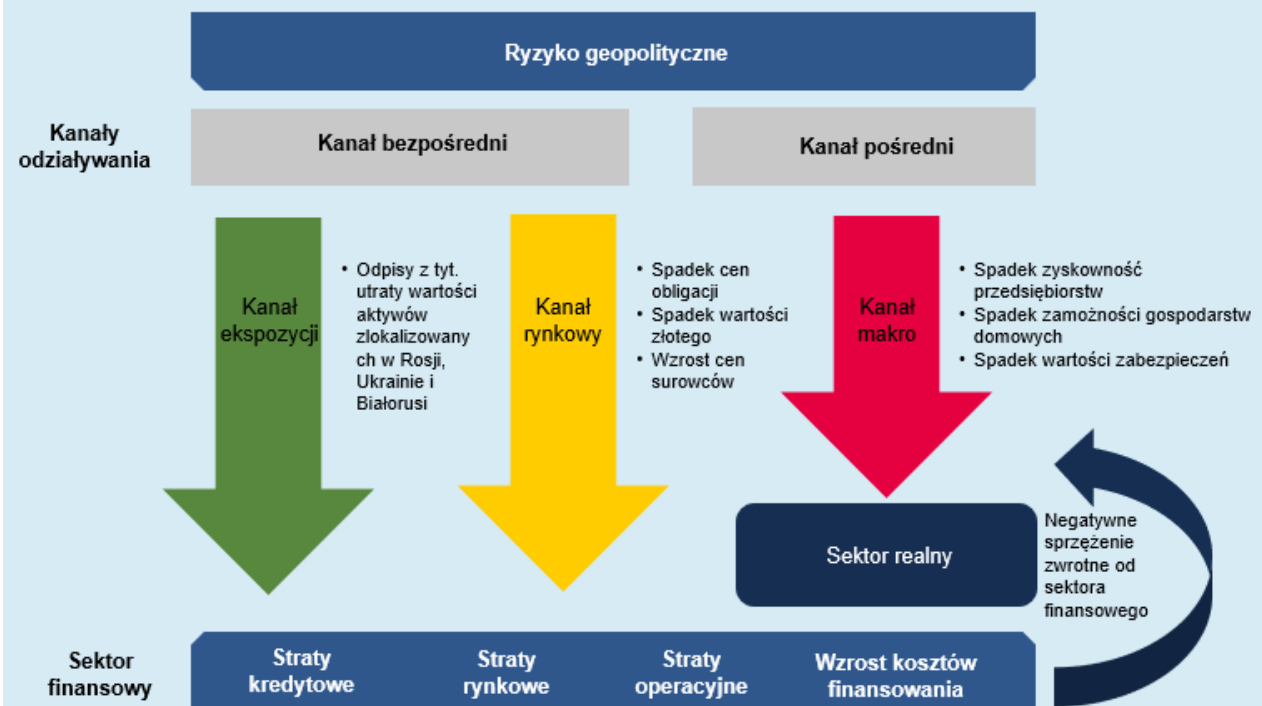
Występują trzy główne kanały oddziaływania ryzyka geopolitycznego związanego z wojną w Ukrainie na stabilność finansową, w tym dwa mają głównie charakter bezpośredni, a jeden charakter pośredni (zob. Rysunek 1.1). Siła i mechanizm ich oddziaływania jest bardzo różny. Efekty pierwszej rundy zmaterializują się kanałem bezpośrednim. Związane są one przede wszystkim z ekspozycjami polskich banków na aktywa i kontrahentów w Rosji, Białorusi i Ukrainie oraz wzrostem ryzyka rynkowego w związku z podwyższoną zmiennością i wzrostem premii za ryzyko.

Kanał ekspozycji bezpośrednich i ryzyko kredytowe z nim związane jest ograniczone. Ekspozycja bilansowa i pozabilansowa brutto krajowych banków komercyjnych na aktywa w Rosji, Ukrainie i Białorusi jest niewielka i na koniec grudnia 2021 wyniosła 2,3 mld zł (zob. Wykres 1.5), przy czym skoncentrowana jest w największych bankach posiadających relatywnie dobrą sytuację finansową. Co więcej, banki już dokonały istotnych odpisów na te aktywa co znacząco ogranicza skalę ich przyszłych, potencjalnych strat. W przypadku konieczności dokonania odpisów z tytułu utraty wartości aktywów na pozostającą część ekspozycji netto, strata w żadnym banku nie przekroczyłaby więcej niż 2% ich kapitału.

W wyniku napięć geopolitycznych i wojny, sektor bankowy stanął w obliczu wzrostu ryzyka rynkowego. Podwyższona zmienność i wzrost premii za ryzyko wpływają bezpośrednio na wartość ekspozycji wycenianych według wartości rynkowej. W polskich warunkach są to głównie obligacje skarbowe wyceniane wg wartości godziwej przez pozostałe dochody całkowite (zob. Rozdział 2.3). Dekompozycja rentowności 10-letnich obligacji skarbowych wskazuje, że w ostatnim czasie za wzrost ich rentowności odpowiadał jednak głównie wzrost stopy wolnej od ryzyka na skutek wzrostu stóp NBP i premii terminowej, a w znikomym stopniu premii za ryzyko kredytowe (zob. Wykres 1.5). Sytuacja w Ukrainie nasiliła presję inflacyjną, czego skutkiem może być silniejszy wzrost stóp procentowych w stosunku do oczekiwań rynku sprzed kryzysu. Nie można również wykluczyć, że w ślad za spadkiem aktywności gospodarczej, pogorszeniem się struktury polskiego długu publicznego i zwią-

kszeniem się kosztów jego obsługi dojdzie do silniejszego wzrostu premii za ryzyko, co przełoży się na dodatkową presję na wycenę obligacji skarbowych utrzymywanych w portfelach banków. Należy jednak zwrócić uwagę, że w przypadku utrzymania obligacji do terminu zapadalności negatywne zmiany wyceny obligacji w portfelach banków ulegną odwróceniu i wraz ze zbliżaniem się terminu zapadalności banki będą odnotowywały wzrost ich wyceny.

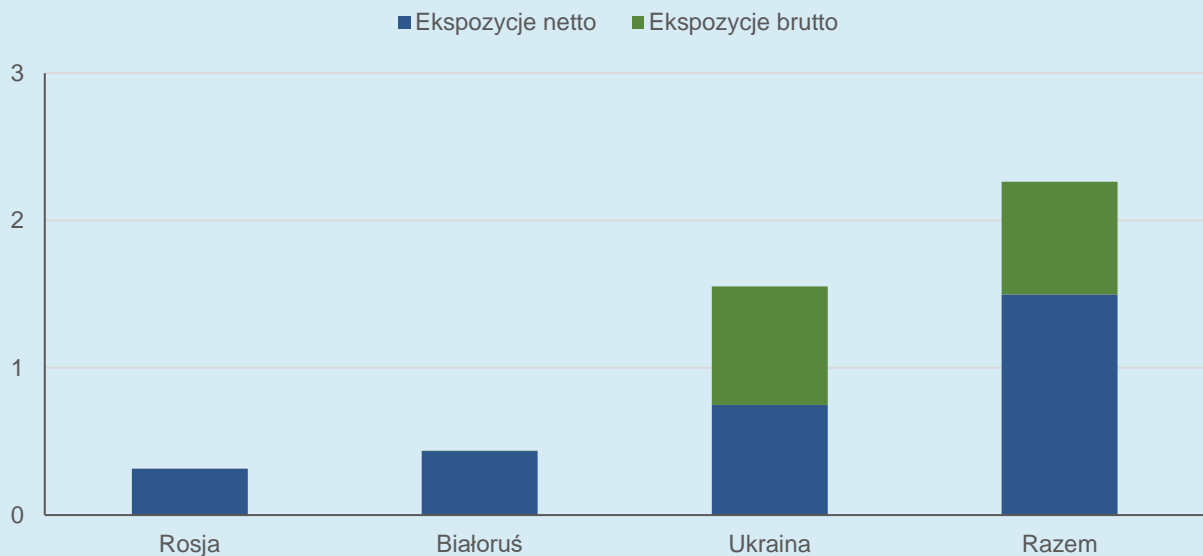
Rysunek 1.1. Kanały wpływu ryzyka geopolitycznego na stabilność sektor bankowego

Źródło: NBP.

Wybuch wojny w Ukrainie przyczynił się do wzrostu zmienności na rynku walutowym oraz surowców rolnych, energetycznych i metali. Deprecjacji w stosunku do walut bazowych uległy głównie waluty krajów Europy Środkowo-Wschodniej, co wynika z większego narażenia tych krajów na bezpośrednie skutki wojny z racji ich położenia geograficznego, silniejszych relacji handlowych z Rosją i Ukrainą i większego uzależnienia od importu surowców energetycznych z Rosji. Na skutek obaw o dostawy ze wschodu Europy, ceny ropy Brent, europejskiego gazu ziemnego, pszenicy oraz innych towarów wzrosły o ok. 30 proc. lub więcej od początku 2022 r. Eskalacja konfliktu w Ukrainie, pokrywająca się z cyklem zacieśniania polityki pieniężnej w Polsce i na świecie, zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia głębszej korekty cen na rynku akcji i obligacji przedsiębiorstw oraz powstania napięć na rynkach finansowych. Ze względu na niską wartość ekspozycji banków w Polsce na ryzyko rynkowe, podwyższona zmienność na rynkach finansowych ma ograniczony wpływ na ich stabilność.

Wykres 1.5. Ekspozycja bilansowa i pozabilansowa brutto krajowych banków komercyjnych na aktywa w Rosji, Białorusi i Ukrainie na koniec 2021 r. (w mld zł)

Uwaga: wartość bilansowa brutto jest wartością bilansową bez pomniejszenia o odpisy aktualizujące/utworzone rezerwy celowe.

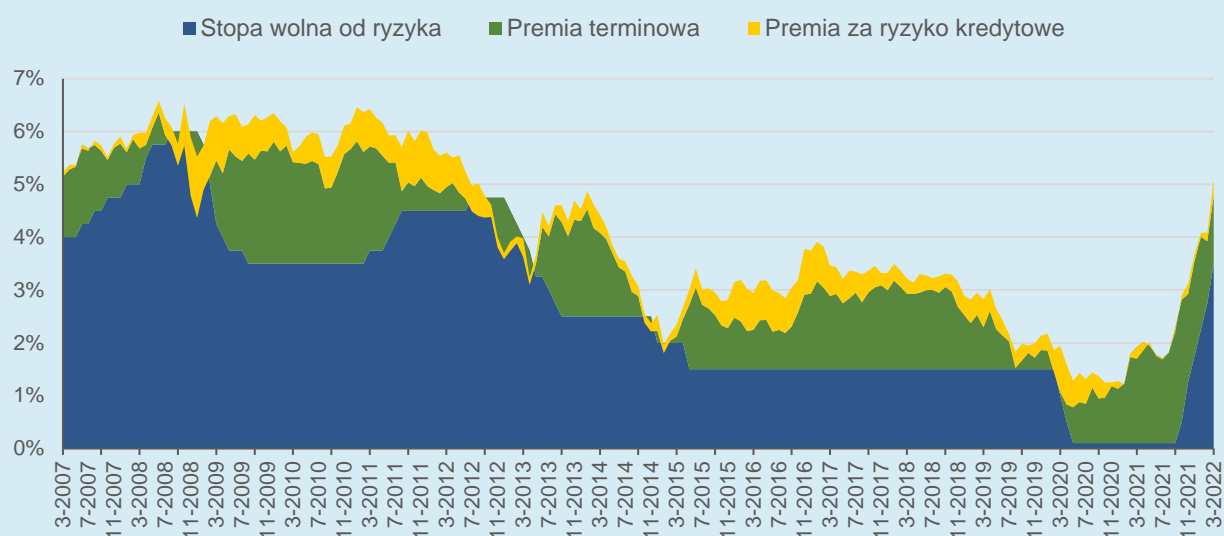
Źródło: NBP.

Kanał ekspozycji pośrednich może być najbardziej istotnym kanałem oddziaływania na system bankowy w Polsce. Na skutek wojny oczekuje się pogorszenia otoczenia makroekonomicznego w wyniku oddziaływania czynników podażowych i popytowych. Dalsze zakłócenia w łańcuchu dostaw, ograniczenia w stosunkach handlowych i sankcje będą niekorzystnie wpływać na zagregowaną podaż. Od strony popytowej, rosnące ceny energii i towarów będą negatywnie przekładać się na dochody gospodarstw domowych i przedsiębiorstw, podczas gdy zwiększona niepewność spowodowana trwającą wojną zaszkodzi inwestycjom i obniży zaufanie konsumentów. Stąd można oczekiwać wzrostu ryzyka kredytowego i zaostrzenia polityki kredytowej w bankach, co zwiększa możliwość wystąpienia negatywnych sprzężeń zwrotnych między sektorem finansowym a gospodarką realną.

Dotychczasowy wpływ konfliktu zbrojnego w Ukrainie na stabilność sektora bankowego jest ograniczony. Największym zagrożeniem systemowym jest fakt, że ryzyko geopolityczne materializuje się w sytuacji utrzymujących się problemów podażowych w gospodarce światowej, występowania wysokiej inflacji i zaostrzania przez banki centralne polityki pieniężnej. Prognozowany spadek dynamiki PKB w wyniku spowolnienia gospodarczego i wojny w Ukrainie jest jednak znacznie mniejszy niż historycznie zakładano w cyklicznie przeprowadzanych przez NBP makroekonomicznych testach warunków skrajnych. Analiza w ramach testów warunków skrajnych, obejmująca scenariusz silnego spowolnienia gospodarczego, podwyższonej inflacji, wyższych strat kredytowych, podwyż-

szonych strat na portfelu kredytów walutowych, i silnego spadku cen obligacji sugeruje, że przy obecnym poziomie dostępnych kapitałów, sektor bankowy nie powinien mieć problemów z zaabsorbowaniem potencjalne straty wynikające z kryzysu wojennego w Ukrainie (zob. Rozdział 2.3). Należy jednak zaznaczyć, że wszelkie prognozy obarczone są ryzykiem związanym z niepewnością, co do stopnia eskalacji i czasu trwania wojny.

Wykres 1.6. Dekompozycja rentowności obligacji skarbowych

Uwaga: za stopę wolną od ryzyka przyjęto stopę referencyjną NBP, premia terminowa przedstawia różnicę między rentownością 10-letniej obligacji skarbowej a stopą referencyjną, premia za ryzyko kredytowe wyrażona została jako różnica między rentownością 10-letniej obligacji skarbowej a stopą kontraktu swap na stopę procentową o zapadalności 10 lat.

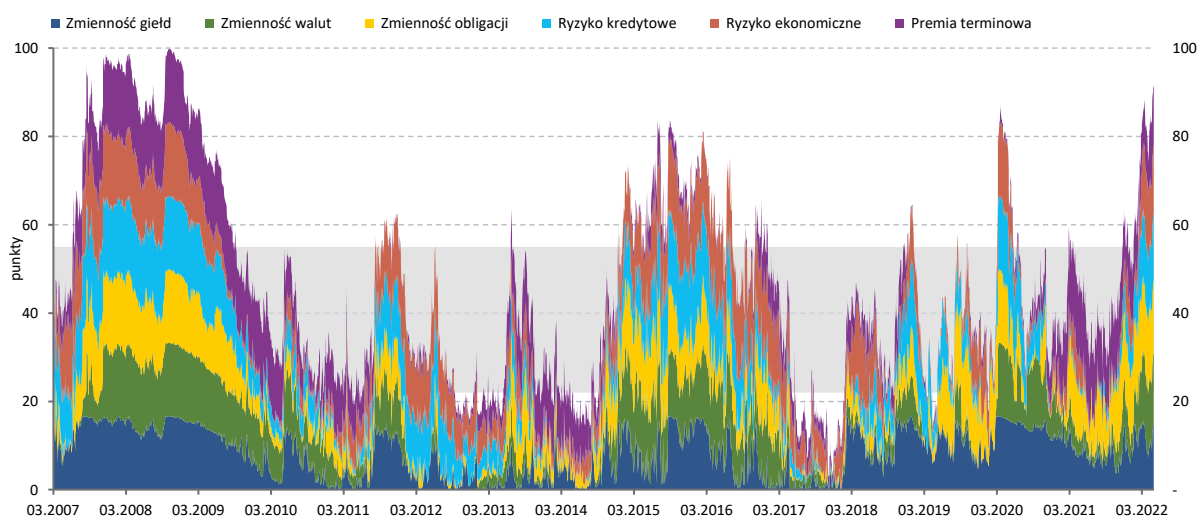
Źródło: NBP na podstawie danych Bloomberg.

1.3. Rynki finansowe

1.3.1. Otoczenie międzynarodowe

Wysokie odczyty wskaźników inflacji oraz oczekiwania rynkowe dotyczące zacieśniania polityki pieniężnej przez główne banki centralne przełożyły się na wzrost zmienności cen obligacji i premii terminowej na globalnym rynku finansowym. Napaść zbrojna Rosji na Ukrainę spowodowała dalszy wzrost awersji do ryzyka do poziomów obserwowanych na początku pandemii COVID-19, ale niższych niż w latach 2007-2009 (zob. Wykres 1.7).

Wykres 1.7. Indeks ryzyka na globalnych rynkach finansowych

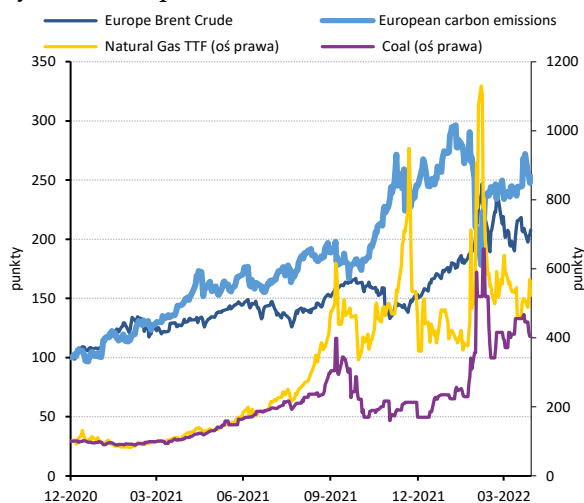
Uwagi: indeks ryzyka oszacowany na podstawie znormalizowanych rozkładów empirycznych miar wybranych kategorii ryzyka, wg wag wyznaczonych na podstawie analizy głównych składowych: zmienności giełd – indeks VIX, zmienności obligacji – indeks MOVE, zmienności walut – indeks JPM G7 volatility, ryzyka ekonomicznego – TED spread, ryzyka kredytowego – spread kredytowy obligacji korporacyjnych; szary obszar oznacza poziom neutralny względem ryzyka, poniżej 22 pkt – apetyt na ryzyko, powyżej 55 pkt – awersja do ryzyka.

Źródło: dane Bloomberg, opracowanie własne na podstawie Morgan Stanley Research „EM Risk Indicator: A Regime-Switching Model Approach”.

1.3.2. Rynek finansowy w Polsce

Odbudowa popytu po okresie pandemii oraz wzrost napięć geopolitycznych wokół Ukrainy, wraz z obawami o skutki sankcji nałożonych na Rosję, przełożyły się na wzrost cen surowców energetycznych (zob. Wykres 1.8).

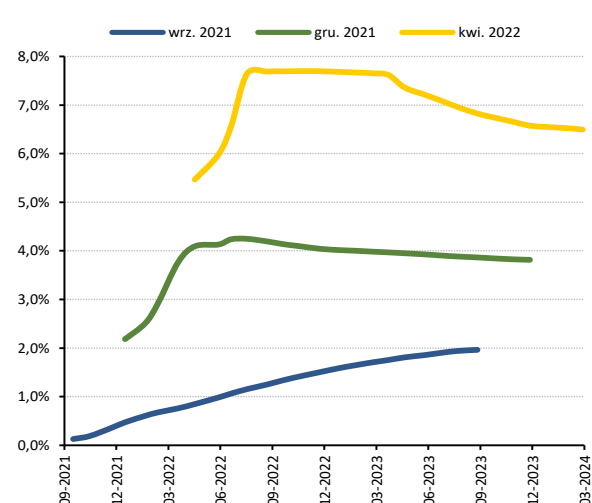
Wykres 1.8. Zmiany cen surowców energetycznych w Europie

Uwaga: ceny surowców energetycznych zostały znormalizowane do 100 na koniec 2020 r.

Źródło: Thomson Reuters

Wykres 1.9. Zmiany oczekiwanej stawki WIBOR 1M implikowanej z FRA

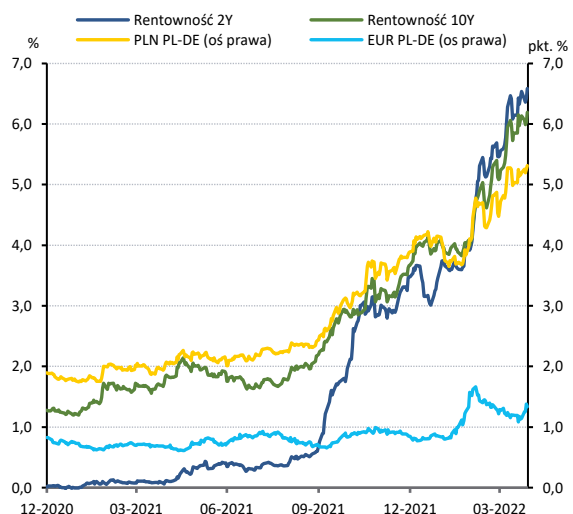

Źródło: Thomson Reuters, obliczenia własne.

Od końca 2021 r. postępował wzrost oczekiwań na szybsze tempo podwyżek stóp procentowych. Na koniec kwietnia br. kontrakty FRA wskazywały na, spodziewane przez rynek, wyraźne zaostrzenie polityki pieniężnej NBP do poziomu 7,5% dla stopy referencyjnej NBP w perspektywie drugiej połowy 2022 r. (zob. Wykres 1.9).

Rentowności polskich obligacji skarbowych znacznie rosły. Było to wynikiem narastania inflacji i zacieśniania polityki pieniężnej NBP, jak również oczekiwań rynkowych na dalszy wzrost stóp procentowych banku centralnego. W konsekwencji wzrosła również istotnie różnica pomiędzy rentownością obligacji polskich, emitowanych zarówno w złotych jak i w euro, a rentownością niemieckich obligacji rządowych (zob. Wykres 1.10).

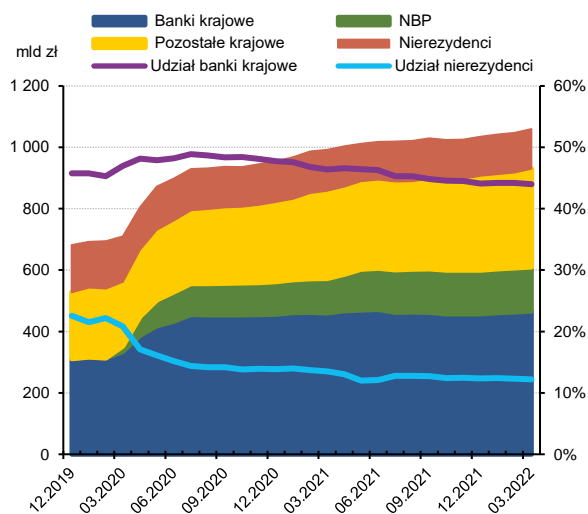
Wykres 1.10. Rentowność SPW i różnica do obligacji Niemiec

Uwagi: różnica rentowności obligacji polskich w walucie krajowej i w euro do niemieckich obligacji skarbowych.

Źródło: Thomson Reuters.

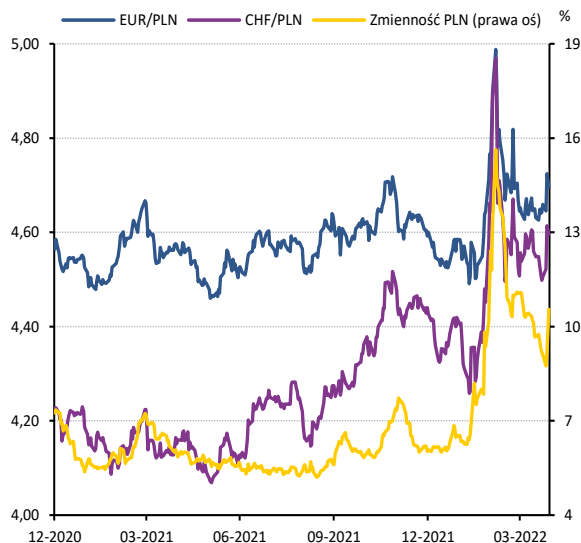
Wykres 1.11. Struktura inwestorów na krajowym rynku SPW i gwarantowanych przez SP

Źródło: KDPW.

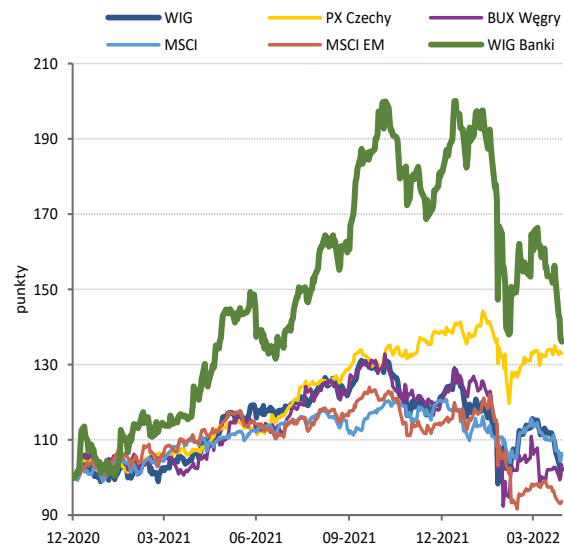
Pomimo wzrostu niepewności związanego z wojną w Ukrainie, struktura inwestorów na krajowym rynku SPW i obligacji gwarantowanych przez SP pozostała stabilna. Na koniec marca br. udział inwestorów zagranicznych wyniósł 12%, a krajowych banków (bez NBP) 44% w całości rynku SPW i gwarantowanych przez SP (zob. Wykres 1.11).

Przez większość analizowanego okresu kurs złotego w relacji do głównych walut pozostawał stabilny z lekką tendencją do umacniania się. Agresja Rosji na Ukrainę spowodowała skokowe osłabienie złotego, co spotkało się z reakcją NBP w postaci kilkukrotnych interwencji walutowych. Zmienność oraz przedział zmiany kursu złotego w relacji do euro i CHF istotnie wzrosły z powodu dużej niepewności, co do skali wpływu konfliktu w Ukrainie na gospodarkę światową i krajową (zob. Wykres 1.12). Koszt pozyskania CHF w transakcjach CIRS *basis* za PLN, dzięki którym banki krajowe mogły zabezpieczać finansowanie m.in. walutowych kredytów hipotecznych, pozostawał jednak stabilny i niski.

Wykres 1.12. Kurs złotego względem EUR i CHF oraz implikowana zmienność EUR/PLN

Uwaga: kursy walutowe znormalizowane do 100 na koniec 20120 r. zmienność kursu EUR/PLN implikowana z opcji 3M.

Źródło: Thomson Reuters

Wykres 1.13. Zmiany indeksu WIG na tle indeksów regionalnych i krajów wschodzących

Uwaga: indeksy akcji: globalny (MSCI), wybranych rynków wschodzących (MSCI EM), WIG, WIG Banki, PX i BUX zostały znormalizowane do 100 na koniec 2020 r.

Źródło: Thomson Reuters.

Krajowy rynek akcji, podobnie jak rynki globalne, pozostawał w trendzie horyzontalnym do momentu agresji Rosji na Ukrainę. Następnie, niepewność co do skutków ekonomicznych wojny spowodowała silną przecenę indeksów akcji, szczególnie w krajach naszego regionu (zob. Wykres 1.13).

1.4. Rynek nieruchomości

1.4.1. Rynek nieruchomości mieszkaniowych

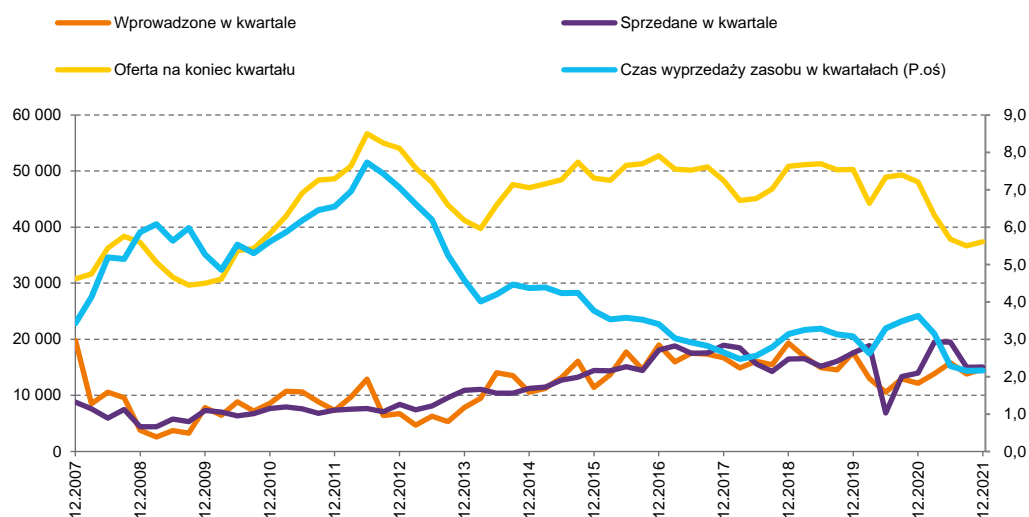
W II połowie 2021 r. notowano wysoką aktywność na rynku nieruchomości mieszkaniowych, choć słabszą niż I połowie roku. Niższa sprzedaż mieszkań w największych miastach⁷ była wynikiem, zarówno spadku rozmiarów oferty deweloperów, jak i przesunięcia popytu na tańsze mieszkania w mniejszych ośrodkach. Rosnące dochody gospodarstw domowych ograniczały wrażliwość popytu na wzrost cen mieszkań, co potwierdza nieznaczny wzrost wskaźnika cen mieszkań do dochodów (P/I) oraz utrzymujący się bez zmian wskaźnik ceny mieszkań do czynszu (P/R). Koszty budowy mieszkań rosły w wysokim tempie, zwłaszcza materiałów⁸ i robocizny. Po agresji zbrojnej Rosji na Ukrainę zaczęły narastać problemy z dostępnością pracowników budowlanych (pochodzących z Ukrainy), co

⁷ NBP szacuje wysokie (ok. 60%) wykorzystanie środków własnych gospodarstw domowych na zakupy mieszkań na rynku pierwotnym 7 największych miast w Polsce (porównaj tabela 2 w „Informacja o cenach mieszkań i sytuacji na rynku nieruchomości mieszkaniowych i komercyjnych w Polsce w IV kwartale 2021 r.”, NBP, marzec 2022 r.).

⁸ Wzrost cen materiałów oraz obiektów budowlanych wskazuje dane GUS i Sekocenbud.

może zagrażać terminowemu kończeniu inwestycji, a tym samym ograniczać podaż mieszkań. Obserwowano kontynuację wysokiego wzrostu r/r średnich, transakcyjnych cen mkw. mieszkań na rynku pierwotnym i wtórnym, który przyspieszył w ostatnim kwartale 2021 r.

Wykres 1.14. Czas wyprzedaży oferty, liczba mieszkań wprowadzanych na pierwotny rynek, sprzedanych i znajdujących się w ofercie na sześciu największych rynkach Polski

Źródło: NBP na podstawie JLL.

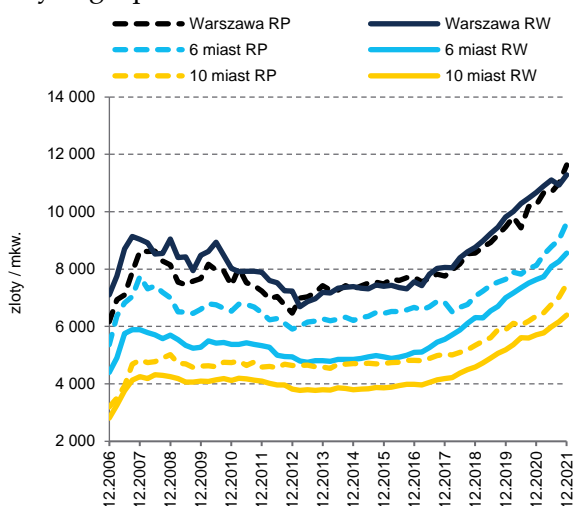
Na rynku pierwotnym w IV kwartale 2021 r. ceny transakcyjne i ofertowe rosły nominalnie we wszystkich grupach miast, a dynamika cen r/r była dwucyfrowa. Wysokie ceny mieszkań na rynkach pierwotnych powodują większe zainteresowanie nabywców tańszym rynkiem wtórnym. Na rynku wtórnym ceny transakcyjne i ofertowe mieszkań także rosły w tempie dwucyfrowym.

Wzrost zainteresowania najmem powodowany był powrotem nauki i pracy stacjonarnej (związanym z wygasaniem pandemii), wzrostem inflacji i postrzeganiem nieruchomości jako bezpiecznego sposobu utrzymania wartości majątku. W efekcie nominalne stawki czynszów w największych miastach ponownie zaczęły rosnąć. W konsekwencji opłacalność wynajmu nieco wzrosła i nadal jest wyższa od oprocentowania depozytów i obligacji skarbowych.

Wojna w Ukrainie może wpłynąć na tendencje cenowe na rynku nieruchomości mieszkaniowych, oddziałując zarówno na stronę podażową, jak i popytową rynku. Jednakże trudno jest jeszcze ocenić, które z tych czynników przeważają. Skutki dla podaży mieszkań w Polsce będą niewątpliwie negatywne, co będzie konsekwencją zmniejszenia liczby dostępnych pracowników w budownictwie. Powrót pracowników na Ukrainę obserwujemy już obecnie i jest wątpliwe, czy wszyscy oni wrócą do Polski. Również dostępność materiałów budowlanych (stal, cement) pochodzących z Ukrainy będzie ograniczona. Po zakończeniu działań wojennych popyt na pracowników budowlanych oraz materiały budowlane w Ukrainie będzie bardzo wysoki, co będzie wiązało się z koniecznością odbudowy tego kraju (mieszkania, infrastruktura, zakłady przemysłowe) sfinansowanej w dużym stopniu środkami

zagranicznymi. Jeśli chodzi o stronę popytową, to skutki bezpośrednie i pośrednie wojny będą bardziej zróżnicowane. Można oczekiwać dalszego spadku popytu na mieszkania finansowanego kredytem z uwagi na oczekiwany dalszy wzrost kosztu finansowania. Z drugiej strony pojawiło się kilka czynników związanych z wojną, które powinny wzmocnić popyt. Czynnikiem takim jest głównie napływ uchodźców z Ukrainy, zwiększający popyt na wynajem mieszkań, co skutkuje wzrostem czynszów i zwiększa dochodowość inwestycji na rynku nieruchomości mieszkaniowych. Dodatkowo można oczekiwać wzrostu zainteresowania zakupem mieszkań przez obywateli Ukrainy. Ograniczona oferta alternatywnych instrumentów umożliwiających zabezpieczenie oszczędności przed inflacją mogą również sprzyjać popytowi na nieruchomości, nie tylko mieszkania, domy, ale również działki budowlane.

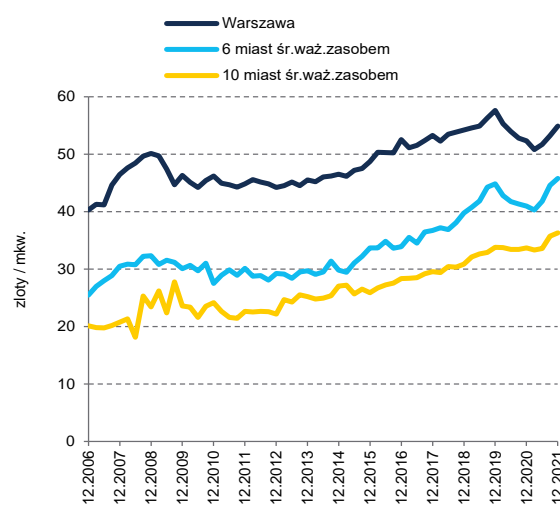
Wykres 1.15. Ceny transakcyjne mieszkań na rynku pierwotnym (RP) i wtórnym (RW) w wybranych grupach miast w Polsce

Uwaga: 6 miast obejmuje Gdańsk, Gdynię, Kraków, Łódź, Poznań i Wrocław, a 10 miast obejmuje Białystok, Bydgoszcz, Katowice, Kielce, Lublin, Olsztyn, Opole, Rzeszów, Szczecin i Zieloną Górę.

Źródło: NBP.

Wykres 1.16. Średnie (ofertowe i transakcyjne) stawki czynszu najmu w wybranych grupach miast w Polsce

Źródło: NBP.

1.4.2. Rynek nieruchomości komercyjnych

W końcu ub. r. rynek nieruchomości komercyjnych nadal pozostawał pod wpływem skutków pandemii. Bieżąca ocena wpływu pandemii na ten segment rynku jest utrudniona z uwagi na okres trwania kontraktów najmu. Ponadto poszczególne segmenty tego rynku – powierzchnie biurowe, centra handlowe oraz powierzchnie magazynowe – charakteryzują się zróżnicowaną wrażliwością na skutki pandemii. Na rynku nieruchomości komercyjnych widać było kontynuację poprzednich trendów, tj. realnego spadku czynszów, kończenie nowych obiektów oraz wyburzeń starszej substancji na rynkach biurowych.

Na największych lokalnych rynkach nieruchomości biurowych w IV kw. 2021 r. nieznacznie obniżyły się nierównowagi wynikające z nadmiaru podaży powierzchni do wynajęcia w stosunku do

popytu na nią. Sektor handlowy w IV kw. 2021 r. powoli odrabiał straty z początkowego okresu pandemii COVID-19. Rynek nowoczesnych, wielkopowierzchniowych magazynów w Polsce kolejny kwartał pozostawał w fazie dynamicznego rozwoju.

Czynsze umowne w biurach i powierzchniach handlowych od początku pandemii nie wykazują znacznych zmian. Jednak ryzyko na rynku wzrosło, co widoczne jest np. w podwyższonych wskaźnikach ryzyka kredytowego w kredytach na nieruchomości biurowe i handlowo-usługowe (zob. rozdział 2.1 oraz Wykres 2.7). Ponadto dostępność realnie taniego kredytu w euro motywuje inwestorów do budowy konkurencyjnych budynków komercyjnych, które mogą wypierać z rynku obiekty o niższej jakości oraz te gorzej zlokalizowane.

2. Główne obszary ryzyka w sektorze bankowym

Główne źródło ryzyka dla krajowego sektora bankowego wciąż związane jest z portfelem walutowych kredytów mieszkaniowych. Odporność banków na to ryzyko jednak stopniowo wzrasta wraz z tworzeniem przez część z nich znacznych rezerw i rozpoczęciem procesu dobrowolnych ugod z kredytobiorcami. Korzystnie na odporność banków i ich zdolność absorpcji negatywnych szoków wpływa też rosnąca, dzięki wzrostowi wyników odsetkowych, zyskowość. Uwarunkowania zewnętrzne, w postaci wybuchu wojny w Ukrainie spowodowały jednocześnie powstanie nowych źródeł niepewności. Na perspektywy wyników finansowych sektora istotnie rzutować będzie również ostateczny kształt projektowanych rozwiązań prawnych dotyczących pomocy kredytobiorcom.

2.1. Ryzyko kredytowe

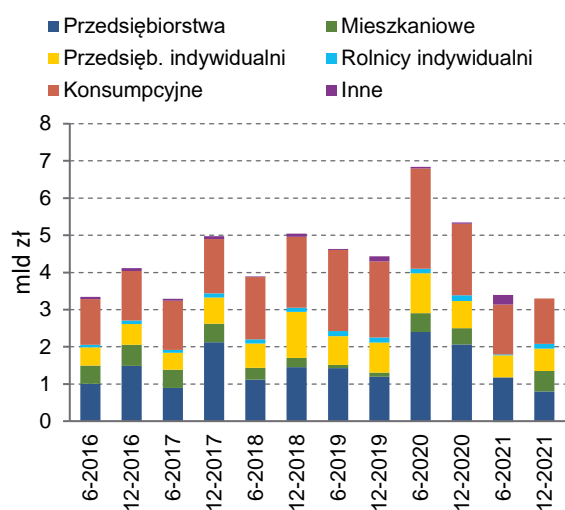
Sytuacja sektora bankowego pod względem ryzyka kredytowego poprawiała się począwszy od 2021 r. Straty kredytowe w 2021 r. były niższe, nie tylko w relacji do poprzedniego roku, ale także do okresu sprzed pandemii (zob. Wykres 2.1 i Wykres 2.2). Poprawiły się również inne mierniki jakości aktywów tj.: (i) udziały kredytów opóźnionych w spłacie, (ii) wskaźniki kredytów zagrożonych (w tzw. 3 fazie) i (iii) udziały kredytów restrukturyzowanych (ang. *forborne*) (zob. Wykres 2.3 – Wykres 2.5). W przypadku kredytów dla przedsiębiorstw sprzyjały temu wysokie wskaźniki rentowności i płynności⁹. Z kolei korzystna sytuacja na rynku pracy, w tym niski poziom bezrobocia, sprzyjała terminowej obsłudze kredytów przez gospodarstwa domowe.

Udział kredytów, gdzie odnotowano istotny wzrost ryzyka kredytowego (2 faza) spadał lub ustabilizował się na poziomie zbliżonym do I połowy 2021 r. Wyjątkiem były kredyty dla przedsiębiorców indywidualnych, gdzie w końcu 2021 r. nastąpił istotny wzrost odsetka kredytów zakwalifikowanych do 2 fazy (zob. Wykres 2.5, lewy panel). Przyczyną może być utrzymująca się, gorsza sytuacja firm z tego sektora w stosunku do okresu przed pandemią. Jednak udział kredytów dla przedsiębiorców indywidualnych w kredytach dla sektora niefinansowego jest niski i na koniec 2021 r. wyniósł 5,9%.

Podwyższone poziomy wskaźników ryzyka kredytowego utrzymywały się w przypadku ekspozycji na branże objęte ograniczeniami działalności w okresie pandemii oraz kredytów na nieruchomości biurowe i handlowo-usługowe. We wszystkich wymienionych rodzajach kredytów udział fazy 2 był znacznie wyższy od średniej dla kredytów dla przedsiębiorstw (zob. Wykres 2.6 i Wykres 2.7). W kredytach na nieruchomości biurowe nastąpił także wzrost strat kredytowych.

⁹ Przytaczane w tym rozdziale informacje nt. sytuacji przedsiębiorstw badanych przez NBP, ich popytu na kredyt i przyczyn jego zmian pochodzą z: „Szybki Monitoring NBP. Analiza sytuacji sektora przedsiębiorstw”, edycje: styczeń i kwiecień 2022 r., NBP, dostępne na nbp.pl.

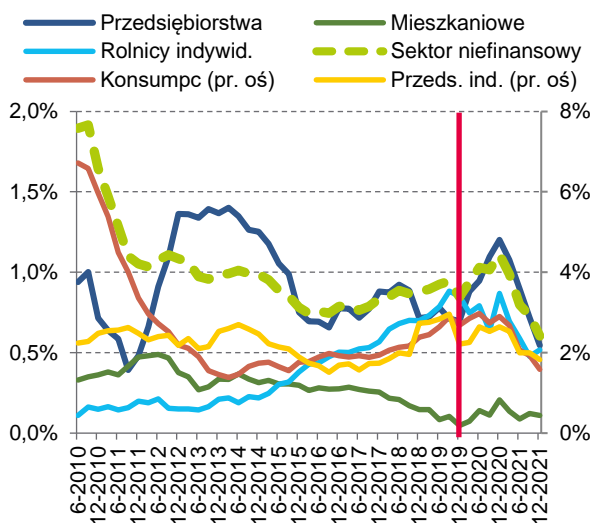
Wykres 2.1. Straty kredytowe w podziale na półroczu

Uwagi: dane dla kredytów dla przedsiębiorców i rolników indywidualnych z wyłączeniem kredytów mieszkaniowych.

Źródło: NBP.

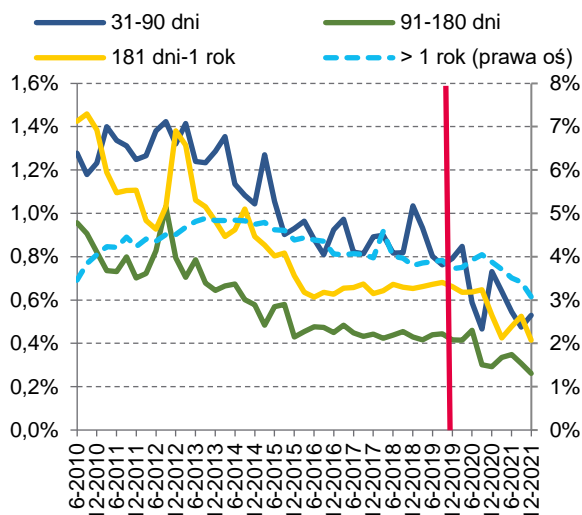
Wykres 2.2. Relacja strat kredytowych do kredytów netto

Uwagi: dane annualizowane. Kredyty dla przedsiębiorców i rolników indywidualnych z wyłączeniem kredytów mieszkaniowych. Czerwona pionowa linia – data ostatnich danych przed wybuchem pandemii – na tym i następujących wykresach dla danych kwartalnych (jw.) – 12-2019, dla danych miesięcznych – 2-2020.

Źródło: NBP.

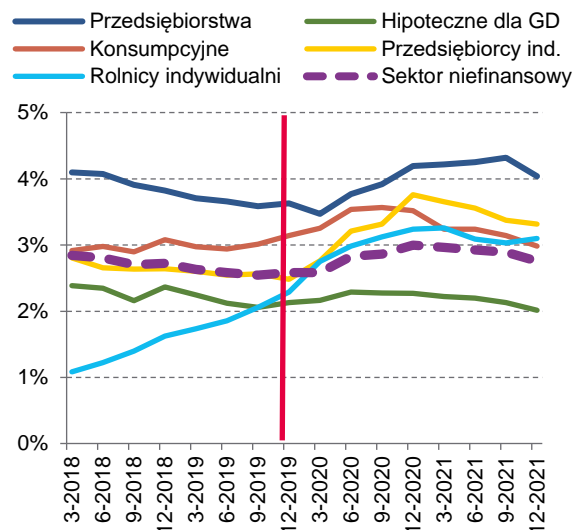
Wykres 2.3. Udziały opóźnionych w spłacie kredytów dla sektora niefinansowego w poszczególnych przedziałach opóźnień

Uwaga: czerwona pionowa linia – data ostatnich danych przed wybuchem pandemii (dane kwartalne).

Źródło: NBP.

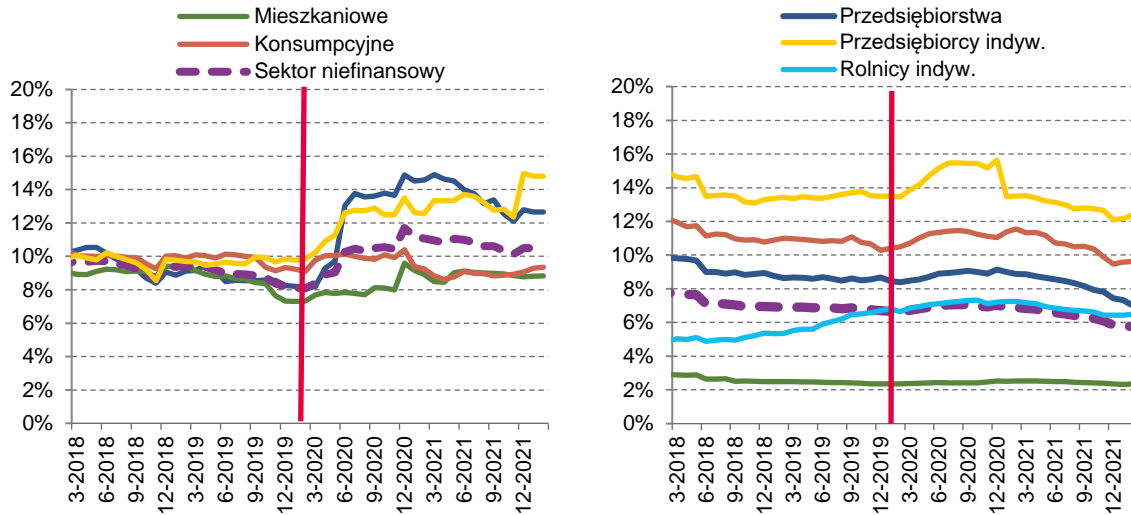
Wykres 2.4. Udział kredytów restrukturyzowanych (*forborne*) w poszczególnych rodzajach kredytów oraz dla całego agregatu kredytów dla sektora niefinansowego

Uwaga: czerwona pionowa linia – data ostatnich danych przed wybuchem pandemii (dane kwartalne).

Źródło: NBP.

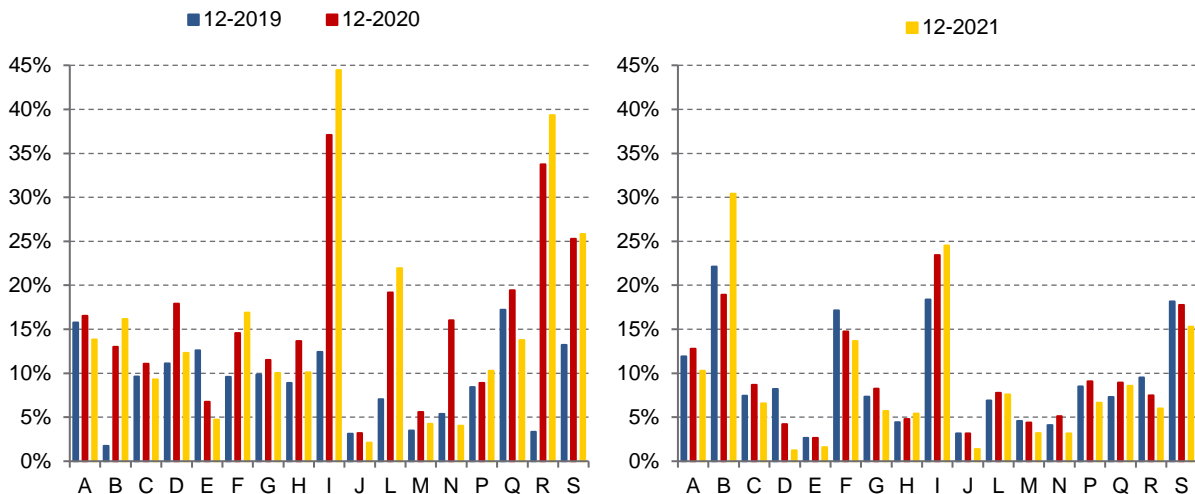
Wykres 2.5. Udział kredytów w fazie 2 (lewy panel) i fazie 3 (prawy panel) w poszczególnych rodzajach kredytów oraz dla całego agregatu kredytów dla sektora niefinansowego

Uwagi: udział kredytów w 2 fazie - dane dla banków stosujących MSR/MSSF. Udział kredytów w 3 fazie (wskaźnik kredytów zagrożonych) – dane dla całego sektora bankowego. Czerwona pionowa linia – data ostatnich danych przed wybuchem pandemii (dane miesięczne).

Źródło: NBP.

Wykres 2.6. Udział kredytów w fazie 2 (lewy panel) i w fazie 3 (prawy panel) w kredytach dla poszczególnych sekcji PKD

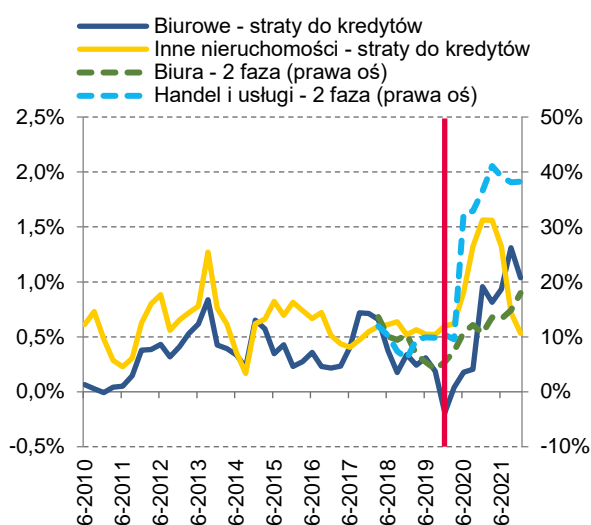

Uwagi: dane dla banków stosujących MSR/MSSF. Szacunki udziałów w kredytach na podstawie sprawozdawczości tzw. dużych zaangażowań. Dane obejmują część kredytów dla przedsiębiorców i rolników indywidualnych. Sekcje: A – Rolnictwo, B – Górnictwo, C – Przetwórstwo przemysłowe, D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, gaz i gorącą wodę, E – Dostawy wody, ścieki i odpady, F – Budownictwo, G – Handel i naprawy, H – Transport i gospodarka magazynowa, I – Zakwaterowanie i gastronomia, J – Informacja i komunikacja, L – Obsługa nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N – Administrowanie, P – Edukacja, Q – Opieka zdrowotna, R – Kultura, rekreacja i rozrywka, S – Usługi pozostałe.

Źródło: NBP.

Szczególnie wyraźny spadek strat kredytowych w stosunku do okresu bezpośrednio przed pandemią nastąpił w kredytach konsumpcyjnych (zob. Wykres 2.1 i Wykres 2.2). Poprawa wskaźników ryzyka w 2021 r. obejmowała również duże ekspozycje w tej kategorii kredytów (zob. Wykres 2.9), w tym kredytów konsolidacyjnych, stanowiących znaczną ich część (około 41%). W latach 2020-2021 zmniejszył się też udział bardziej ryzykownych, wysokokwotowych kredytów konsumpcyjnych w nowo udzielonych kredytach (zob. Wykres 2.8).

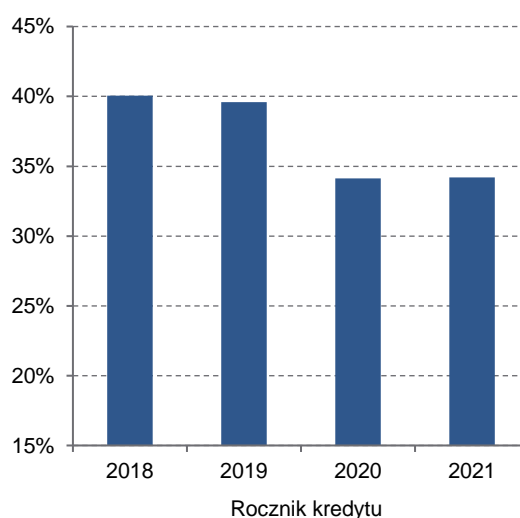
Wykres 2.7. Relacja strat kredytowych do kredytów netto i udział kredytów w fazie 2 w kredytach na rodzaje nieruchomości wg ich przeznaczenia

Uwagi: czerwona pionowa linia – data ostatnich danych przed wybuchem pandemii (dane kwartalne). Udział kredytów w fazie 2 – dla banków stosujących MSR/MSSF. Inne nieruchomości – inne niż mieszkaniowe i biurowe (w tym handlowo-usługowe).

Źródło: NBP.

Wykres 2.8. Udział wysokokwotowych kredytów w nowo udzielonych kredytach konsumpcyjnych w latach 2018-2021

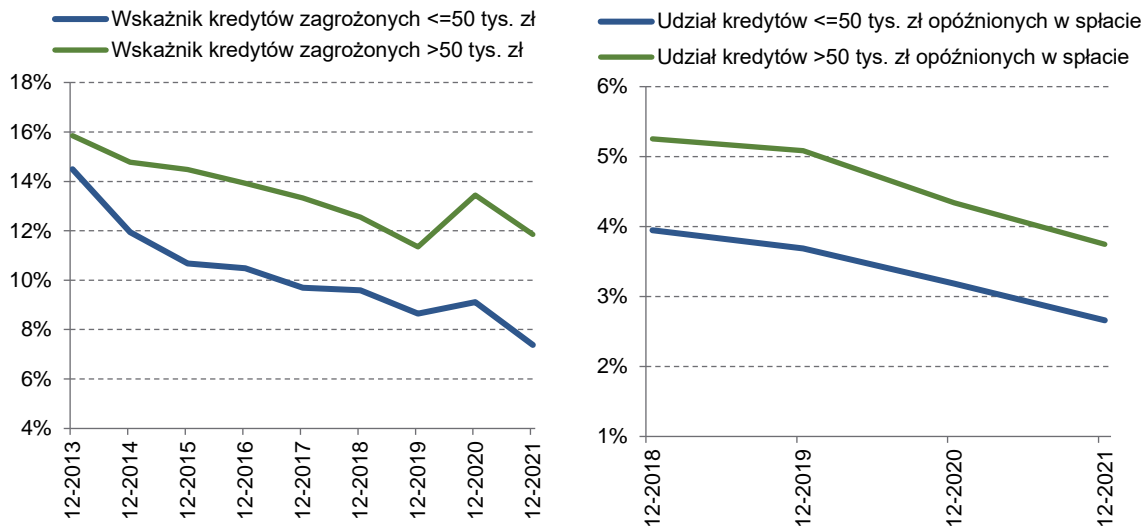

Uwagi: duże kredyty konsumpcyjne – kredyty o wartości powyżej 50 tys. zł przy udzieleniu. Szacunków dla okresów wcześniejszych od 2021 r. dokonano przy waloryzacji progu 50 tys. zł (w dół) wskaźnikiem wzrostu płac.

Źródło: szacunki NBP na podstawie badania pozasprawozdawczego UNKF i danych GUS.

Nadal bardzo niskie były straty kredytowe w kredytach mieszkaniowych (zob. Wykres 2.1 i Wykres 2.2). Rozpoczęty jesienią 2021 r. cykl podwyżek stóp procentowych nie wpłynął jeszcze istotnie na jakość tych ekspozycji. Dostosowanie oprocentowania kredytów o zmiennej stopie oprocentowania do zmian stawek bazowych (najczęściej 3 lub 6 miesięczne stawki WIBOR) następuje z opóźnieniem. Również wskaźniki ryzyka reagują z opóźnieniem na wzrost kosztów obsługi, co wynika m.in. z wysokiego priorytetu jaki gospodarstwa domowe przypisują obsłudze kredytów mieszkaniowych oraz możliwości wykorzystywania przez kredytobiorców buforów w postaci oszczędności.

Wykres 2.9. Wskaźnik kredytów zagrożonych (prawy panel) i udział krótkich opóźnień w spłacie (od 31 dni do 1 roku; lewy panel) dla wysokokwotowych* i pozostałych kredytów konsumpcyjnych

* wysokokwotowe kredyty konsumpcyjne – kredyty o wartości powyżej 50 tys. zł w momencie udzielenia.

Źródło: szacunki NBP na podstawie badania pozasprawozdawczego UNKF.

Perspektywy

Począwszy od I kwartału 2022 r. pogorszyły się perspektywy ryzyka kredytowego – głównie w rezultacie wzrostu stóp procentowych oraz negatywnego wpływu wojny w Ukrainie na koniunkturę gospodarczą i sytuację podmiotów sektora realnego.

Ryzyko związane z bezpośrednimi ekspozycjami banków na podmioty ukraińskie, rosyjskie i białoruskie jest niewielkie. Na koniec 2021 r. łączna wartość netto tych ekspozycji w całym sektorze bankowym wyniosła 2,0 mld zł, a wartość ekspozycji pozabilansowych – 0,8 mld zł. Dodatkowo ekspozycje te są skoncentrowane w największych bankach i nawet ich całkowite odpisanie nie pogorszyłoby ich wskaźników adekwatności kapitałowej.

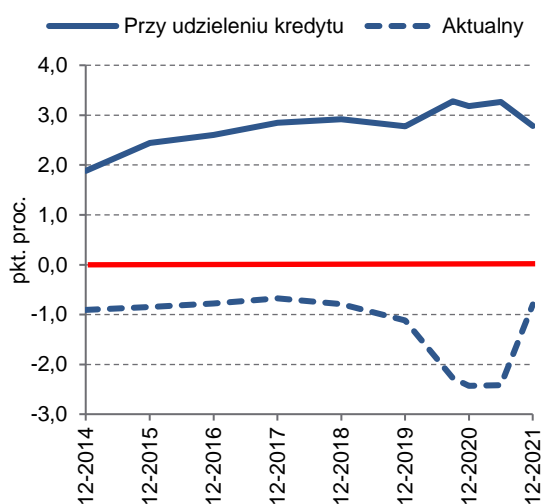
Istotny może być natomiast pośredni wpływ negatywnych skutków wojny w Ukrainie na sytuację kredytobiorców – przez spowolnienie wzrostu gospodarczego, pogłębienie problemów z wysokimi cenami surowców, materiałów i zaburzeniami dostaw oraz problemy z dostępnością pracowników. Badania wskazują na większą wrażliwość mikroprzedsiębiorstw oraz sektora MŚP¹⁰. Najwięcej negatywnych skutków wojny odnotowano w branży transportowej, budownictwie, turystyce oraz niektórych gałęziach przemysłu przetwórczego, takich jak przemysł samochodowy, metalowy i chemiczny. Łączny udział tych branż w kredytach dla sektora niefinansowego na koniec 2021 r. wyniósł

¹⁰ Zob. „Szybki Monitoring NBP. Analiza sytuacji sektora przedsiębiorstw”, kwiecień 2022 r., NBP, dostępne na nbp.pl, wyniki badania PIE i BGK, dostępne na https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2022/03/2022_03_02_Firmy-w-Polsce-boja-sie-wojny-ale-do-paniki-jeszcze-daleko.pdf oraz wyniki badania *Quality Watch* na zlecenie BIG Infomonitor, dostępne na <https://media.big.pl/informacje-prasowe/att/2152535>.

6,2%. Natomiast wpływ pogorszenia sytuacji eksporterów powinien być ograniczony dzięki stosunkowo niskiemu udziałowi Rosji, Białorusi i Ukrainy w eksporcie (razem 5,8%¹¹).

Wpływ wzrostu stóp procentowych na sytuację kredytobiorców może być najbardziej widoczny w segmencie kredytów mieszkaniowych. Wynika to z następujących uwarunkowań: (i) znacznej wielkości tego portfela, (ii) oprocentowania dominującej części kredytów zmienną stopą procentową (na koniec 2021 r. tylko kredyty o 3% udziale w portfelu oprocentowane były stałą lub okresowo stałą stopą procentową), (iii) wysokiej średniej jednostkowej wartości kredytu i (iv) długiej średniej zapadalności skutkującej wysokim udziałem odsetek w łącznej racie kredytu.

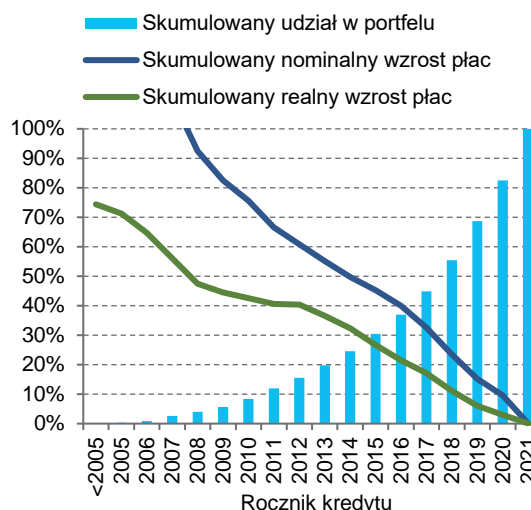
Wykres 2.10. Minimalny wymagany przez banki bufor na wzrost stóp procentowych - przy udzieleniu kredytu i jego szacunkowa aktualna wartość

Uwagi: aktualna wartość – odporność na dalszy wzrost stóp procentowych przy obecnym poziomie stawki WIBOR 3M (z 28.04.2022 – 5,95) według obecnej raty i danych z dnia udzielenia kredytu (założono niezmienny poziom dochodów i kosztów utrzymania w stosunku do udzielenia kredytu).

Źródło: szacunki NBP na podstawie badań pozasprawozdawczych UNKF.

Wykres 2.11. Skumulowane wzrosty płać i udziały w portfelu kredytowym dla poszczególnych roczników złotych kredytów mieszkaniowych

Uwaga: skumulowany wzrost płać – średnioroczny wzrost płać od danego roku do 2021 r. Na wykresie skumulowane udziały w portfelu kredytowym do danego rocznika kredytu łącznie.

Źródło: szacunki NBP na podstawie GUS i badania pozasprawozdawczego UNKF.

W przypadku starszych roczników kredytów mieszkaniowych, tzn. udzielonych przed 2020 r. odporność na wzrost stóp procentowych powinna być stosunkowo wysoka. Wynika to ze wzrostu średnich dochodów kredytobiorców po udzieleniu kredytów, który był szczególnie wysoki dla kredytów udzielonych przed 2019 r. (zob. Wykres 2.11). Ponadto szacowana aktualna wartość buforów na wzrost stóp procentowych w przypadku kredytów udzielonych przed 2020 r. jest wyższa niż w przypadku późniejszych kredytów, co wynika z wyższych stóp procentowych w momencie udzielenia kredytu. W przypadku kredytobiorców z tych roczników problemy ze spłatą kredytów mogą dotyczyć głównie

¹¹ Ostatnie dostępne dane GUS (2020 r.).

kredytobiorców o szczególnie wysokim obciążeniu spłatami kredytów już w momencie ich zaciągnięcia lub których sytuacja finansowa pogorszyła się od udzielenia kredytów (istotny spadek realnych dochodów, wzrost kosztów utrzymania).

Najbardziej wrażliwe na wzrost stóp procentowych są kredyty mieszkaniowe z lat 2020-2021, udzielone przy historycznie najniższym poziomie stóp procentowych. W rocznikach tych stosunkowo duży jest udział kredytów o wysokiej relacji kredytu do dochodu (tzw. wskaźnik LtI – zob. Wykres 2.13). Kredyty takie, oprócz wysokiego, bieżącego obciążenia dochodów spłatą rat, charakteryzują się zwiększoną wrażliwością na wzrost stóp procentowych (w przypadku tych kredytobiorców występuje konieczność przeznaczenia większej części dochodu na sfinansowanie wzrostu raty – zob. Wykres 2.12). Dodatkowo, ponieważ kredyty z lat 2020-2021 zostały udzielone przy najniższych stopach procentowych, to przy obecnym ich poziomie mają niższe aktualne wartości minimalnego bufora na wzrost stóp procentowych (zob. Wykres 2.10), dla kredytów tych różnica obecnego poziomu stóp procentowych w stosunku do stóp w momencie udzielenia jest bowiem najwyższa. Jednocześnie kredytobiorcy ci w niewielkim stopniu mogli skorzystać ze wzrostu płać z uwagi na krótki okres, jaki upłynął od zaciągnięcia kredytu. Udział kredytów udzielonych w latach 2020-2021 w portfelu złotych kredytów mieszkaniowych na koniec 2021 r. wyniósł 31%, w tym kredytów udzielonych w okresie najniższych stóp procentowych – około 21%. Szczególnie wysokim ryzykiem może odznaczać się rocznik 2021 r. z uwagi na łagodniejszą niż w 2020 r. politykę kredytową banków, najwyższy udział kredytów z wysokimi wskaźnikami LtI i średnio najniższy wzrost płać licząc od momentu udzielenia kredytu. Wzrost raty przeciętnego kredytu mieszkaniowego na skutek dotychczasowego wzrostu stóp był znaczny, szczególnie w przypadku kredytów zaciągniętych w latach 2020-2021 r. W przypadku kredytu złotowego o średnich parametrach rynkowych zaciągniętego we wrześniu 2021 r. rata wzrosła z 1723 zł do 2855 zł (wg WIBOR z 28.04.2022 r.). W przypadku przeciętnego kredytu z portfela, z uwagi na niższą wartość w momencie zaciągnięcia oraz spłatę części kredytu, wzrost raty był mniejszy – z 1090 zł we wrześniu 2021 r. do 1686 zł.

Skala podwyżki stóp procentowych, jaka dokonała się od października 2021 r. do kwietnia 2022 r. przekroczyła minimalne poziomy buforów na wzrost stóp procentowych wymaganych w przeszłości przez banki przy udzieleniu większości kredytów mieszkaniowych, co nie musi jednak oznaczać zagrożenia dla terminowej obsługi tych kredytów (zob. Wykres 2.10). Znaczna część kredytobiorców dysponuje dodatkowymi buforami dochodowymi, wynikającymi ze wzrostu średnich płać od czasu zaciągnięcia kredytu. Wzrost ten dotyczył w szczególności kredytów udzielonych przed 2020 r. (zob. Wykres 2.11). Ponadto, znaczna część kredytobiorców zaciągnęła kredyty o niższej kwocie niż maksymalna wartość warunkowana posiadaniem zdolności kredytowej, co skutkowało wyższym buforem na wzrost stóp procentowych w momencie udzielenia kredytu od minimalnego wymaganego przez bank.

Warto podkreślić, że w przypadku przejściowych trudności ze spłatą kredytów do obniżenia ryzyka kredytowego może przyczynić się możliwość skorzystania z pomocy Funduszu Wsparcia Kredyto-

biorców (zob. Ramka 2.1). Ograniczająco na koszty materializacji ryzyka kredytowego będą też oddziaływać projektowane przez rząd wakacje kredytowe. Skierowanie ich do wszystkich kredytobiorców, niezależnie od sytuacji finansowej, będzie jednak oznaczało, że koszty ich wprowadzania dla banków mogą istotnie przewyższać korzyści wynikające z ograniczenia skali odpisów kredytowych.

Ramka 2.1. Instytucjonalne rozwiązania dla kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej

Przewaga wśród kredytów mieszkaniowych umów o zmiennym oprocentowaniu i wzrost wysokości rat kapitałowo-odsetkowych wywołał publiczną debatę na temat konieczności i ewentualnych sposobów wsparcia kredytobiorców mieszkaniowych. W tym kontekście należy zauważyć, że do dyspozycji kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej i nie będących w stanie obsługiwać kredytów mieszkaniowych, od 2015 r. istnieje rozwiązanie instytucjonalne w postaci wsparcia z Funduszu Wsparcia Kredytobiorców (dalej: Fundusz) realizowanego za pośrednictwem Banku Gospodarstwa Krajowego w trybie ustawy z 9 października 2015 r. *o wsparciu kredytobiorców, którzy zaciągnęli kredyt mieszkaniowy i znajdują się w trudnej sytuacji finansowej*¹² (dalej: ustawa). Zasady działania Funduszu zostały znowelizowane w 2019 r. Kryteria przyznania wsparcia dla kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej zostały wówczas złagodzone, a wysokość wsparcia – zwiększona.

Dotychczasowe przepisy przewidują, że wsparcie może być przyznane, jeżeli:

- w dniu złożenia wniosku o wsparcie na spłatę zadłużenia co najmniej jeden z kredytobiorców posiada status bezrobotnego, lub
- wartość wskaźnika RdD (tj. relacja wydatków kredytobiorcy związanych z obsługą miesięcznej raty kapitałowej i odsetkowej kredytu mieszkaniowego do miesięcznego dochodu gospodarstwa domowego kredytobiorcy) przekracza 50%, lub
- miesięczny dochód gospodarstwa domowego pomniejszony o miesięczne koszty obsługi kredytu mieszkaniowego nie przekracza:
 - a) w przypadku gospodarstwa domowego jednoosobowego – dwukrotności kwoty wskazanej w art. 8 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, zwaloryzowanej zgodnie z przepisami tej ustawy, tj. od 1 stycznia 2022 r. 1 552 zł,
 - b) w przypadku gospodarstwa domowego wieloosobowego – iloczynu dwukrotności kwoty wskazanej w art. 8 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, zwaloryzowanej zgodnie z przepisami tej ustawy, i liczby członków gospodarstwa domowego kredytobiorcy, tj. 1200 zł na osobę.

¹² Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o wsparciu kredytobiorców, którzy zaciągnęli kredyt mieszkaniowy i znajdują się w trudnej sytuacji finansowej, Dz.U. z 2022 r. poz. 298.

Zgodnie z ustawą, wsparcie finansowe z Funduszu może mieć formę:

- (i) „wsparcia na spłatę zadłużenia” wypłacanego maksymalnie przez 36 miesięcy w ratach nieprzekraczających 2 000 zł,
- (ii) „pożyczki na spłatę zadłużenia” w przypadku gdy kredytobiorca sprzedał kredytowaną nieruchomość, a kwota uzyskana ze sprzedaży nie pokryła całego zobowiązania z tytułu kredytu mieszkaniowego zaciągniętego na zakup tej nieruchomości. Pożyczka na spłatę zadłużenia może być przyznana w wysokości do 72 000 zł.

Zwrot wsparcia lub pożyczki na spłatę zadłużenia rozpoczyna się po dwóch latach karencji i jest dokonywany w 144 nieoprocentowanych miesięcznych ratach. Ustawa przewiduje, że w przypadku, gdy kredytobiorca spłaci bez opóźnienia pierwszych 100 rat pozostała do zwrotu część rat umarza się. Ponadto Rada Funduszu, na wniosek kredytobiorcy, może odroczyć termin płatności lub rozłożyć należność na raty lub w uzasadnionych okolicznościach umorzyć należność w całości albo w części.

Przesłanki stwierdzenia trudnej sytuacji finansowej kredytobiorcy, które uprawniają do ubiegania się o wsparcie umożliwiają udzielenie wsparcia przez Fundusz zarówno w przypadku wystąpienia szoków makroekonomicznych (skutkujących m.in. wzrostem bezrobocia), jak i szoków finansowych, w tym wzrostu stóp procentowych. Wzrost stóp procentowych, a w efekcie wzrost rat kapitałowo-odsetkowych, skutkuje bowiem wzrostem wskaźnika RdD i spadkiem miesięcznego dochodu pomniejszonego o koszty obsługi kredytów, a po przekroczeniu progów określonych w ustawie przez jeden z tych wskaźników kredytobiorca nabywa prawa do skorzystania z pomocy. Biorąc pod uwagę powyższe kryteria, jak również możliwą do otrzymania kwotę wsparcia wraz z mechanizmem automatycznego umorzenia części spłat, można uznać, że przesłanki oceny sytuacji klienta wydają się odpowiednio wyważone, a pomoc z FWK stanowić może realne wsparcie dla kredytobiorców, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji finansowej.

Dotychczasowa liczba wniosków składanych do Funduszu była niewielka (kilkanaście wniosków na kwartał). Wynikało to w głównej mierze z korzystnej sytuacji gospodarczej i ogólnie dobrej sytuacji kredytobiorców zaciągających kredyty mieszkaniowe, co sprzyjało terminowej obsłudze zobowiązań przez kredytobiorców. Dodatkowym czynnikiem mającym wpływ na niewielkie wykorzystanie środków Funduszu mogła być niska świadomość kredytobiorców na temat możliwości, jakie stwarza Fundusz, w tym warunków ubiegania się o wsparcie. Dane za I kwartał 2022 r., gdy u części kredytobiorców wzrosły kwoty rat kapitałowo-odsetkowych i zaczęli oni spełniać przesłanki objęcia wsparciem, pokazują zwiększenie się liczby składanych do banków wniosków o wsparcie ze środków Funduszu.

Fundusz finansowany jest składkami kredytodawców¹³ i na koniec marca 2022 r. jego środki wynosiły około 610 mln zł. W przypadku wzrostu zainteresowania kredytobiorców ubieganiem się o wsparcie z Funduszu jego środki mogą zostać zwiększone.

Projekt ustawy o finansowaniu społecznościowym dla przedsiębiorstw gospodarczych i pomocy kredytobiorcom¹⁴ (dalej: projekt ustawy) przewiduje ponadto wniesienie przez kredytodawców dodatkowej, jednorazowej wpłaty do Funduszu w łącznej kwocie 1,4 mld zł do końca 2022 r.

Projekt ustawy zakłada również możliwość zawieszenia na wniosek kredytobiorcy wykonania umowy o kredyt hipoteczny w złotych: w wymiarze dwóch miesięcy w każdym kwartale II półrocza 2022 r. i jednego miesiąca w każdym kwartale 2023 r. Projekt przewiduje, że w okresie zawieszenia kredytobiorca nie będzie zobowiązany do spłacania rat kapitałowo-odsetkowych, a odsetki nie będą naliczane. Okres kredytowania będzie przedłużony o okres zawieszenia wykonywania umowy.

W przeciwieństwie do dotychczas obowiązujących tzw. ustawowych wakacji kredytowych wprowadzonych w związku z pandemią, możliwości skorzystania z zawieszenia jest skierowana do wszystkich kredytobiorców, którzy zaciągnęli kredyt hipoteczny w złotych na zaspokojenie własnych potrzeb mieszkaniowych, niezależnie od ich sytuacji finansowej i faktycznych możliwości obsługi kredytów.

Przy skrajnym założeniu, że wszyscy kredytobiorcy skorzystaliby z ośmiu miesięcy zawieszenia wykonania umowy koszt tego rozwiązania można szacować (przy poziomie stawki WIBOR 3M ok. 6,5%) na blisko 20 mld zł.

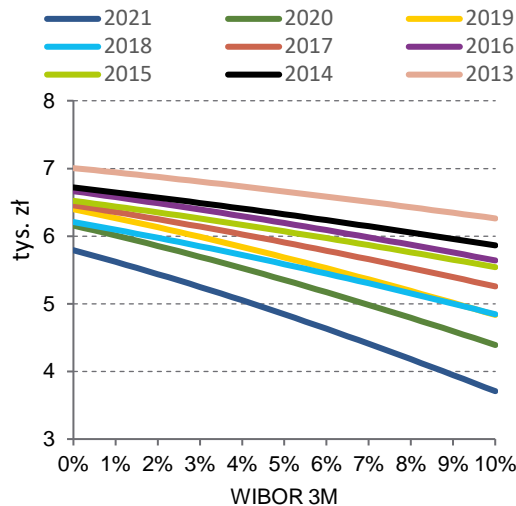
Ryzyko związane ze wzrostem stóp procentowych jest znacznie mniejsze w przypadku portfela kredytów konsumpcyjnych. Wynika to następujących uwarunkowań: (i) mniejszej wartości portfela, (ii) niższej średniej, jednostkowej wartości kredytów, (iii) krótszej zapadalności, (iv) oprocentowania części kredytów (29% na koniec 2021 r.) stałą lub okresowo stałą stopą procentową oraz (v) silnego zaostrzenia polityki kredytowej dla tej kategorii zobowiązań po rozpoczęciu pandemii i zmniejszenia akcji kredytowej w latach 2020-2021 (przy najniższych stopach procentowych). Z kolei niekorzystnie na zdolność do obsługi kredytów konsumpcyjnych wpływa średnio gorsza sytuacja finansowa kredytobiorców konsumpcyjnych niż kredytobiorców mieszkaniowych, czego odzwierciedleniem jest m.in. historycznie obserwowany wyższy poziom strat kredytowych.

Z portfela kredytów konsumpcyjnych najbardziej wrażliwe na wzrost stóp są kredyty wysokokwotowe. Dotyczy to przede wszystkim kredytów o pierwotnej wartości powyżej 100 tys. zł. Jednak wrażliwość rat tych kredytów na wzrost stóp procentowych jest znacznie niższa od średniego złotowego kredytu mieszkaniowego z portfela (zob. Wykres 2.14). Udział kredytów konsumpcyjnych o wartości ponad 100 tys. zł, oprocentowanych zmienną stopą procentową w portfelu kredytów konsumpcyjnych na koniec 2021 r. wyniósł 20%.

¹³ Banków i SKOKów proporcjonalnie do wartości ich portfela kredytów mieszkaniowych opóźnionych w spłacie.

¹⁴ Druk sejmowy 2269.

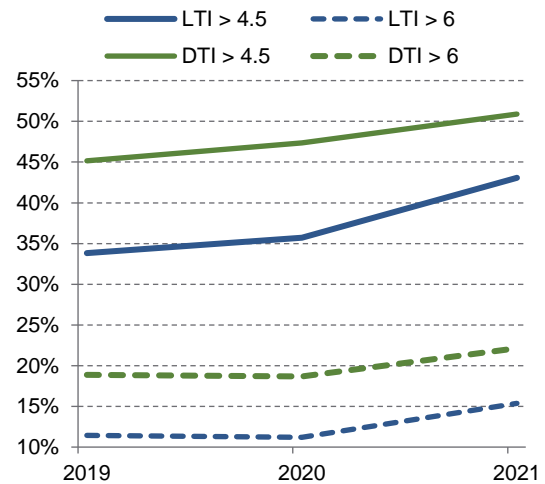
Wykres 2.12. Szacunkowy średni aktualny dochód kredytobiorców złotych w rocznikach 2013-2021 po odliczeniu rat kredytu mieszkaniowego przy różnych wartościach stawek WIBOR

Uwagi: założono wzrost dochodów kredytobiorców od udzielenia kredytów zgodnie ze średnim wzrostem płac w gospodarce. Założono, że kredyty oprocentowane są wg stawki WIBOR 3M. Średnia liczebność gospodarstwa domowego kredytobiorców mieszkaniowych wg badań GUS budżetów gospodarstw domowych w 2020 r. wynosi 3,4 osoby.

Źródło: szacunki NBP na podstawie GUS i badań pozasprawozdawczych UKNF.

Wykres 2.13. Udział kredytów z wysokimi wskaźnikami LTI i DTI w nowo udzielonych kredytach mieszkaniowych w latach 2019-2021

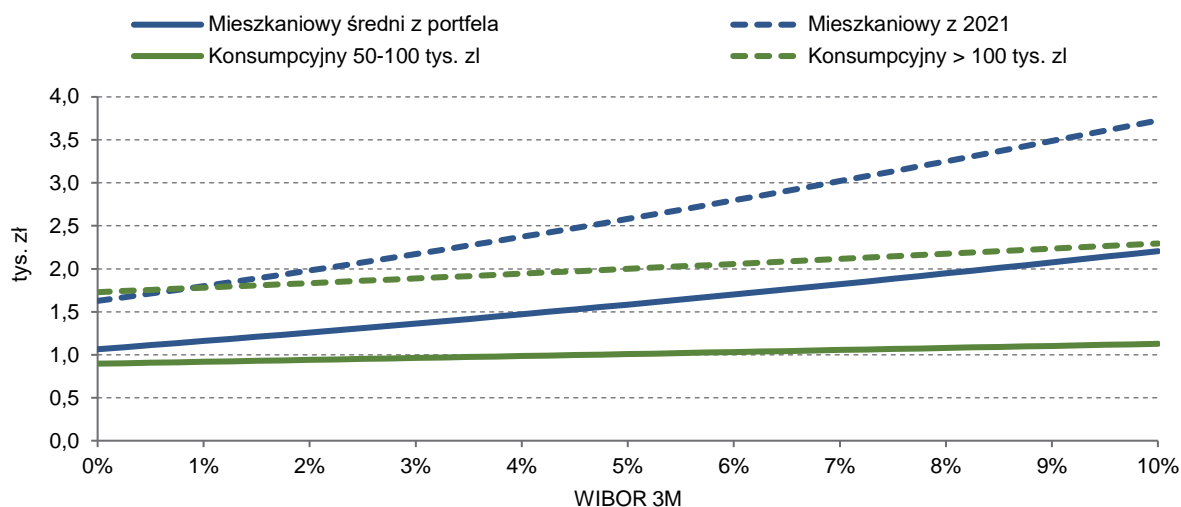

Źródło: szacunki NBP na podstawie badania pozasprawozdawczego UNKF.

Wpływ wzrostu stóp procentowych na ryzyko kredytowe kredytów dla przedsiębiorstw powinien być ograniczony. Wiąże się to z niskim zadłużeniem kredytowym polskich przedsiębiorstw oraz aktualnie dobrą sytuacją finansową sektora przedsiębiorstw, w szczególności bardzo wysokimi wskaźnikami płynności. W IV kwartale 2021 r. udział kosztów odsetek w kosztach ogółem wyniósł 0,24%. Również opinie przedsiębiorstw potwierdzają stosunkowo dużą odporność na wzrost stóp procentowych. Wprawdzie około ¼ przedsiębiorstw deklaruje, że wysokie stopy procentowe znacząco pogorszyłyby rentowność, wymusiłyby konieczność znaczącego ograniczenia skali działalności lub groziłyby powstaniem ujemnego wyniku finansowego, jednak zagrożenia te wystąpiłyby dopiero przy wyższych, niż obecnie, rynkowych stopach procentowych – średnio 7,4%, 9,8% i 11,0%¹⁵.

¹⁵ Zob. „Szybki Monitoring NBP. Analiza sytuacji sektora przedsiębiorstw”, kwiecień 2022 r., NBP, dostępne na nbp.pl.

Wykres 2.14. Porównanie rat średnich złotych kredytów mieszkaniowych i wysoko kwotowych kredytów konsumpcyjnych przy różnych wartościach stawki WIBOR 3M

Uwaga: kalkulacje na kredytach o średnich parametrach rynkowych, założono oprocentowanie kredytów wg stawki WIBOR 3M i spłatę w równych ratach.

Źródło: szacunki NBP na podstawie badań pozasprawozdawczych UKNF.

2.2. Ryzyko prawne związane z portfelem walutowych kredytów mieszkaniowych i jego skutki ekonomiczne

Stan prawny

Niepewność związana z kierunkiem orzekania przez sądy krajowe w sprawach spornych dotyczących walutowych kredytów mieszkaniowych nie zmieniła się istotnie od jesieni 2021 r.¹⁶. Brak rozstrzygnięcia składu pełnej Izby Cywilnej SN odnośnie do zasadniczych kwestii dotyczących walutowych kredytów¹⁷ sprawia, że sądy powszechne wydają orzeczenia w oparciu o wykładnię przepisów prawa zawartą w dotychczasowych orzeczeniach TSUE oraz SN (w mniejszych składach). Na rozstrzygnięcie TSUE i SN oczekują kolejne zagadnienia prawne, w tym zwłaszcza kwestia możliwości uzyskania wynagrodzenia za korzystanie z kapitału udostępnionego drugiej stronie w wykonaniu nieważnej umowy kredytu¹⁸.

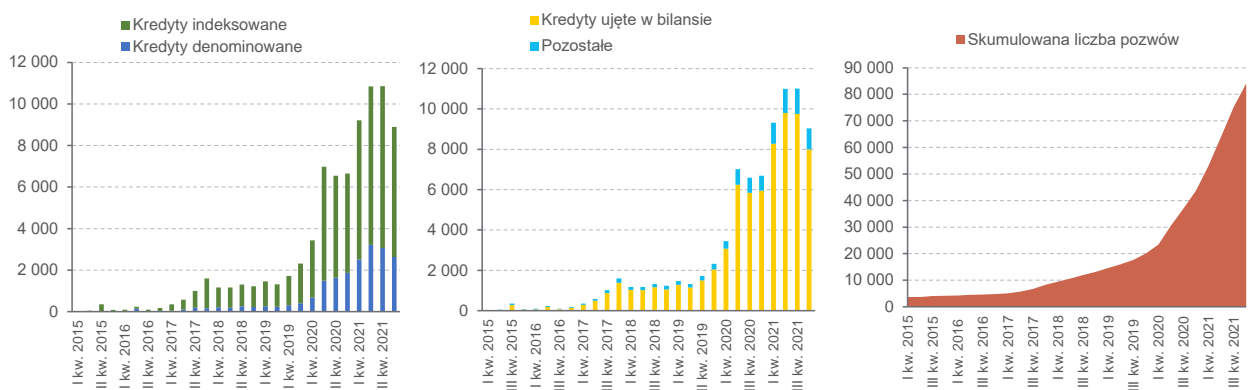
¹⁶ Tj. od czasu skierowania w dniu 2 września 2021 r. przez SN do TSUE wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w przedmiocie zasad powoływania do pełnienia obowiązków sędziów Sądu Najwyższego.

¹⁷ Więcej na temat wniosku Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 2021 r., sygn. BSA I-4110-4/20 w: „Raport o stabilności systemu finansowego. Czerwiec 2021”, NBP, s. 45-48.

¹⁸ Pytanie prejudycjalne Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie z 12 sierpnia 2021 r. w sprawie C-520/21.

Rozstrzygnięcia sądów aktualnie orzekających w sprawach mieszkaniowych kredytów walutowych są w zdecydowanej większości korzystne dla kredytobiorców. Wśród spraw wygranych przez klientów przeważają orzeczenia stwierdzające nieważność (bezskuteczność) umowy. Większość spraw rozpoznawanych przez sądy znajduje się na etapie pierwszej instancji (około 70 tys. spraw w porównaniu do około 6 tys. na etapie II instancji)¹⁹. Uprawomocniła się jedynie niewielka liczba orzeczeń (nieco ponad 1,5 tysiąca), co stanowi około 2% umów objętych sporem.

Wykres 2.15. Kwartalna liczba nowych pozwów dotyczących walutowych kredytów mieszkaniowych w podziale na kredyty indeksowane i denominowane (lewy panel) i na kredyty ujęte w bilansie banku i pozostałe (środkowy panel) oraz skumulowana liczba pozwów (prawy panel)

Źródło: NBP na podstawie badań pozasprawozdawczych UKNF.

Utrzymuje się wysoka skłonność kredytobiorców do kwestionowania umów w drodze procesu cywilnego (zob. Wykres 2.15). Do tej pory wniesionych zostało ponad 80 tys. pozwów, co odpowiada około 20% liczby kredytów mieszkaniowych we frankach szwajcarskich. Zdecydowana większość spraw (niemal 90%) dotyczy kredytów ujętych w bilansach banków (tj. wciąż spłacanych). Korzystna dla kredytobiorców linia orzecznicza sądów powszechnych i SN może sprzyjać wnoszeniu nowych pozwów przez kolejnych kredytobiorców. W podobnym kierunku działa osłabienie złotego, które wpływa na wzrost poziomu bieżącego zadłużenia w złotych, mimo regularnego spłacania rat kapitałowo-odsetkowych oraz wyższy poziom rat.

Sukcesywnie rośnie liczba banków oferujących kredytobiorcom polubowne sposoby zażegnania sporów, co może mieć korzystny wpływ na końcowy koszt eliminacji ryzyka prawnego tego portfela. Dotychczas osiem banków rozpoczęło programy oferowania ugód kredytobiorcom. W trzech z

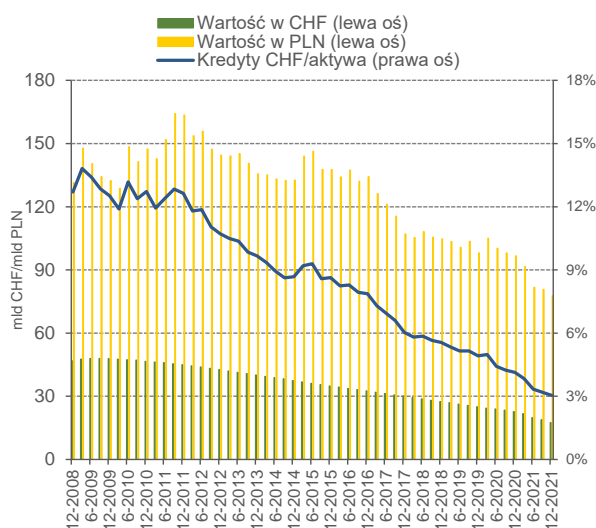
¹⁹ Dane nt. liczby pozwów przytaczane w tym rozdziale pochodzą z pozasprawozdawczego badania UKNF, według stanu na koniec grudnia ub.r.

nich ugody są oferowane na warunkach zgodnych z propozycją Przewodniczącego KNF²⁰, która zakłada konwersję kredytu na złote w taki sposób, aby jego parametry odpowiadały kredytowi złotowemu zaciągniętemu w momencie udzielenia kredytu walutowego. Na koniec ub. r. udział tych banków w portfelu kredytów CHF wynosił około 19%, zaś liczba zawartych przez nie ugód około 8 tys. Pozostałe banki opracowują własne koncepcje ugód, o zróżnicowanych zasadach podziału kosztów wynikłych z konwersji kredytów, w tym np. propozycję przewalutowania wyłącznie kwoty kredytu pozostałej do spłaty²¹. Do tej pory łącznie zawartych zostało około 20 tys. porozumień.

Finansowy aspekt ryzyka prawnego

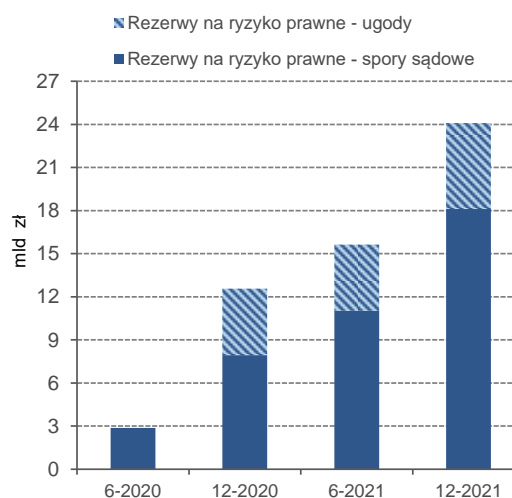
Ekonomiczne znaczenie ryzyka prawnego związanego z portfelem walutowych kredytów mieszkaniowych jest nadal istotne ze względu na wciąż wysoki udział tego portfela w aktywach banków. Na koniec 2021 r. kredyty mieszkaniowe w CHF, pomniejszone o rezerwy, miały około 3,3% udziału w aktywach udzielających je banków, co odpowiadało około 37% ich funduszy własnych Tier 1 (zob. Wykres 2.16).

Wykres 2.16. Wartość kredytów walutowych we franku szwajcarskim i ich udział w aktywach sektora bankowego

Źródło: NBP.

Wykres 2.17. Rezerwy na ryzyko prawne z tytułu walutowych kredytów mieszkaniowych

Uwaga: wartość rezerwy na ryzyko prawne z tytułu ugód na koniec 2020 r. – szacunki.

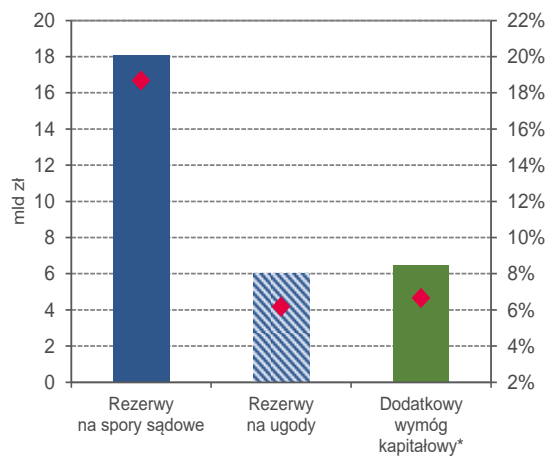
Źródło: szacunki NBP, badania pozasprawozdawcze UKNE, raporty banków.

²⁰ Szerzej o propozycji Przewodniczącego KNF w: „Raport o stabilności systemu finansowego. Czerwiec 2021”, s. 49-50. <https://www.pkobp.pl/ugoda-kredyt-walutowy/>, <https://www.ing.pl/indywidualni/kredyty-i-pozyczki/kredyt-hipoteczny/mediacje>, <https://www.bosbank.pl/przewalutowanie-kredytu>.

²¹ <https://www.rp.pl/banki/art18959851-bank-millennium-zawiera-wlasne-ugody>

Od 2020 r. banki zaangażowane w udzielanie walutowych kredytów mieszkaniowych znacznie zwiększyły rezerwy na pokrycie ryzyka tego portfela, co zmniejszyło presję na przyszłe wyniki finansowe (zob. Wykres 2.17). Rezerwy, związane głównie na aktywne umowy kredytowe, stanowiły średnio około 24% kredytów w CHF (zob. Wykres 2.18). Na skutek działań podejmowanych przez nadzór mikro- i makroostrożnościowy większość banków dysponowała również kapitałami na pokrycie wymogu z tytułu wyższej wagi ryzyka przypisanej do kredytów walutowych (150%), jak również dodatkowego wymogu kapitałowego w ramach filara II. Wartość rezerw i dodatkowego wymogu kapitałowego odpowiadała łącznie około 1/3 wartości portfela (zob. Wykres 2.18). Między bankami utrzymywały się różnice co do poziomu pokrycia, wynikające m.in. z wielkości portfeli i siły finansowej poszczególnych banków, jak i przyjętych strategii postępowania w sytuacji sporów z klientami. Należy zauważyć, że wysokość strat banków z tytułu stwierdzenia bezskuteczności umów lub ugody zawartej z klientem pozostaje pod wpływem kursu walutowego, przy którym następuje spisanie kredytu z bilansu lub przewalutowanie na złote. W rezultacie przy znacznej deprecjacji złotego wartość rezerw utworzonych na dany moment w czasie może być niewystarczająca.

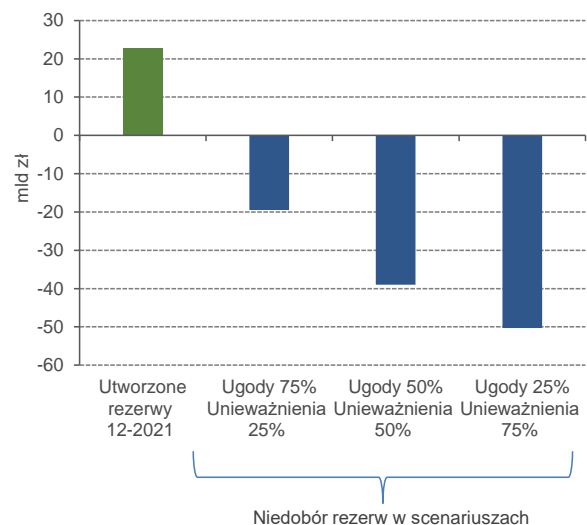
Wykres 2.18. Rezerwy i wymogi kapitałowe na ryzyko prawne z tytułu walutowych kredytów mieszkaniowych, grudzień 2021 r.

Legenda: słupki przedstawiają kwoty, romby – szacunkowy odsetek wartości kredytów mieszkaniowych w CHF brutto bez pomniejszeń. * P2R oraz szacunek wymogu kapitałowego 8% dla części ekspozycji ponad wagę ryzyka 100%.

Źródło: szacunki NBP, badanie pozasprawozdawcze UKNF, raporty banków.

Wykres 2.19. Rezerwy na ryzyko prawne utworzone na koniec 2021 r. oraz niedobór ponad rezerwy w poszczególnych scenariuszach

Uwagi: szacunki nie obejmują kredytów spleconych. Przy unieważnieniu umowy założono konserwatywnie brak wynagrodzenia stron za korzystanie z kapitału.

Źródło: szacunki NBP.

Dla przyszłych kosztów banków, jak również dla oceny obecnego poziomu rezerw kluczowe znaczenie będzie miał sposób rozwiązania sporu z klientami kwestionującymi klauzule przeliczeniowe. Obecnie liczba spraw sądowych czterokrotnie przekracza liczbę ugód. Ostateczne proporcje ugód i sporów sądowych w strukturze „restrukturyzacji” portfeli walutowych kredytów mieszkaniowych będą wpływały na potrzeby zawiązywania kolejnych rezerw. Programy ugód oferowane przez

banki znajdują się ciągle w początkowej fazie realizacji lub w zaawansowanym etapie projektowym. Utrudnia to obecnie wiarygodną ocenę perspektyw zainteresowania klientów przystępowaniem do programów ugód, a zatem i kosztów tych programów. Można natomiast szacować, że przy założeniu całkowitej eliminacji ryzyka prawnego związanego z portfelem kredytów mieszkaniowych we franku szwajcarskim, skala dodatkowych rezerw może wahać się od około 20 mld zł przy przewadze ugód do około 50 mld zł przy przewadze spraw sądowych²² (zob. Wykres 2.19). Oznacza to, że w najbardziej optymistycznym rozważanym scenariuszu (75% wartości portfela kredytów w CHF jest konwertowana na złote na podstawie ugód) banki musiałyby dodatkowo zawiązać podobną wartość rezerw jak w ostatnich dwóch latach. Z kolei w scenariuszu pesymistycznym (umowy odpowiadające 75% portfela wartości kredytów w CHF są unieważniane) banki musiałyby odłożyć w postaci rezerw kwotę ponad dwukrotnie wyższą niż dzisiejsza wartość rezerwy. Długotrwały proces dochodzenia do uzyskania rozstrzygnięcia sądowego sprawia, że straty banków, choć wyższe niż w przypadku zawierania ugód, są przez banki bardziej rozłożone w czasie.

Obecnie banki są lepiej przygotowane do wyzwań związanych z restrukturyzacją portfela mieszkaniowych kredytów walutowych, a dodatkowo wzrost wyników odsetkowych będzie wspierał możliwości tworzenia rezerw w 2022 r. Ponadto banki, które powiadomią klientów, że przystępują do postępowań przed sądem polubownym w celu przedstawienia dłużnikom propozycji zmiany warunków umowy kredytu zabezpieczonego hipoteką i które utworzą rezerwy o wskazanej w rozporządzeniu²³ równowartości portfela, przez 1,5 roku, tj. do 30 września 2023 r., będą mogły stosować niższą wagę ryzyka do mieszkaniowych kredytów walutowych. Niższa waga ryzyka będzie mogła wynosić 50%, 75% lub 100%²⁴. Rozwiązanie to korzystnie wpłynie na możliwości spełniania wymogów kapitałowych w bankach, których kapitały zostały zmniejszone przez straty na portfelu na skutek tworzenia rezerw.

²² Szacunki nie obejmują kredytów spleconych. Przy unieważnieniu umowy założono konserwatywnie brak wynagrodzenia stron za korzystanie z kapitału.

²³ Zob. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 18 marca 2022 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie wyższej wagi ryzyka dla ekspozycji zabezpieczonych hipotekami na nieruchomościach* (Dz.U. poz. 687).

²⁴ Bank, który utworzył rezerwy, odpisy aktualizujące należności oraz korekty wartości bilansowej brutto z tytułu zmian w szacowanych przepływach pieniężnych związanych z walutowymi kredytami mieszkaniowymi, pokrywające oczekiwane straty w odniesieniu do tych kredytów na poziomie co najmniej:

- 1) 35% ekspozycji brutto przed korektami tej wartości – przypisuje się wagę ryzyka równą 50%, z wyjątkiem ekspozycji lub ich części ponad wartość ekspozycji w pełni i całkowicie zabezpieczoną hipoteką na nieruchomości mieszkalnej, którym przypisuje się wagę ryzyka równą 75%;
- 2) 28% ekspozycji brutto przed korektami tej wartości – przypisuje się wagę ryzyka równą 75%;
- 3) 20% ekspozycji brutto przed korektami tej wartości – przypisuje się wagę ryzyka równą 100%.

Ponadto banki, które umorzą część kredytu przy jego konwersji z waluty obcej na złote, będą mogły pomniejszyć podstawę do opodatkowania podatkiem CIT²⁵.

Wojna w Ukrainie, poprzez wpływ na parametry rynkowe (kurs walutowy, oprocentowanie kredytu), może mieć również konsekwencje dla ryzyka prawnego związanego z portfelem walutowych kredytów mieszkaniowych, ale jej wpływ na skłonność do zawierania ugód może być wielokierunkowy. Osłabienie kursu złotego może stanowić pozytywny bodziec do zawierania ugód z bankami w zakresie konwersji zadłużenia na złote, szczególnie dla tych kredytobiorców, którzy chcą ograniczyć ryzyko kursowe w warunkach dużej niepewności. Odwrotnie będzie działać wzrost stóp procentowych w złotych – konwersja na kredyty złote o istotnie wyższym poziomie oprocentowania niż kredyty w CHF może wydać się mało atrakcyjna dla kredytobiorców. Z uwagi na asymetryczne działanie obu bodźców wspólny ich wpływ na skłonność obu stron do zawierania ugód jest trudny do przewidzenia. Na pewno bodźcem pozytywnym dla obu stron jest ograniczenie ryzyka w warunkach dużej niepewności spowodowanej konfliktem w Ukrainie.

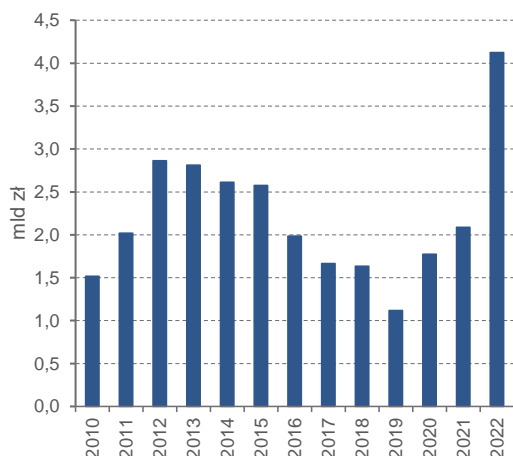
2.3. Wyniki finansowe i wypłacalność

Od IV kwartału 2021 r. przyspieszała odbudowa zyskowności sektora bankowego. Jednak na skutek zwiększenia przez niektóre banki rezerw na ryzyko prawne walutowych kredytów mieszkaniowych wskaźniki zyskowności nadal nie osiągnęły poziomu sprzed pandemii COVID-19. Zysk sektora za 2021 r. wyniósł 7,8 mld zł i był wyższy niż rok wcześniej, nawet z pominięciem decyzji NZWA PKO BP o oferowaniu ugód kredytobiorcom posiadającym walutowe kredyty mieszkaniowe²⁶ (obciążającej wyniki 2020 r.). Wynik finansowy za pierwsze dwa miesiące 2022 r. osiągnął nienotowane wcześniej poziomy (zob. Wykres 2.20). Utrzymywało się jednak relatywnie silne zróżnicowanie banków komercyjnych pod względem osiąganej zyskowności (zob. Wykres 2.23). Ponadto, liczba i udział w aktywach podmiotów o ujemnej zyskowności (zob. Wykres 2.22) pozostawały na wysokim poziomie. Straty kilku spośród tych banków komercyjnych wynikały ze zwiększenia rezerw na ryzyko prawne walutowych kredytów mieszkaniowych (zob. Rozdział 2.2). W nadchodzących kwartałach można oczekiwać dalszego, znacznego obciążenia wyników finansowych banków tymi kosztami, zwłaszcza w przypadku podmiotów, których portfele były dotąd w małym stopniu pokryte rezerwami.

²⁵ W szczególności nie podlega opodatkowaniu podatkiem dochodowym przychód powstały na skutek umorzenia wierzytelności z tytułu kredytu mieszkaniowego i rozwiązania z tego tytułu rezerw lub odpisów utworzonych na te wierzytelności. Przepisy obowiązują do końca 2022 r. Zob. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 11 marca 2022 r. w sprawie zaniechania poboru podatku dochodowego od niektórych dochodów (przychodów) związanych z kredytem hipotecznym udzielonym na cele mieszkaniowe (Dz.U. poz. 592).

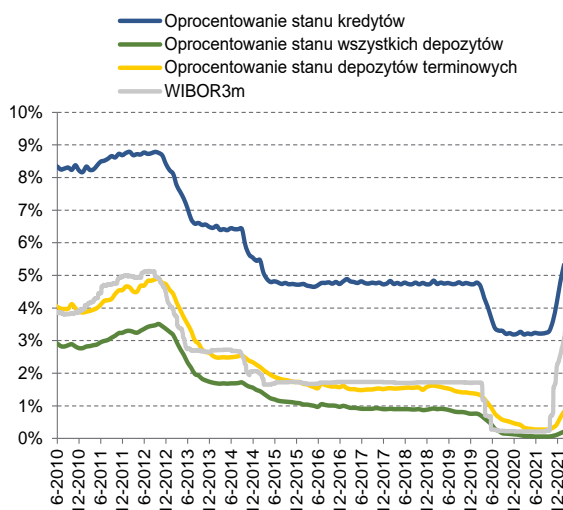
²⁶ Jedną z głównych przyczyn straty sektora bankowego za 2020 r. było zwiększenie przez PKO BP po dacie bilansowej odpisów za 2020 r. na ryzyko prawne walutowych kredytów mieszkaniowych o 5,6 mld zł. Było to odzwierciedlenie decyzji NWZA banku z 23 kwietnia 2021 r. o oferowaniu ugód klientom posiadającym walutowe kredyty mieszkaniowe.

Wykres 2.20. Zysk netto narastająco do końca lutego

Źródło: NBP.

Wykres 2.21. Oprocentowanie kredytów i depozytów a poziom stopy WIBOR

Źródło: NBP.

Przyspieszenie poprawy zyskowności od końca IV kwartału 2021 r. nastąpiło na skutek wzrostu stóp procentowych i, związanego z nim, zwiększenia wyników odsetkowych banków. Dotychczasowy wzrost rynkowych stóp procentowych (związany z już dokonanymi i oczekiwanymi przez uczestników rynków finansowych podwyżkami stóp procentowych NBP) został już częściowo odzwierciedlony we wzroście oprocentowania kredytów złotych o zmiennej stopie (zob. Wykres 2.21). Oprocentowanie takich kredytów jest najczęściej powiązane ze wskaźnikiem WIBOR3M lub WIBOR6M i jest aktualizowane odpowiednio co kwartał lub co pół roku, przez co wpływ wzrostu stóp procentowych na wysokość raty kredytu może być opóźniony. Natomiast oprocentowanie większości zobowiązań nie jest bezpośrednio powiązane ze stawkami rynku pieniężnego. Banki – dysponujące najczęściej znacznymi nadwyżkami depozytów ponad udzielone kredyty – jak dotąd podnosiły oprocentowanie nowych depozytów w znacznie mniejszym stopniu niż wynikałoby to ze wzrostu rynkowych stóp procentowych. W najbliższej przyszłości można oczekiwać dalszej poprawy wyników odsetkowych, przede wszystkim w związku z postępującym dostosowywaniem oprocentowania aktywów do nowego poziomu stóp procentowych.

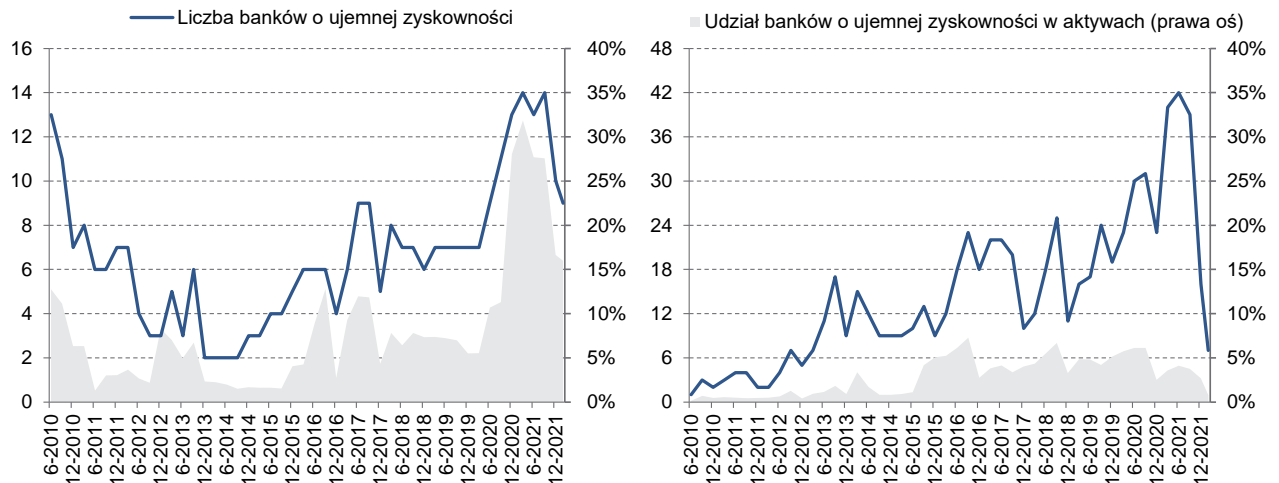
Kolejnym czynnikiem sprzyjającym poprawie zyskowności sektora bankowego były niskie straty kredytowe (zob. Wykres 2.24), jednak w nadchodzącym okresie można się spodziewać ponownego wzrostu obciążenia wyników z tego tytułu. Przewidywane pogorszenie sytuacji gospodarczej i wzrost obciążenia kredytobiorców spłatą kredytów złotych o zmiennym oprocentowaniu przyczyni się do wzrostu strat kredytowych, prawdopodobnie w perspektywie kilku kwartałów (zob. Rozdział 2.1). Odpisy na ryzyko kredytowe kredytów mieszkaniowych mogą nie wzrosnąć w przypadku korzystania przez najbardziej wrażliwych kredytobiorców ze wsparcia FWK (zob. Ramka 2.1).

Innymi czynnikami wpływającymi istotnie na wyniki finansowe sektora bankowego były:

- wyższe wyniki z prowizji i opłat,

- wyższe koszty działania, w tym również znacznie zwiększone w 2022 r. składki na BFG²⁷.

Wykres 2.22. Liczba krajowych banków komercyjnych (lewy panel) i banków spółdzielczych (prawy panel) o ujemnej zyskowności i ich udział w aktywach danej grupy banków

Uwaga: zyskowność w horyzoncie 12 miesięcy.

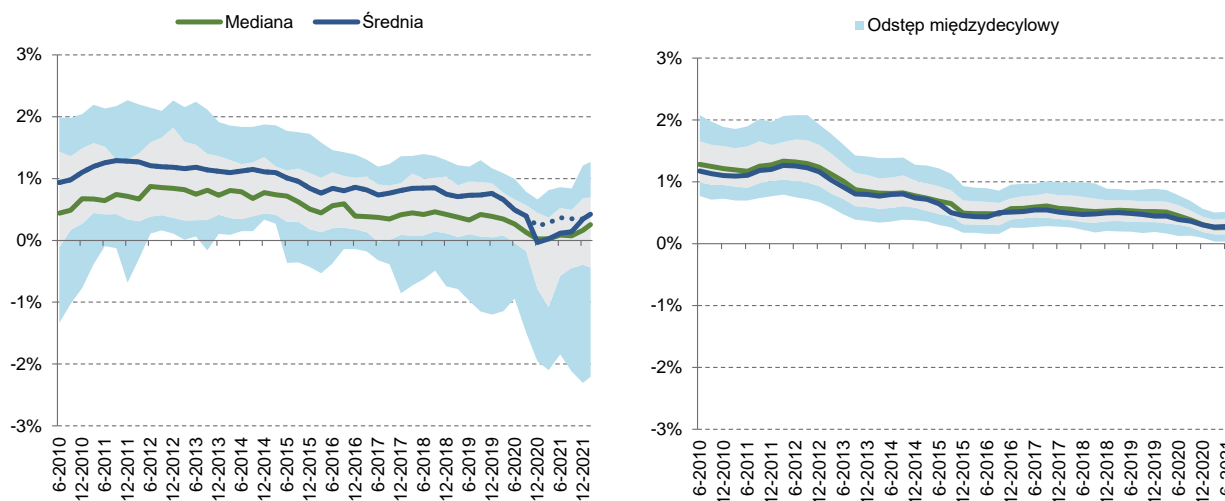
Źródło: NBP.

W przypadku przyjęcia, proponowanego przez rząd, pakietu pomocy kredytobiorcom²⁸ lub innych propozycji w tym zakresie prezentowanych w debacie publicznej wyniki banków mogą zostać znacznie uszczuplone. Szczególnie wysokie koszty mogłyby wiązać się z przyznaniem możliwości odroczenia ośmiu rat kredytowych w ciągu dwóch lat bez naliczania odsetek wszystkim kredytobiorcom spłacającym kredyty hipoteczne zaciągnięte na własne potrzeby mieszkaniowe, bez względu na ich sytuację finansową. Gdyby wszyscy kredytobiorcy skorzystali z takiego udogodnienia, koszty banków mogłyby wynieść nawet 20 mld złotych, a w przypadku dalszego wzrostu stóp procentowych byłyby jeszcze wyższe. Z kolei, w przypadku Funduszu Wsparcia Kredytobiorców, rządowy projekt przewiduje w 2022 r. składkę w wysokości 1,4 mld zł (zob. Ramka 2.1).

²⁷ Rada BFG ustaliła składkę na fundusz gwarancyjny banków w 2022 r. w wysokości 2 mld zł, a na fundusz przymusowej restrukturyzacji banków – 1,7 mld zł (w 2021 r. odpowiednio 1 i 1,2 mld zł; w 2020 r. 1,6 mld zł na każdy z funduszy). Większość banków wykaże cały wpływ wyższej składki na fundusz przymusowej restrukturyzacji w wynikach za pierwsze miesiące 2022 r. Składka na fundusz gwarancyjny jest wykazywana proporcjonalnie w ciągu roku, natomiast w 2022 r. składka za II i III kwartał została wyjątkowo odroczone do końca października (art. 34 ustawy z dnia 7 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy o listach zastawnych i bankach hipotecznych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2022 r. poz. 872).

²⁸ Projekt z dnia 9 maja 2022 r. ustawy o finansowaniu społecznościowym dla przedsięwzięć gospodarczych i pomocy kredytobiorcom.

Wykres 2.23. Zwrot z aktywów w krajowych bankach komercyjnych (lewy panel) i bankach spółdzielczych (prawy panel)

Uwagi: dane annualizowane. Dane dla banków spółdzielczych z pominięciem banków, które w 2020 r. zostały poddane przymusowej restrukturyzacji (PBS i BS w Przemkowie). Kropkowana linia oznacza wartość wskaźnika z pominięciem zmiany wyniku PKO BP za 2020 r. na skutek decyzji o oferowaniu ugód kredytobiorcom posiadającym walutowe kredyty mieszkaniowe.

Źródło: NBP, Getin Noble Bank²⁹.

Najbardziej narażone na negatywny wpływ ww. rozwiązań byłyby banki o znacznym udziale kredytów mieszkaniowych w portfelu kredytów i przychodów z ich tytułu w przychodach ogółem. W szczególności dotyczy to banków hipotecznych.

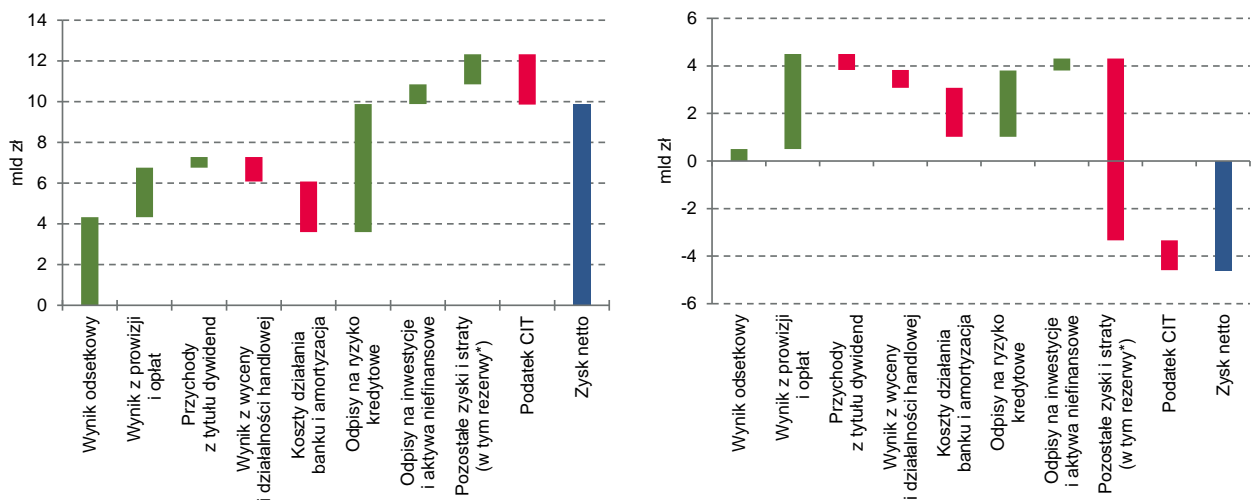
Dodatkowym czynnikiem wpływającym na koszty niektórych banków komercyjnych może być utworzenie systemu ochrony dla banków działających w formie spółek akcyjnych (IPS-K) (zob. Ramka 2.2). Banki, które przystąpiłyby do nowego systemu ochrony, poniosłyby koszty składek. Jednak Rada BFG może, biorąc pod uwagę m.in. wysokość środków zgromadzonych przez systemy ochrony, podjąć decyzję o obniżeniu docelowego poziomu funduszu gwarantowania depozytów w BFG, co zmniejszyłoby wartość składek na ten fundusz. Dodatkowo składki na fundusz pomocowy systemu ochrony, w odróżnieniu od składek na fundusz gwarancyjny i fundusz przymusowej restrukturyzacji w ramach BFG, będą uznawane za koszt uzyskania przychodu w podatku dochodowym od osób prawnych.

W IV kwartale 2021 r. doszło do istotnego obniżenia średnich współczynników wypłacalności, co wynikało głównie ze spadku wartości obligacji wycenianych przez inne całkowite dochody (głównie obligacji skarbowych). Łączny współczynnik kapitałowy (TCR) w IV kwartale 2021 r. zmniejszył się o ponad 1 pp., do 18,4% (zob. Wykres 2.25). Łączna ekspozycja na ryzyko (TREA) zwiększyła się w

²⁹ Dane o zyskowności aktywów zostały zaktualizowane o informacje ze [Sprawozdania finansowego Getin Noble Banku za rok zakończony dnia 31 grudnia 2021 roku](#).

tym czasie zaledwie o 0,1%, m.in. na skutek wzrostu akcji kredytowej (zob. Wykres 2.26). Według szacunków dalszy wzrost rentowności (spadek cen) obligacji w I kwartale 2022 r. może wpłynąć na obniżenie TCR o kolejne 0,7 pp.

Wykres 2.24. Zmiana zysku netto sektora bankowego i dekompozycja zmiany – kwoty za 12 miesięcy do lutego 2022 r. względem odpowiadających okresów: rok wcześniej (lewy panel) i przed pandemią COVID-19 (prawy panel)

* w tym również rezerwy na ryzyko prawne walutowych kredytów mieszkaniowych – z wyjątkiem banków, które wykazały je łącznie z odpisami na ryzyko kredytowe.

Uwagi: wysokość zielonych i czerwonych słupków oznacza zmianę kwotową pozycji RZiS sektora bankowego względem poziomu za poprzedzających 12 miesięcy (lewy panel) lub za okres od marca 2019 r. do lutego 2020 r. (prawy panel). W przypadku pozycji kosztowych ujemna zmiana oznacza wzrost kosztów, co wpływa na spadek wyniku. „Pozostałe zyski i straty (w tym rezerwy)” mogą przyjmować zarówno wartości dodatnie, jak też ujemne, więc z wykresu można tylko wnioskować, czy zmiana tej pozycji miała pozytywny, czy negatywny wpływ na wynik.

Źródło: NBP, Getin Noble Bank³⁰.

Nadwyżki kapitału krajowego sektora bankowego wciąż pozostają wysokie, zarówno w przypadku wymogów kapitałowych ważonych ryzykiem, jak i wskaźnika dźwigni. Mimo spadku nadwyżek, po spełnieniu wymogu połączonego bufora, o 15% w bankach komercyjnych i ponad 5% w bankach spółdzielczych³¹ w II połowie 2021 r. (zob. Wykres 2.27) sektor bankowy ma około 70 mld zł nadwyżki po spełnieniu wszystkich wymogów kapitałowych, a także 108 mld zł ponad normę wskaźnika dźwigni.

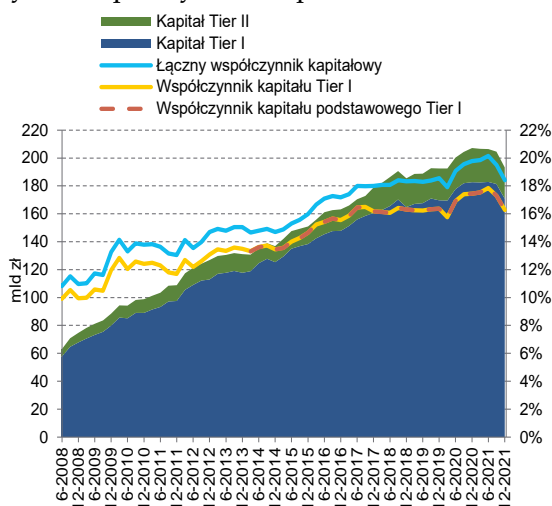
Stopniowe zmniejszanie się wartości walutowych kredytów mieszkaniowych, w tym na skutek zawierania ugód z klientami, będzie wpływało na spadek wymogów kapitałowych. W drugiej połowie 2021 r. wartość dodatkowego wymogu kapitałowego (P2R), nakładanego w ramach filara II na banki istotnie zaangażowane w walutowe kredyty mieszkaniowe dla gospodarstw domowych, spadła z 6,4

³⁰ Dane o zmianach zysku netto zostały zaktualizowane o informacje ze [Sprawozdania finansowego Getin Noble Banku za rok zakończony dnia 31 grudnia 2021 roku](#).

³¹ Dane dotyczące wymogów, współczynników i nadwyżek kapitałowych nie zawierają wymogu MREL.

do 4,9 mld zł. Mógł na to wpłynąć wzrost rezerw na ryzyko prawne tych kredytów, ich stopniowe spłaty oraz wykreślenie kredytów z bilansu.

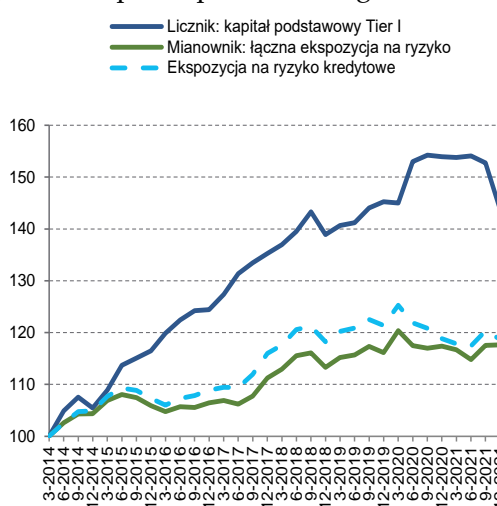
Wykres 2.25. Główne składniki funduszy własnych i współczynniki kapitałowe

Uwaga: dane dla grupy banków komercyjnych (bez BGK) i banków spółdzielczych.

Źródło: NBP, Getin Noble Bank³².

Wykres 2.26. Dynamika składowych współczynnika kapitału podstawowego Tier I

Uwagi: dane dla grupy banków komercyjnych (bez BGK) i banków spółdzielczych; I kwartał 2014 r. = 100).

Źródło: NBP, Getin Noble Bank.

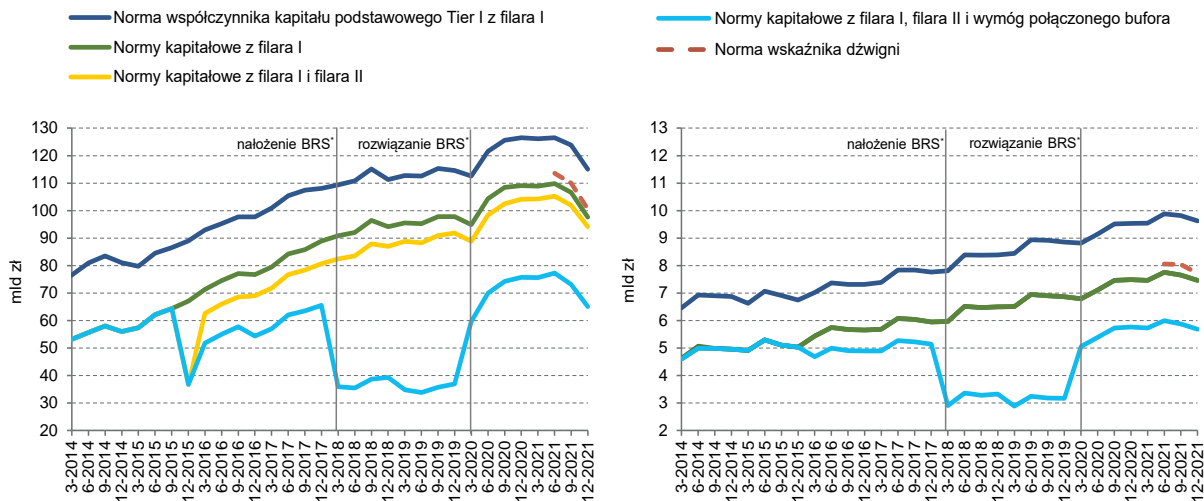
Uwzględnienie wymogu MREL, który musi być spełniony przed wymogiem połączonego bufora, powoduje, że kilka banków ma niedobory kapitałów i/lub zobowiązań kwalifikowalnych. Nie jest to jednak zjawisko o charakterze systemowym. Wymóg MREL będzie obowiązywać w pełnej wysokości od początku 2024 r. BFG wyznaczył bankom tzw. ścieżkę dojścia, w ramach której określił przejściowe poziomy wymogu MREL na lata 2022 i 2023. Biorąc pod uwagę poziom wymagany na 2022 r., można szacować, że w sektorze występuje niedobór funduszy własnych i/lub zobowiązań kwalifikowalnych do pokrycia wymogu MREL i wymogu połączonego bufora w wysokości około 3,8 mld zł³³. Niedobór dotyczy m.in. trzech banków komercyjnych, których łączny udział w aktywach sektora wynosi poniżej 15%. Niespełnienie wymogu MREL może pociągnąć za sobą wielorakie konsekwencje finansowe dla banku, począwszy od kar finansowych, poprzez ograniczenie kwot wypłaty zysku, do zastosowania innych środków nadzorczych, w tym nałożenie dodatkowych wymogów kapitałowych³⁴.

³² Dane o adekwatności kapitałowej zostały zaktualizowane o informacje ze [Sprawozdania finansowego Getin Noble Banku za rok zakończony dnia 31 grudnia 2021 roku](#).

³³ Szacunki na danych z grudnia 2021 r. W przypadku nieuwzględniania zobowiązań kwalifikowalnych, kwota niedoboru wyniosłaby ok. 6 mld zł.

³⁴ Zob. Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji, ze zm., art. 337a. (tekst jednolity: Dz.U. 2022, poz. 793). Ustawa wejdzie w życie w lipcu 2022 r.

Wykres 2.27. Nadwyżki kapitału podstawowego Tier I w krajowych bankach komercyjnych (lewy panel) i spółdzielczych (prawy panel) po spełnieniu wymogów kapitałowych

*Spadek nadwyżki po spełnieniu wymogu połączonego bufora w latach 2018-2019 wynikał z obowiązku utrzymywania bufora ryzyka systemowego w wysokości 3% łącznej ekspozycji na ryzyko.

Uwaga: dane dla grupy banków komercyjnych (bez BGK) i banków spółdzielczych; bez uwzględnienia wymogu MREL.

Źródło: NBP, Getin Noble Bank.

Wyzwaniem dla banków może również okazać się dostosowanie do zaleceń kapitałowych filara II (P2G). Banki komercyjne otrzymały zalecenia nadzorcze w ramach filara II na 2022 r. dotyczące utrzymywania dodatkowego kapitału z tytułu wrażliwości na niekorzystny scenariusz makroekonomiczny w testach warunków skrajnych, w tym wrażliwości na ryzyko kredytowe związane ze wzrostem stóp procentowych. Szacunkowa wartość kapitału zalecanego do utrzymywania wynosi około 6,8 mld zł. Wspomniane zalecenia zostały sformułowane przez KNF jako element polityki dywidendowej³⁵. Ewentualne niespełnienie zaleceń P2G ograniczy możliwości wypłaty dywidend, nie stanowi natomiast samo w sobie przeszkód dla rozwoju akcji kredytowej³⁶.

W bankach spełniających warunki zawarte w rozporządzeniu dotyczącym wyższej wagi ryzyka, ekspozycjom zabezpieczonym hipoteką na nieruchomości mieszkalnej zostaną przypisane niższe wagi ryzyka³⁷ (do tej pory ekspozycje te wagi były 150%), co spowoduje spadek TREA.

³⁵ „Stanowisko KNF w sprawie polityki dywidendowej w 2022 r.” z 9 grudnia 2021 r.

³⁶ Wysokość narzutu P2G określa się w procesie przeglądu i oceny nadzorczej (BION). Narzut ten, przekazany bankom w formie zalecenia, nie musi być natychmiast spełniany przez banki, tym niemniej bank powinien dążyć do osiągnięcia wyznaczonego poziomu. W przypadku przedłużającego się stanu niespełniania przez bank zalecenia, dopuszcza się możliwość zamiany P2G na P2R.

³⁷ Więcej na temat przypisania niższych wag ryzyka ekspozycjom zabezpieczonym hipoteką na nieruchomości mieszkalnej w rozdziale 2.2.

2.4. Testy warunków skrajnych

W celu oceny odporności krajowych banków komercyjnych³⁸ na wpływ negatywnych szoków makroekonomicznych i rynkowych oraz hipotetycznego wariantu kosztów ryzyka prawnego walutowych kredytów mieszkaniowych przeprowadzono testy warunków skrajnych (top-down). Wzięto pod uwagę dwa scenariusze rozwoju sytuacji gospodarczej w okresie od I kwartału 2022 r. do końca 2024 r. Testy warunków skrajnych oraz inne analizy opisane w tym rozdziale służą identyfikacji i ocenie tych wrażliwych obszarów, które mogłyby wzmocnić wpływ materializacji ryzyka. Z tego względu nie należy traktować wyników testów warunków skrajnych lub symulacji jako prognozy sytuacji sektora bankowego.

Główne założenia przyjęte w testach warunków skrajnych

Analizę przeprowadzono dla dwóch scenariuszy – referencyjnego i szokowego. Jako scenariusz referencyjny wykorzystano centralną ścieżkę projekcji makroekonomicznej NBP z „Raportu o inflacji. Marzec 2022 r.”, sporządzoną przy założeniu stałych stóp procentowych. Scenariusz szokowy opracowano za pomocą modelu wykorzystywanego do przygotowania projekcji makroekonomicznych NBP oraz historycznych przebiegów zmiennych makroekonomicznych dla okresów kryzysów finansowych w innych krajach. Ścieżki wybranych zmiennych makroekonomicznych w obydwu scenariuszach przedstawia Wykres 2.28 i Tabela 2.1. Dodatkowo w scenariuszu szokowym założono, że na skutek wzrostu awersji do ryzyka może nastąpić długotrwała deprecjacja złotego o 30% oraz natychmiastowy wzrost spreadu kredytowego obligacji skarbowych o 300 punktów bazowych (stopniowo malejący w kolejnych kwartałach symulacji do 60 punktów bazowych na koniec symulacji).

Tabela 2.1. Podstawowe wskaźniki gospodarcze w rozważanych scenariuszach makroekonomicznych

Scenariusz	2021	2022	2023	2024
PKB (r/r, %)				
Referencyjny	5,6	4,4	3,0	2,7
Szokowy	5,6	1,7	-0,4	0,9
Inflacja CPI (r/r, %)				
Referencyjny	5,1	10,8	9,0	4,2
Szokowy	5,1	10,6	8,6	4,0
Pracujący (r/r, %)				
Referencyjny	1,2	0,6	-0,5	-0,8
Szokowy	1,2	0,0	-1,3	-0,8
Wynagrodzenia nominalne (r/r, %)				
Referencyjny	8,8	9,7	9,0	7,7
Szokowy	8,8	9,0	8,2	7,0

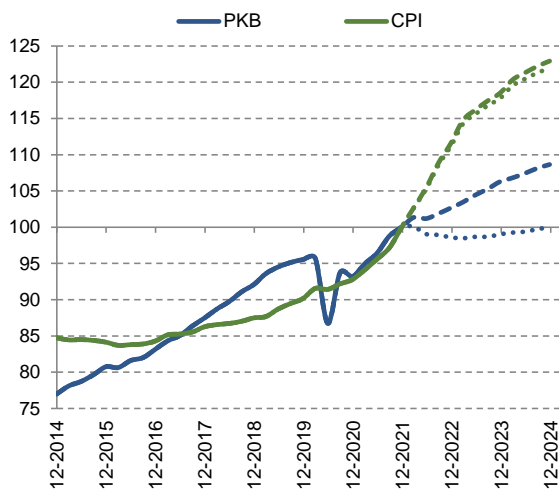
Źródło: NBP.

Hipotetyczne, przyszłe koszty ryzyka prawnego w systemie bankowym oszacowano przyjmując jako punkt odniesienia banki charakteryzujące się najwyższymi w sektorze wskaźnikami pokrycia

³⁸ Z wyłączeniem BGK, Millenium Banku Hipotecznego (który rozpoczął działalność w 2021 r.), Mercedes-Benz Bank Polska (który zakończył działalność) oraz Banku Nowego. Analizą objęto 26 banków komercyjnych, których łączny udział w aktywach sektora bankowego na koniec 2021 r. wynosił 73%.

rezerwami na ryzyko prawne portfela kredytów mieszkaniowych w CHF. Przyjęto, że w horyzoncie analizy w każdym z analizowanych banków wskaźnik pokrycia osiągnie poziom odpowiadający średniej dla trzech banków z najwyższymi wskaźnikami na koniec grudnia 2021 r. Dodatkowo, docelowy wskaźnik pokrycia dla każdego banku zmodyfikowano uwzględniając to, na ile udział kredytów objętych sporem w tym banku odbiegał od średniego udziału kredytów objętych sporem w trzech bankach z najwyższymi wskaźnikami pokrycia. Uwzględnionego w obu scenariuszach testów warunków skrajnych szacunku kosztów ryzyka prawnego nie należy traktować jako prognozy, a jedynie jako założenie do symulacji³⁹ (szerzej na temat ryzyka prawnego walutowych kredytów mieszkaniowych – zob. Rozdział 2.2).

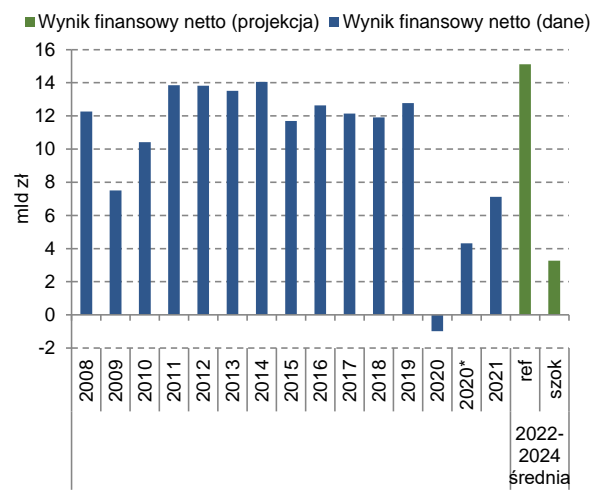
Wykres 2.28. Poziom realnego PKB i inflacji CPI w scenariuszach makroekonomicznych

Uwagi: linią kreskowaną oznaczono scenariusz referencyjny, a linią kropkowaną – scenariusz szokowy. Poziom PKB i CPI unormowany do 100 w IV kwartale 2021 r.

Źródło: NBP.

Wykres 2.29. Zysk netto analizowanej grupy banków

Uwaga: zielone słupki pokazują średnioroczną wartość zysku w latach 2022-2024 w scenariuszu referencyjnym i szokowym dla 26 banków objętych analizą. Dla 2020 r. przedstawiono dwie wartości – słupek z gwiazdką to dane z wyłączeniem skutków uchwały NWZA banku PKO BP dotyczącej oferowania ugód w sporach dotyczących walutowych kredytów mieszkaniowych.

Źródło: NBP.

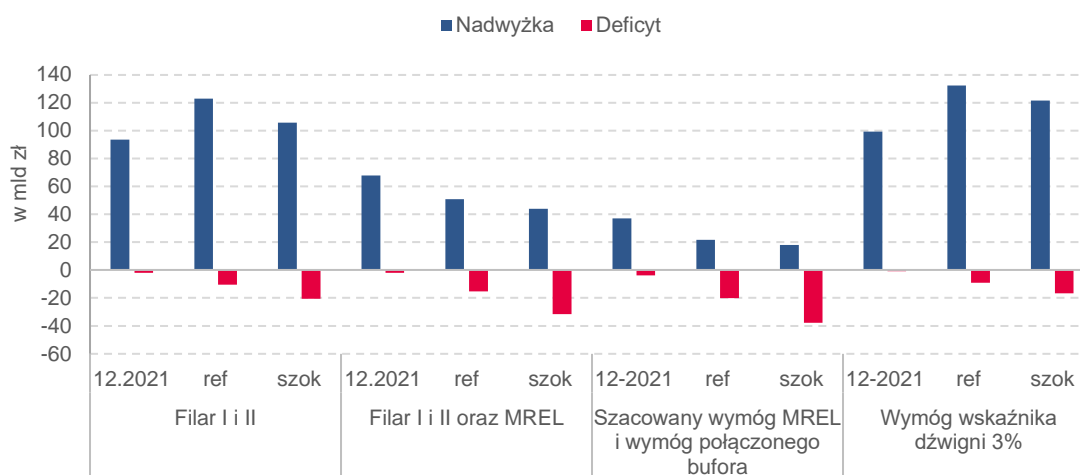
Wyniki testów warunków skrajnych

W przypadku realizacji scenariusza szokowego, przy założonym w symulacji wzroście odpisów na ryzyko prawne walutowych kredytów mieszkaniowych, łączny wynik finansowy analizowanych banków w latach 2022-2024 zmniejszyłyby się znacznie w porównaniu z 2021 r. na skutek wysokich kosztów ryzyka kredytowego i prawnego (zob. Wykres 2.29). Straty w tym okresie poniosłyby banki o udziale 16% w aktywach sektora. Dla porównania, w scenariuszu referencyjnym udział banków o ujemnej zyskowności wyniósłby 8%. W obu scenariuszach głównym czynnikiem obniżającym wyniki

³⁹ Szczegółową analizę możliwego zakresu kosztów ryzyka prawnego walutowych kredytów mieszkaniowych w zależności od wariantu rozstrzygnięć sporów prawnych dotyczących takich umów i niepewności związanej ze skalą tych kosztów przedstawiono w „Raporcie o stabilności systemu finansowego. Czerwiec 2021 r.”.

banków byłyby wysokie straty kredytowe, natomiast u znacznej części banków o ujemnej zyskowności (w tym też niektórych dużych instytucji) ważną przyczyną byłyby również koszty ryzyka prawnego (zob. Wykres 2.31). Scenariusze nie uwzględniają przyjęcia proponowanego pakietu pomocy kredytobiorcom.

Wykres 2.30. Sumy nadwyżek i deficytów kapitału podstawowego Tier I po spełnieniu wymagań regulacyjnych

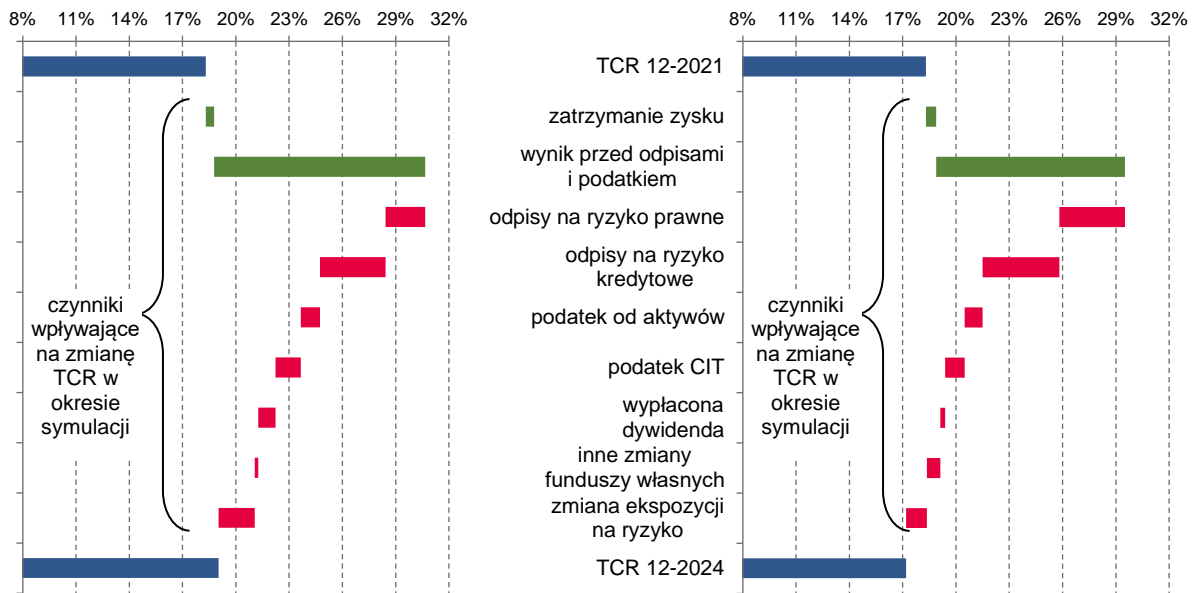
Uwagi: nadwyżki i deficyty dla analizowanych 26 banków. Dane za 12-2021 r. dotyczą pokrycia przejściowego poziomu wymogu MREL z uwzględnieniem zobowiązań kwalifikowalnych. Nadwyżki i niedobory w scenariuszach referencyjnym i szokowym oszacowano przy założeniu samodzielnego pokrycia wymogu MREL w wysokości docelowej przez analizowane banki wyłącznie za pomocą kapitału.

Źródło: NBP.

Straty ponoszone w wyniku materializacji scenariusza szokowego zmniejszyłyby wskaźniki kapitałowe i ograniczyłyby dostępne nadwyżki kapitału w bankach względem wymogów filara I i II oraz wymogu dźwigni w relatywnie niewielkim stopniu, natomiast znacznie zwiększyłyby się suma niedoborów kapitału. Banki komercyjne o łącznym udziale 7,5% w aktywach sektora nie spełniłyby norm kapitałowych filarów I i II, a niedobór kapitału wynosiłby w sumie około 21 mld zł (w scenariuszu referencyjnym odpowiednio 2,5% i 11 mld zł, zob. Wykres 2.30). Jednocześnie norm dźwigni nie spełniłyby banki o udziale 8,3% w aktywach sektora, a niedobór kapitału z tego powodu wyniósłby 17 mld zł (odpowiednio 2,4% i 9 mld zł w scenariuszu referencyjnym).

Warto zauważyć, że banki z niedoborem kapitału względem wymogów filarów I i II zidentyfikowane w scenariuszu referencyjnym na koniec 2024 r. charakteryzowały się niską lub ujemną zyskownością i/lub niedoborem kapitału już przed pandemią. Banki te posiadały także znaczne portfele walutowych kredytów mieszkaniowych, które były w relatywnie niewielkim stopniu pokryte odpisami na ryzyko prawne. Dla niektórych z tych banków był to główny składnik aktywów, ponieważ nie prowadzą one w zasadzie działalności innej niż obsługa kredytów udzielonych w przeszłości (w szczególności praktycznie nie zbierają depozytów od rezydentów z sektora niefinansowego), co ogranicza generowane przez nie ryzyko dla stabilności finansowej.

Wykres 2.31. Łączny współczynnik kapitałowy krajowych banków komercyjnych w scenariuszu referencyjnym (lewy panel) i szokowym (prawy panel) oraz dekompozycja jego zmian

Uwagi: niebieskie słupki oznaczają wysokość łącznego współczynnika kapitałowego analizowanych 26 banków na początku i na końcu okresu symulacji. Zielonymi słupkami oznaczono czynniki mające wpływ na zwiększenie przeciętnego łącznego współczynnika kapitałowego w okresie symulacji, a czerwonymi – czynniki wpływające na jego spadek. Wpływ tych czynników przedstawiono w punktach procentowych. „Zatrzymanie zysku” to wynikające z przyjętych założeń zwiększenie kapitału banków o niepodzielony (na koniec czerwca 2021 r.) zysk wypracowany przed rozpoczęciem okresu symulacji. „Wynik przed odpisami i podatkiem” to wynik działalności bankowej pomniejszony m.in. o koszty operacyjne. „Podatek od aktywów” to szacowana wielkość podatku od niektórych instytucji finansowych, który zapłaciłyby banki w okresie symulacji. Zakłada się, że bank, który zanotuje stratę w dwóch kolejnych kwartałach, zostaje objęty planem naprawy, co zwalnia go z płacenia podatku przez pozostały okres projekcji. „Zmiana ekspozycji na ryzyko” wynika przede wszystkim ze zmiany stanu i struktury aktywów (w tym udzielania nowych kredytów oraz zmian wartości walutowych kredytów mieszkaniowych).

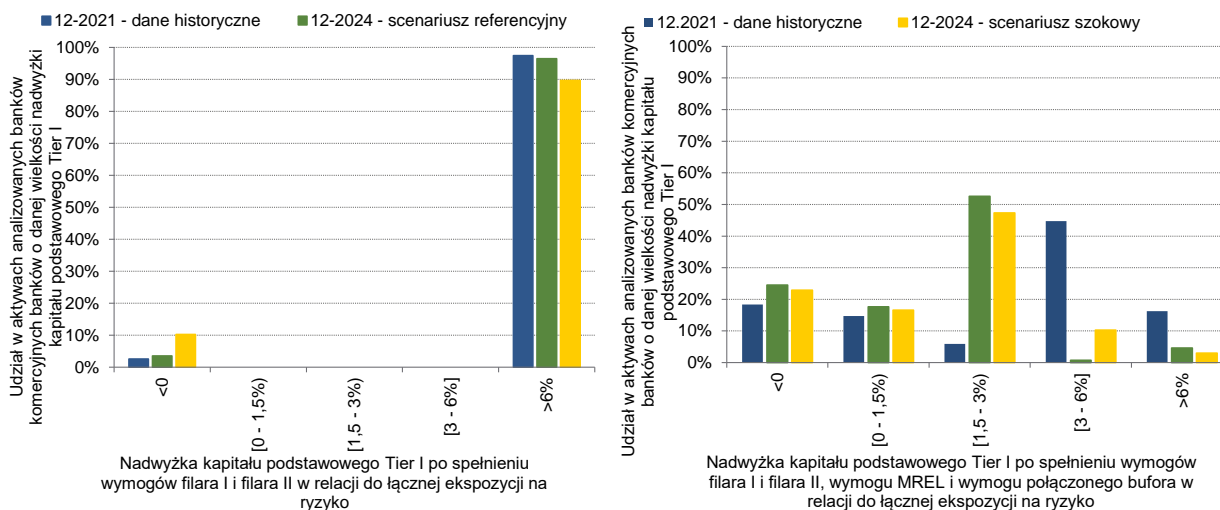
Źródło: NBP.

Przed końcem horyzontu projekcji znaczna część analizowanych banków musiałaby zwiększyć fundusze własne (w tym poprzez emisję dłużnych instrumentów podporządkowanych) i/lub pozyskać dodatkowe zobowiązania kwalifikowalne na pokrycie wymogu MREL, który ma obowiązywać w pełnej wysokości od 2024 r. Ewentualne wykorzystanie posiadanego kapitału podstawowego Tier I na pokrycie wymogu MREL uszczupliłoby znacznie nadwyżki tej kategorii kapitału dostępne na pokrycie wymogu połączonego bufora. Rozwijanie działalności wymagałoby w takiej sytuacji emisji dodatkowych instrumentów kapitałowych lub kwalifikowalnych również przez banki spełniające ten wymóg w pełnej wysokości w momencie jego wejścia w życie. Oszacowane niedobory kapitału w scenariuszu szokowym względem docelowego wymogu MREL (przy założeniu samodzielnego⁴⁰ spełnienia wyłącznie za pomocą kapitału) oraz względem wymogu połączonego bufora znacznie wzrosłyby i wynosiły około 38 mld zł (z czego około 11 mld zł z tytułu MREL). Niedobory wystąpiłyby w bankach

⁴⁰ Przy założeniu, że bank spełnia wymóg MREL samodzielnie lub jako jednostka dominująca grupy kapitałowej, a nie tylko jako część grupy kapitałowej, której jednostka dominująca jest w innym państwie.

komercyjnych o udziale 17% w aktywach sektora (w scenariuszu referencyjnym odpowiednio 20 mld złotych i 18%) (zob. Wykres 2.30 i Wykres 2.32).

Wykres 2.32. Rozkład aktywów analizowanych banków komercyjnych według nadwyżki kapitału podstawowego Tier I po spełnieniu wymogów filarów I i II (lewy panel) oraz wymogu połączonego bufora (prawy panel)

Uwagi: patrz Wykres 2.30.

Źródło: NBP.

Czasowe naruszanie buforów kapitałowych przez banki nie musi jednak być postrzegane jako zjawisko negatywne. Uzasadnieniem wprowadzenia do prawa europejskiego buforów kapitałowych była właśnie potrzeba elastycznego wymogu, zwiększającego możliwości absorpcji strat przez banki bez ograniczenia ich zdolności do kredytowania gospodarki. Przewidziane w prawie europejskim sankcje za naruszenie wymogu połączonego bufora (ograniczenie możliwości wypłat z zysku oraz konieczność przygotowania planu ochrony kapitału) są dużo łagodniejsze niż w przypadku naruszenia wymogów kapitałowych z filarów I i II. W praktyce ujawniają się jednak niekiedy czynniki ograniczające skłonność banków do naruszania buforów kapitałowych (ang. *buffer usability*). W polskich warunkach takim czynnikiem może być możliwość nałożenia na bank dodatkowych sankcji⁴¹ za naruszenie wymogu połączonego bufora.

Wyniki testów warunków skrajnych w ramach przyjętych założeń pokazują, że obecne łączne nadwyżki kapitałowe analizowanych banków (powiększone o część zysków szacowanych w okresie projekcji) byłyby wystarczające do zaabsorbowania strat wynikających z analizowanych scenariu-

⁴¹ Jeśli sankcje przewidziane w CRD okazałyby się nieskuteczne, organ właściwy ma prawo nałożyć sankcje administracyjne (m.in. karę pieniężną). Zob. Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym (Dz.U. 2015 poz. 1513) z późn. zm., art. 62.

szy oraz przyjętego wariantu wzrostu odpisów na ryzyko prawne związane z walutowymi kredytami mieszkaniowymi, a w większości banków wystarczyłyby również na pokrycie wymogu MREL i wymogu połączonego bufora. W obu scenariuszach niedobory kapitałów w analizowanej grupie banków byłyby bardzo wysokie, a nadwyżki kapitału znacznie by spadły, co w połączeniu z czynnikami ograniczającymi skłonność banków do naruszania buforów kapitałowych mogłyby stanowić ograniczenie dla prowadzenia akcji kredytowej, zarówno w horyzoncie analizowanym w symulacji, jak i w dłuższym okresie. Na wysokość szacowanych niedoborów i nadwyżek wpływa jednak założenie testów warunków skrajnych o pokryciu całości wymogu MREL przez istniejące kapitały i zatrzymane zyski. Banki mogą ograniczyć skalę tych problemów emitując instrumenty kapitałowe i/lub kwalifikowalne.

2.5. Słabość niektórych instytucji i zarażanie

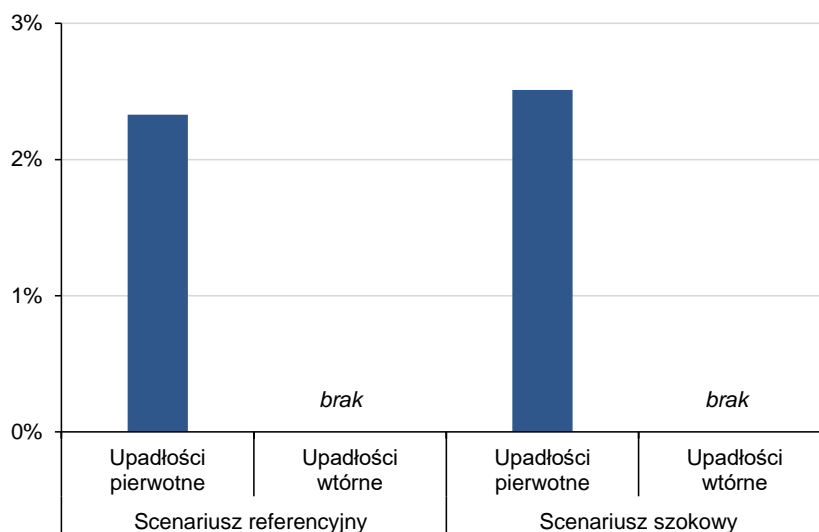
Sektor bankowy jako całość charakteryzuje się wysokim wyposażeniem w kapitał, tym niemniej występują pojedyncze instytucje, które funkcjonują z niskimi współczynnikami kapitałowymi. Urzeczywistnienie skrajnego scenariusza wymagającego zastosowania mechanizmu przymusowej restrukturyzacji lub skutkującego upadłością takiego banku, nie powinno jednak zagrozić stabilności innych podmiotów i systemu finansowego jako całości. Słabsze kapitałowo podmioty wykazują niewystarczającą odporność na szoki makroekonomiczne, a niekiedy również na skutki finansowe materializacji ryzyka prawnego związanego z walutowymi kredytami mieszkaniowymi. Niewielki zakres ekspozycji bezpośrednich w ramach sektora bankowego oraz dobre wyposażenie kapitałowe większości banków, w tym zwłaszcza największych, sprawiają jednak, że potencjalny efekt zarażania jest bardzo ograniczony. Urzeczywistnienie ryzyka prawnego związanego z walutowymi kredytami mieszkaniowymi, pomimo negatywnego wpływu na sytuację finansową poszczególnych banków, nie powinno powodować zwiększenia liczby instytucji o bardzo niskim wyposażeniu kapitałowym, nieodpornych na szoki.

Podstawowe sposoby uzupełnienia kapitałów przez instytucje bankowe tj.: (i) zatrzymanie zysków, (ii) pozyskanie kapitału na rynku lub (iii) dokapitalizowanie przez inwestora strategicznego, w obecnych warunkach wydają się trudne do realizacji, w szczególności w przypadku instytucji o niskiej lub ujemnej rentowności oraz wymagających zwiększenia kapitałów własnych. Nieskuteczność działań zmierzających do poprawy sytuacji kapitałowej banku powinna skutkować realizacją zobowiązań właścicielskich w zakresie dokapitalizowania banku. W ostateczności, w przypadku braku uzupełnienia kapitału i dalszego pogarszania się sytuacji finansowej banku, możliwe jest zastosowanie mechanizmu przymusowej restrukturyzacji lub upadłości.

Analiza powiązań na rynku międzybankowym w Polsce wskazuje na ograniczone ryzyko wystąpienia efektów zarażania z tytułu bezpośrednich, wzajemnych ekspozycji banków. Znaczna grupa banków komercyjnych nie wykazuje istotnych ekspozycji z tytułu lokat i kredytów udzielanych na rynku międzybankowym. Zwłaszcza banki słabe kapitałowo są szczególnie mało aktywne na tym rynku. Większość istotnych ekspozycji międzybankowych, dotyczy powiązań w ramach grup bankowych (np.

wobec banku hipotecznego z tej samej grupy bankowej). Dodatkowo, ekspozycje mają przede wszystkim charakter krótkookresowy. Powiązania bezpośrednie między bankami nie generują więc ryzyka zarażania.

Wykres 2.33. Udział aktywów banków komercyjnych zagrożonych upadłością w wyniku efektów zarażania (upadłości wtórne) w różnych scenariuszach makroekonomicznych

Uwagi: model zarażania poprzez podwyższone składki na fundusze BFG opiera się na założeniu, iż w przypadku upadłości danego banku lub uruchomienia wobec niego procesu resolution, BFG będzie finansował wypłatę depozytów lub działania restrukturyzacyjne wobec takiego podmiotu ze swoich funduszy zgromadzonych odpowiednio w ramach funduszu gwarantowania depozytów w bankach oraz funduszu przymusowej restrukturyzacji banków. Pozostałe banki staną wówczas wobec konieczności uzupełnienia wykorzystanych przez BFG środków, zwłaszcza z uwagi na ustawowy obowiązek osiągnięcia poziomów docelowych funduszy BFG w określonych terminach. Efekty zarażania rozumiane są jako zagrożenie upadłością stabilnego banku, które występuje w wyniku konieczności poniesienia podwyższonych kosztów składek BFG.

Źródło: opracowanie własne.

Powiązania pośrednie, będące konsekwencją konieczności uzupełnienia przez banki funduszy BFG w razie ich wykorzystania, również nie tworzą istotnych zagrożeń systemowych. Przeprowadzone symulacje pokazują, że w przypadku skutecznej realizacji procesu przymusowej restrukturyzacji lub upadłości i związanej z tym wypłaty depozytów gwarantowanych dla banków z najsłabszymi wynikami testów warunków skrajnych, koszty podwyższonych w przyszłości składek na fundusze BFG nie powinny wpłynąć na stabilność sektora w sposób istotny. Nawet przy zaistnieniu połączonych szoków założonych w teście warunków skrajnych oraz przy różnych wariantach scenariuszy restrukturyzacji i upadłości słabszych instytucji, dodatkowe składki na BFG nie prowadziłyby do obniżenia współczynników kapitałowych innych banków w stopniu zagrażającym ich dalszemu funkcjonowaniu. W przypadku upadłości koszty podwyższonych składek byłyby wysokie, ale kluczowa w tym kontekście jest możliwość rozłożenia ich na wiele lat.

W kwietniu 2022 r. weszły w życie przepisy ustawowe wprowadzające możliwość tworzenia systemu ochrony instytucjonalnej (ang. *Institutional Protection Scheme, IPS*) przez banki komercyjne

(tzw. IPS-K). System ten wzorowany jest na systemach IPS funkcjonujących od kilku lat w sektorze banków spółdzielczych. Podstawowymi celami IPS dla banków komercyjnych byłyby udzielanie wsparcia z funduszu pomocowego dla uczestników systemu w celu poprawy ich wypłacalności i zapobieganiu upadłości oraz wsparcie procesu przymusowej restrukturyzacji prowadzonej przez BFG. Zgodnie z przepisami, uczestnictwo banku komercyjnego w IPS odbywałoby się na zasadzie dobrowolności, a składki na rzecz systemu wynosiłyby co najmniej 0,3% środków gwarantowanych danego banku.

Utworzenie systemu ochrony instytucjonalnej dla banków komercyjnych i przystąpienie do niego znacznej liczby podmiotów stanowiłoby istotny element zwiększający stabilność sektora finansowego. System ten byłby w stanie wspierać słabsze podmioty, a w skrajnych scenariuszach współfinansować koszty procesów przymusowej restrukturyzacji i usprawniać jej przeprowadzanie, ograniczając prawdopodobieństwo bardziej kosztownej wypłaty depozytów gwarantowanych ze środków BFG.

Ramka 2.2. Systemy ochrony dla banków komercyjnych (IPS-K)

Ustawa z dn. 07.04.2022 r. o zmianie ustawy o listach zastawnych i bankach hipotecznych oraz niektórych innych ustaw⁴² wprowadziła do Prawa bankowego pojęcie i zasady funkcjonowania systemu ochrony dla banków komercyjnych. Przepisy prawne na poziomie unijnym nie regulują zasad działania i tworzenia instytucjonalnych systemów ochrony – wprowadzają tylko wymogi, które miałyby umożliwić uczestnikom tych systemów korzystanie z ulg regulacyjnych⁴³.

Zasady działania IPS-K

Przedmiotowa ustawa wprowadza do Prawa bankowego⁴⁴ definicję systemu ochrony – jako instytucjonalnego systemu ochrony, którego uczestnikami są banki działające w formie spółki akcyjnej.

Celem funkcjonowania IPS-K jest zapewnienie płynności i wypłacalności uczestników, a także wsparcie przymusowej restrukturyzacji prowadzonej przez BFG (jeżeli została wszczęta wobec banku w formie spółki akcyjnej) oraz przejęcia banku (jeżeli bankiem przejmowanym jest bank w

⁴² Dz.U. z 2022 r. poz. 872

⁴³ Rozporządzenie UE nr 575/2013: art. 8 ust. 4 (odstępstwo od stosowania wymogów dotyczących płynności na zasadzie indywidualnej), art. 113 ust. 7 (zerowa waga ryzyka w odniesieniu do ekspozycji wobec pozostałych uczestników).

⁴⁴ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2021 r. poz. 2439 i 2447). W art. 1 dodano pkt 1a, w art. 4 w ust. 1 dodano pkt 9a, w art. 36 dodano ust. 2b i 3b, w art. 105 w ust. 1 dodano pkt 4, w art. 106d zmieniono ust. 1, zmieniono art. 106e, dodano rozdział 10a (art. 130b-l) oraz art. 138aa.

w formie spółki akcyjnej). Funkcjonowanie systemu podlega nadzorowi KNF⁴⁵.

Uczestnictwo w systemie ochrony jest dobrowolne i związane są z nim ulgi regulacyjne, takie jak: wyłączenie z przychodu środków otrzymanych z funduszu pomocowego, traktowanie wpłat na fundusz pomocowy jako koszt uzyskania przychodu, zwolnienie z podatku dochodowego środków wpłaconych oraz otrzymanych z funduszu pomocowego. Jednostką zarządzającą systemem jest spółka akcyjna, której akcjonariuszami mogą być wyłącznie jego uczestnicy, mający obowiązek posiadać co najmniej minimalną liczbę akcji jednostki zarządzającej (określoną w statucie i umowie systemu ochrony).

Finansowanie działań IPS-K odbywa się ze środków funduszu pomocowego, tworzonego z wpłat uczestników. W terminie 30 dni od przystąpienia do systemu ochrony uczestnik wpłaca nie mniej niż 0,3% kwoty środków gwarantowanych.

Powołanie IPS-K może mieć wpływ na podjęcie przez Radę BFG decyzji o obniżeniu docelowego poziomu środków systemu gwarantowania depozytów z obecnych 2,6% do min. 1,6% kwoty środków gwarantowanych w bankach⁴⁶. Decyzja ta ma uwzględniać bieżący poziom środków gwarantowanych w bankach, wysokość środków zgromadzonych przez IPS-K i IPS-BS, sytuację ekonomiczno-finansową sektora bankowego oraz stanowisko jednostki zarządzającej IPS-K.

Mechanizmy pomocowe IPS-K obejmujące: dotacje, pożyczki, gwarancje i poręczenia dla akcjonariuszy, a także mechanizm wsparcia w procesach przymusowej restrukturyzacji i przejęć banków, określi umowa systemu ochrony. Warunkiem udzielenia wsparcia jest zapobiegnięcie upadłości uczestnika, spełnienie przez niego wymagań regulacyjnych, wsparcie przymusowej restrukturyzacji lub przejęcia (w tym przypadku wniosek o udzielenie wsparcia jest składany przed rozpoczęciem procesu przed podmiot zainteresowany przejęciem). Pomoc ma charakter zwrotny, jest odpłatna, zabezpieczona i udzielana na okres do 5 lat. W okresie korzystania z niej bank nie dokonuje wypłaty dywidendy, ani nie dokonuje wykupu akcji własnych. Umożnienie zobowiązania wymaga jednomyślnego zatwierdzenia przez walne zgromadzenie akcjonariuszy jednostki zarządzającej.

Na koniec każdego kwartału zarząd IPS-K sporządza i przekazuje do KNF informację o systemie ochrony zawierającą: bilans, rachunek zysków i strat oraz informację o wysokości środków zgromadzonych w funduszu pomocowym i ich wykorzystaniu (taka informacja trafia również do BFG). KNF może delegować przedstawiciela w celu obserwowania, bez prawa głosu, prac walnego

⁴⁵ Nadzór bankowy sprawowany jest w zakresie i na zasadach określonych w przepisach rozdziału 10a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2021 r. poz. 2439) oraz w ustawie z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (Dz. U. z 2022 r. poz. 660).

zgromadzenia akcjonariuszy jednostki zarządzającej i rady nadzorczej jednostki zarządzającej, o ile te organy wyrażą na to zgodę.

W związku z wprowadzeniem zmian w przepisach, które odnosiły się do IPS-K, na wniosek KZBS ustawodawca udzielił IPS-BS podobnych kompetencji jak projektowanemu IPS-K.

W ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych dla obu rodzajów IPS-ów oraz ich uczestników wyłączono z przychodu otrzymane środki z funduszu pomocowego w części przeznaczonej na realizację ustawowych celów systemu ochrony⁴⁷, uznano wpłaty na fundusz pomocowy za koszt uzyskania przychodu, a także dokonano zwolnienia przedmiotowego z podatku dochodowego środków wpłaconych przez uczestników systemu ochrony oraz otrzymanych z funduszu pomocowego⁴⁸.

W ustawie o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji rozszerzono dostęp IPS-BS do danych objętych tajemnicą zawodową BFG o nowe uprawnienia związane ze wsparciem procesów restrukturyzacyjnych i łączeniowych⁴⁹.

W ustawie o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających rozszerzono cele funkcjonowania IPS-BS o wsparcie przymusowej restrukturyzacji prowadzonej przez BFG (jeżeli została wszczęta wobec banku spółdzielczego) oraz przejęcia banku (jeżeli bankiem przejmowanym jest bank spółdzielczy)⁵⁰. Pomoc może pochodzić z utworzonego na ten cel mechanizmu wsparcia i odbywać się będzie w formie dotacji, pożyczek, gwarancji i poręczeń. Wniosek o udzielenie wsparcia jest składany przed wszczęciem przymusowej restrukturyzacji przez podmiot zainteresowany przejęciem przedsiębiorstwa lub praw majątkowych lub zobowiązań lub praw udziałowych podmiotu, wobec którego może zostać wszczęta przymusowa restruk-

⁴⁶ Ustawa z dnia 7 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy o listach zastawnych i bankach hipotecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r. poz. 872), art. 16 pkt. 40.

⁴⁷ Podobne postulaty sformułował KRS w rekomendacji, przyjętej uchwałą 46/2021 na posiedzeniu 19 marca 2021 r.

⁴⁸ Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1800, z późn. zm.): w art. 12 ust. 4 dodano pkt 24b i 24c, w art. 15 ust. 1h dodano pkt 5 i 6, w art. 16 w ust. 1 zmieniono pkt 58, w art. 17 w ust. 1 dodano pkt 50e, 56c–56j, uchylono pkt 55.

⁴⁹ Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji (Dz. U. z 2020 r. poz. 842, z późn. zm.): w art. 320 ust. 4 zmieniono pkt 11, dodano pkt 12, w art. 320a zmieniono pkt 7, dodano pkt 10.

⁵⁰ Ustawa z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających (Dz. U. z 2022 r. poz. 456): w art. 22a dodano ust. 1a i 1b, w art. 22g zmieniono ust. 1, dodano art. 22ha, w art. 22i w ust. 1 dodano pkt 4 oraz dodano ust. 1a.

turyzacja.

Tabela 2.2. Najważniejszej różnice w zasadach działania IPS-K i IPS-BS

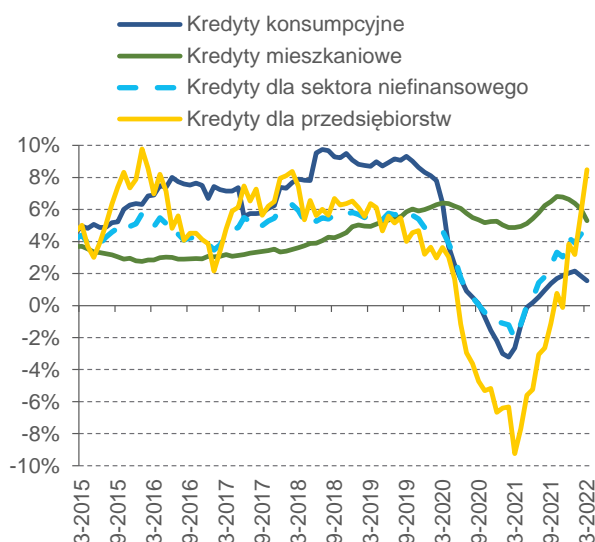
	IPS-BS	IPS-K
Podstawy prawne regulujące działalność	Ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających	Ustawa – Prawo bankowe
Uczestnicy	Banki zrzeszające oraz zrzeszone z nim banki spółdzielcze	Banki w formie spółek akcyjnych
Uczestnictwo w systemie	Obowiązkowe dla banków spółdzielczych o FW < 5 mln euro	Dobrowolne
Jednostka zarządzająca	Bank zrzeszający albo jednostka zarządzająca systemem ochrony, utworzona w formie spółki akcyjnej albo spółdzielni osób prawnych, której akcjonariuszami/ członkami są uczestnicy systemu	Spółka akcyjna, której akcjonariuszami są uczestnicy systemu
Uprawnienia kontrolne jednostki zarządzającej	Ustawa umożliwia wykonywanie czynności kontroli wewnętrznej na podstawie umowy systemu	Ustawa nie wskazuje na istnienie uprawnień kontrolnych wobec uczestników
Grupowy plany naprawy	Ustawa Prawo bankowe dopuszcza, aby KNF udzieliła zgody na sporządzenie grupowego planu naprawy banków należących do IPS-BS przez jednostkę zarządzającą albo bank zrzeszający, na ich wniosek. IPS-y na bieżąco monitorują sytuację swoich uczestników i nakładają zobowiązania opracowania wewnętrznych planów naprawy na banki, których wskaźniki finansowe wskazują na taką potrzebę. W ich kompetencjach pozostaje także zatwierdzanie tych planów	Ustawa nie wskazuje na istnienie możliwości sporządzenia grupowego planu naprawy uczestników
Wpłaty na fundusz pomocowy	Składki wnoszone kwartalnie przez uczestników w wysokości i na zasadach określonych w umowie systemu ochrony (powiązane ze składkami na DGS). Dodatkowe zasady może określać umowa systemu ochrony	Wpłata w wysokości nie mniejszej niż 0,3% kwoty środków gwarantowanych banku, wnoszona w terminie 30 dni od dnia przystąpienia do IPS-K. Dodatkowe zasady może określać umowa systemu ochrony
Lokowanie środków funduszy pomocowych	Ustawa nie wskazuje sposobu lokowania środków funduszu pomocowego, jest to określone w umowie systemu ochrony	Środki funduszu pomocowego lokowane są na lokatach bankowych w bankach-uczestnikach, skarbowych papierach wartościowych, bonach pieniężnych NBP lub obligacjach BFG
Obniżenia docelowego poziomu środków systemu gwarantowania depozytów	Ustawa nie wskazuje wpływu IPS na tę decyzję	Ustawa wskazuje na wpływ stanowiska jednostki zarządzającej IPS-K na decyzję BFG

Źródło: NBP.

2.6. Akcja kredytowa

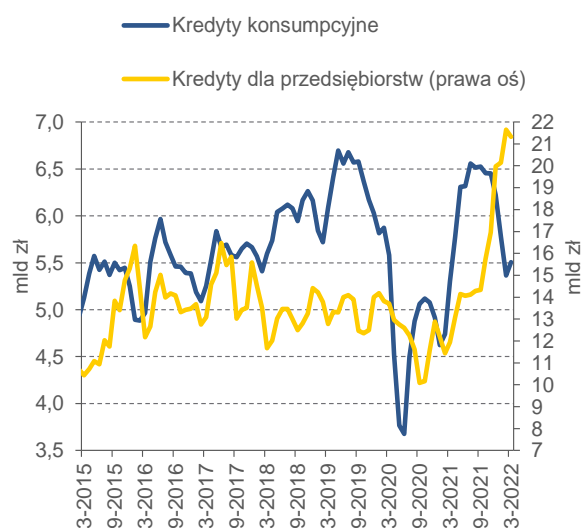
W drugiej połowie 2021 r., po zniesieniu większości restrykcji związanych z pandemią, nastąpiła stopniowa odbudowa akcji kredytowej dla sektora niefinansowego (zob. Wykres 2.34)⁵¹. W grudniu 2021 r. roczne tempo wzrostu kredytów we wszystkich segmentach było dodatnie. Jednocześnie jednak obserwowany był już spadek popytu i wartości nowo udzielanych kredytów dla gospodarstw domowych (zob. Wykres 2.35, Wykres 2.37). Może to oznaczać, że przyspieszenie akcji kredytowej było przejściowe, szczególnie biorąc pod uwagę wzrost stóp procentowych i zmiany w otoczeniu zewnętrznym na początku 2022 r.

Wykres 2.34. Tempo wzrostu wybranych kategorii kredytów dla sektora niefinansowego, r/r

Źródło: NBP.

Wykres 2.35. Wartość nowo udzielonych kredytów (trzymiesięczna średnia krocząca)

Uwaga: w ramach statystyki nowych kredytów dla przedsiębiorstw nie są uwzględnione kredyty o charakterze bieżącym.

Źródło: NBP.

Do listopada 2021 r. systematycznie rosła dynamika kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych. W grudniu roczne tempo wzrostu tych kredytów zaczęło się jednak obniżać. W końcu 2021 r. i na początku br. obserwowany był coraz słabszy popyt na kredyty mieszkaniowe, co zdaniem banków wynikało m.in. z: prognoz sytuacji na rynku mieszkaniowym, zmian w wydatkach konsumpcyjnych gospodarstw domowych, pogorszenia się ich sytuacji ekonomicznej i zaostrzenia warunków i kryteriów udzielania kredytów, a także wzrostu oprocentowania⁵² (zob. Wykres 2.38, lewy panel). Wartość nowo udzielonych kredytów w ujęciu miesięcznym zaczęła zauważalnie spadać dopiero w

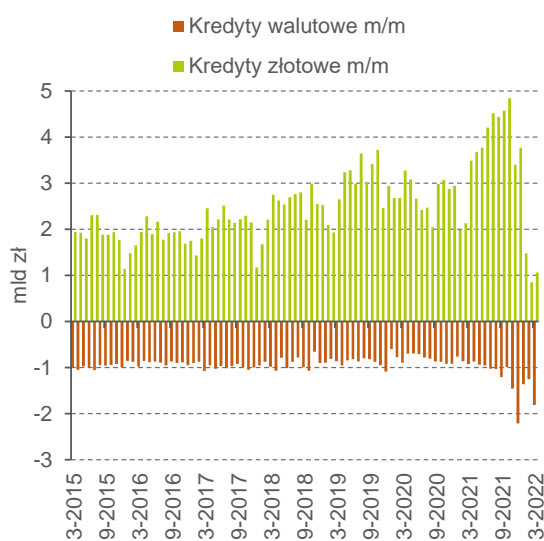
⁵¹ Przytaczane w tym rozdziale zmiany procentowe wartości kredytów odnoszą się do danych po wyeliminowaniu wpływu zmian kursów walutowych.

⁵² O ile nie wskazano innego źródła, informacje dotyczące zmian w polityce kredytowej banków oraz ich opinii odnośnie do kierunków zmian popytu na kredyt i ich przyczyn pochodzą z opracowania: „Sytuacja na rynku kredytowym. Wyniki ankiety do przewodniczących komitetów kredytowych.”, edycje styczeń 2022 r., kwiecień 2022 r., NBP.

listopadzie 2021 r. i w lutym br. była najniższa od początku 2021 r. Przyrost miesięczny kredytów mieszkaniowych w lutym i marcu br. był ujemny w efekcie niskiego przyrostu kredytów złotych i kontynuowanego spadku wartości kredytów walutowych (zob. Wykres 2.36). Jednocześnie średnia kwota pojedynczego kredytu mieszkaniowego pozostawała wysoka ze względu na rosnące ceny nieruchomości (zob. rozdział 1.4.1).

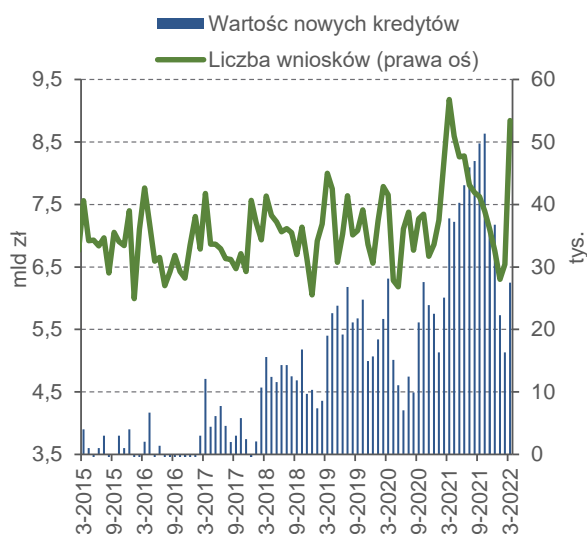
Nowe zalecenia UKNF mające na celu ograniczenie ryzyka kredytowego⁵³, prawdopodobnie przyczyniły się do przejściowego wzrostu liczby wniosków o kredyty mieszkaniowe pod koniec I kwartału br. Zgodnie z tymi zaleceniami banki w procesie oceny zdolności kredytowej powinny m.in.: przyjmować minimalną zmianę stopy procentowej o 5 pp. w stosunku do jej aktualnego poziomu, a „koszty utrzymania gospodarstwa domowego na poziomie wyższym od minimum socjalnego z uwzględnieniem zróżnicowania ze względu na miejsce zamieszkania i aktywności zawodowej” i dodatkowo zapewnić bufor odpowiadający oczekiwaniom inflacyjnym i długości okresu kredytowania. Perspektywa wdrożenia nowych zaleceń UKNF najpóźniej do końca marca 2022 r. mogła wpłynąć na decyzję o przyspieszeniu złożenia wniosku kredytowego przez kredytobiorców, aby zdążyć przed końcem pierwszego kwartału br. i otrzymać korzystniejszą ocenę zdolności kredytowej.

Wykres 2.36. Zmiany wartości kredytów mieszkaniowych w bilansie sektora bankowego

Źródło: NBP.

Wykres 2.37. Wartość nowo udzielonych kredytów mieszkaniowych i liczba wniosków kredytowych

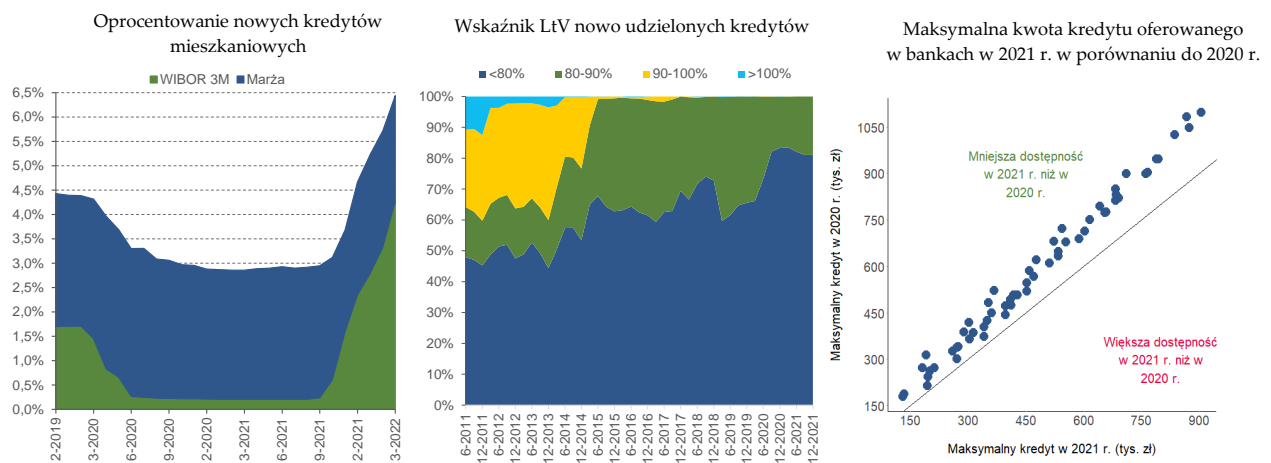
Źródło: BIK.

Wyhamowanie akcji kredytowej w segmencie kredytów mieszkaniowych było także skutkiem zwiększenia restrykcyjności polityki kredytowej przez banki zarówno w drugiej połowie 2021 r. jak i w I kwartale 2022 r. Do zaostrzenia kryteriów udzielania kredytów przyczyniły się między innymi:

⁵³ „Stanowisko UKNF skierowane do Prezesów Zarządów Banków oraz Dyrektorów oddziałów instytucji kredytowych ws. działań mających na celu ograniczenie poziomu ryzyka kredytowego”, 7 marca 2022 r., dostępne na: https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Stanowisko_UKNF_do_bankow_ws_ryzyka_kredytowego.pdf.

wzrosty oficjalnych stóp procentowych, pogorszenie prognoz sytuacji gospodarczej w kraju, a także zmiany regulacyjno-nadzorcze. Dotyczyły one wejścia w życie zapisu Rekomendacji S skracającego do 25 lat okres, dla którego obliczana jest zdolność kredytowa oraz, wspomniane wcześniej, zalecenia UKNF⁵⁴. Na początku br. dodatkową przyczyną zacieśniania polityki kredytowej było pogorszenie się prognoz na rynku mieszkaniowym. W rezultacie prowadzonej polityki kredytowej pod koniec 2021 r. udział kredytów z najbardziej ryzykownym poziomem LtV (powyżej 80%) utrzymywał się na historycznie niskich poziomach (zob. Wykres 2.38, środkowy panel). Obniżyła się również maksymalna, możliwa do otrzymania kwota kredytu (zob. Wykres 2.38, prawy panel). W IV kwartale 2021 r. współczynnik akceptacji wniosków kredytowych pozostawał w trendzie spadkowym. Dostosowanie się banków do nowych wytycznych UKNF ws. wyliczania zdolności kredytowej spowoduje istotne obniżenie kwoty możliwego do otrzymania kredytu.

Wykres 2.38. Wybrane wskaźniki obrazujące politykę kredytową banków

Uwaga: na wykresie przedstawionym na prawym panelu każda kropka odzwierciedla maksymalną kwotę kredytu, jaką banki byłyby gotowe udzielić gospodarstwom domowym o wybranej charakterystyce (liczba osób, wiek, dochody).

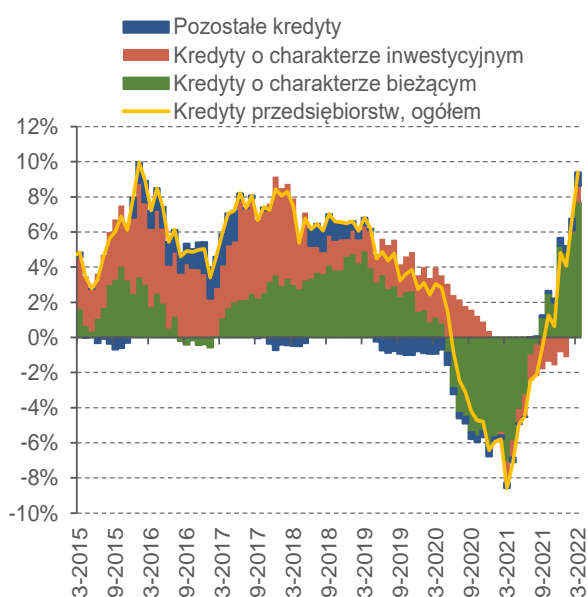
Źródło: NBP, Bloomberg (lewy panel); NBP na podstawie badań pozasprawozdawczych UKNF (środkowy i prawy panel).

Roczna dynamika kredytów konsumpcyjnych rosła nieprzerwanie w drugim półroczu 2021 r., pomimo, że w IV kwartale ub.r. banki odnotowały osłabienie popytu na ten rodzaj kredytu. Spadek zapotrzebowania na kredyty konsumpcyjne również w I kwartale br. spowodował zmniejszenie się tempa ich wzrostu w lutym i marcu br. Od listopada 2021 r. widoczny był spadek wartości nowych kredytów konsumpcyjnych (zob. Wykres 2.35) i zmniejszenie portfela tych kredytów. W opinii banków, spadające zainteresowanie kredytem konsumpcyjnym wynikało m.in. z pogorszenia się sytuacji gospodarstw domowych, a także z zaostrzenia warunków udzielania kredytów przez banki, m.in. podniesienia marży kredytowej.

⁵⁴ Treść znowelizowanej Rekomendacji S jest dostępna na stronie https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Nowelizacja_Rekomendacja_S_23-07-2020_70340.pdf

Tempo wzrostu kredytów dla przedsiębiorstw niefinansowych stopniowo zwiększało się w efekcie powolnej odbudowy popytu na kredyt, ale dopiero w IV kwartale 2021 r. nastąpiło wyraźniejsze przyspieszenie akcji kredytowej w tym segmencie (zob. Wykres 2.39). Miały na to wpływ m.in. niska baza odniesienia oraz zdarzenia jednorazowe. Dynamika kredytów dla przedsiębiorstw nadal wynikała głównie ze wzrostu kredytów o charakterze bieżącym, które od grudnia 2021 r. rosły w tempie dwucyfrowym. Wartość środków zgromadzonych na rachunkach bankowych przedsiębiorstw pozostawała większa niż wartość udzielonych im kredytów, a różnica pomiędzy tymi kategoriami w marcu br. była zbliżona do tej sprzed roku (zob. Wykres 2.40). Za silny wzrost kredytów dla przedsiębiorstw w grudniu 2021 r., lutym i marcu 2022 r. odpowiadały w dużej mierze kredyty na wysokie kwoty dla kilku dużych firm, nie zaś istotne zwiększenie wykorzystania kredytu jako źródła finansowania w całym sektorze przedsiębiorstw. Wyniki badań ankietowych prowadzonych przez NBP⁵⁵ wskazują, że w IV kwartale 2021 r. i w I kwartale br. odsetek przedsiębiorstw wnioskujących o kredyt utrzymywał się poniżej swojej długookresowej średniej.

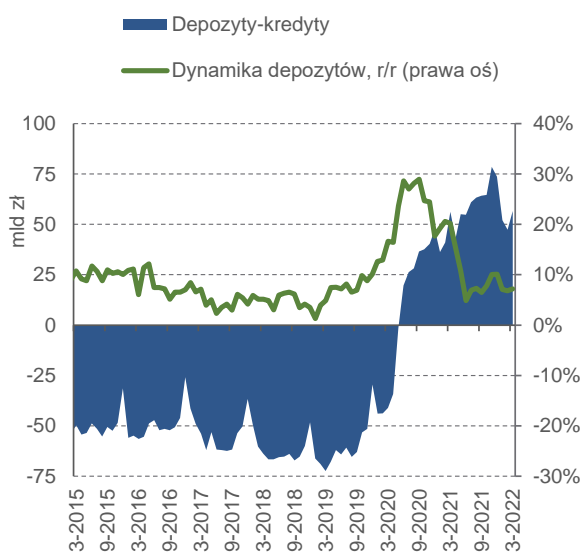
Wykres 2.39. Dynamika kredytów dla sektora przedsiębiorstw oraz wkład głównych składowych, r/r

Uwaga: na wykresie zaprezentowano dynamikę z uwzględnieniem zmian transakcyjnych. Źródło: NBP.

Źródło: NBP.

Wykres 2.40. Depozyty przedsiębiorstw

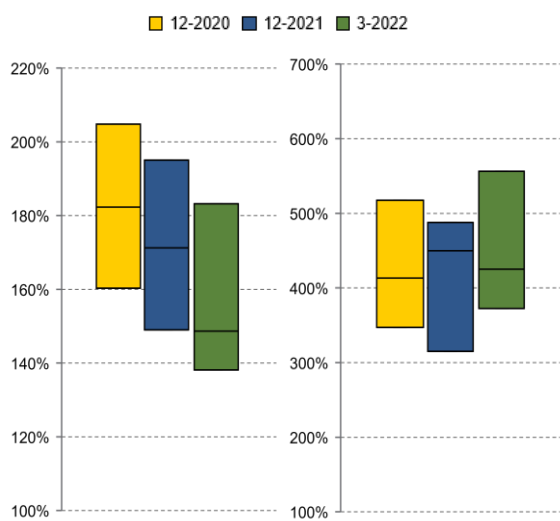

Kryteria polityki kredytowej wobec małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) jeszcze w drugiej połowie 2021 r. były relatywnie łagodne, co sprzyjało zwiększeniu popytu. Natomiast w I kwartale br. kryteria wobec dużych przedsiębiorstw i MSP zostały wyraźnie zastrzone, jednak mniej silnie niż

⁵⁵ Przytaczane w tym rozdziale informacje nt. sytuacji przedsiębiorstw badanych przez NBP, ich popytu na kredyt i przyczyn jego zmian pochodzą z: „Szybki Monitoring NBP. Analiza sytuacji sektora przedsiębiorstw”, edycje: styczeń i kwiecień 2022 r., NBP, dostępne na nbp.pl.

w początkowym okresie pandemii. Przyczyną zaostrzenia polityki kredytowej było przede wszystkim ryzyko związane z przewidywaną sytuacją gospodarczą, w tym ryzyko poszczególnych branż. W opinii ankietowanych przez NBP firm w IV kwartale 2021 r. oraz w I kwartale br. po raz kolejny wzrósł udział zaakceptowanych wniosków kredytowych w ujęciu rocznym praktycznie we wszystkich przedsiębiorstwach wielkości przedsiębiorstw. Brak zdolności kredytowej lub brak zabezpieczeń pozostawały przyczynami ewentualnych odmów kredytowych łącznie w około 55% przypadków.

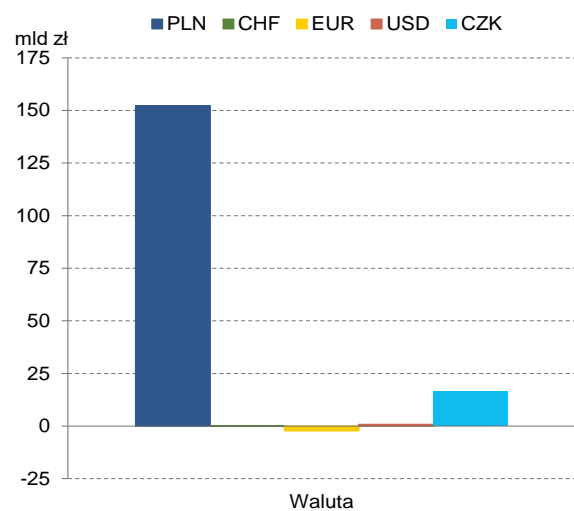
Wykres 2.41. Wskaźniki LCR banków krajowych (BK – lewy panel, BS (LCR jednostkowy) – prawy panel)

Uwagi: obniżenie wskaźników LCR w bankach komercyjnych wystąpiło na skutek podwyższenia stopy rezerwy obowiązkowej. Linie poziome oznaczają poszczególne kwartyle, a wysokość pudełka odstęp międzykwartylowy. Z próby wyłączono banki o wysokich wskaźnikach LCR: dla banków komercyjnych powyżej 500%, dla banków spółdzielczych – powyżej 1000%. Dane nie uwzględniają BGK i banków zrzeszających.

Źródło: NBP.

Wykres 2.42. Nadwyżka/niedobór środków płynnych w poszczególnych walutach w bankach komercyjnych, marzec 2022 r.

Uwagi: nadwyżka/niedobór środków płynnych rozumiany jako nadwyżka kwoty zabezpieczenia przed utratą płynności przy warunku że LCR=100%. Dane nie uwzględniają BGK i banków zrzeszających.

Źródło: NBP.

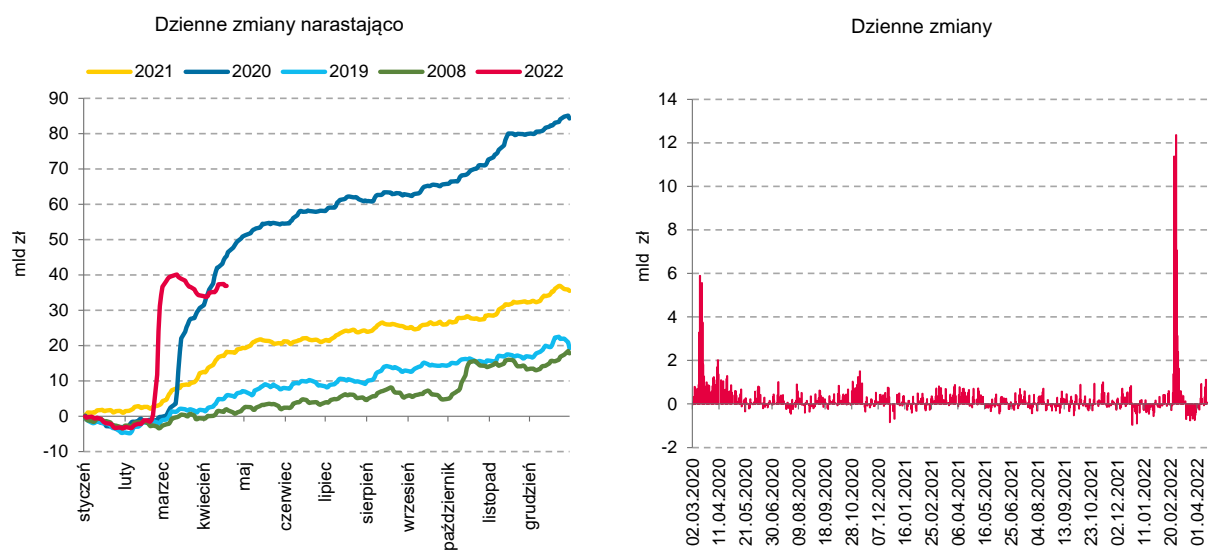
Sytuacja płynnościowa sektora bankowego, mimo wystąpienia w I kwartale 2022 r. zdarzeń oddziałujących na nią negatywnie, była korzystna i nie stanowiła przeszkody dla rozwoju akcji kredytowej. Na koniec marca 2022 r. jedną czwartą bilansu sektora bankowego⁵⁶ stanowiły papiery skarbowe i papiery gwarantowane przez Skarb Państwa oraz bony pieniężne NBP (odpowiednio około 17%, 4% i 3% aktywów sektora). W rezultacie poziomy wskaźników płynności krótkoterminowej (LCR) znacznie przewyższały minima nadzorcze. Na koniec marca 2022 r. przeciętna wartość wskaźnika LCR dla banków komercyjnych wynosiła 154%, dla banków spółdzielczych działających samodzielnie – 480%, a dla systemów ochrony instytucjonalnej (IPS) – 277% i 252% (zob. Wykres 2.41). Pomimo niedoborów środków płynnych w niektórych walutach nadwyżka środków w złotych była odpowiednio wysoka

⁵⁶ Dane nie uwzględniają bilansu BGK i papierów emitowanych na rzecz Krajowego Funduszu Drogowego.

by umożliwić bankom pokrycie ewentualnych potrzeb płynnościowych w tych walutach (zob. Wykres 2.42).

Czynnikiem negatywnie wpływającym na sytuację płynnościową banków w I kw. br. był gwałtowny wzrost zapotrzebowania na gotówkę, wynikający ze wzrostu niepewności na skutek agresji Rosji na Ukrainę oraz wzrost wartości depozytów zabezpieczających z tytułu transakcji pochodnych zamykających otwartą bilansową pozycję walutową. Od 24 lutego 2022 r. obserwowane były historycznie najwyższe przyrosty poziomu pieniądza gotówkowego w obiegu, znacznie większe niż w okresie rozpoczęcia pandemii w marcu 2020 r. czy też początku kryzysu finansowego w 2008 r. (zob. Wykres 2.43). W ciągu tygodnia pieniądz gotówkowy w obiegu wzrósł o 11%, tj. około 40 mld zł. W kolejnych dniach środki tylko częściowo wróciły do banków. Nadwyżki środków płynnych spowodowały, że banki przeszły ten praktyczny test warunków skrajnych bez zagrożenia dla swojej płynności. Zwiększona skala transakcji spowodowała jedynie przejściowe utrudnienia natury logistycznej w niektórych lokalizacjach. Większe zapotrzebowanie na płynność w bankach wynikało również ze wzrostu skali zmienności kursów głównych walut i deprecjacji złotego, co w efekcie przełożyło się na konieczność uzupełnienia depozytów zabezpieczających walutowe instrumenty pochodne.

Wykres 2.43 Pieniądz gotówkowy w obiegu

Źródło: NBP.

Nadwyżkę płynności sektora bankowego w sposób trwały ograniczył wzrost wysokości stopy rezerwy obowiązkowej. 8 lutego 2022 r. RPP podjęła decyzję o podniesieniu stopy rezerwy obowiązkowej z 2% do 3,5%⁵⁷. W rezultacie wartość środków pozostających do dyspozycji banków zmniejszy się o około 27 mld zł, co znajdzie również odzwierciedlenie w spadku wskaźników płynności banków (zob. Wykres 2.41). Szacunkowa wartość nadwyżki środków złotych przy spełnieniu LCR na poziomie 120% zmniejszyłaby się z około 140 mld zł do 113 mld zł i żaden z banków komercyjnych nie

⁵⁷ Decyzja RPP ma zastosowanie począwszy od rezerwy obowiązkowej utrzymywanej od dnia 31 marca 2022 r.

odnotowałyby niedoborów. W przypadku banków spółdzielczych wzrost stopy rezerwy obowiązkowej będzie miał minimalny wpływ na wysokość LCR ze względu na bardzo wysokie nadwyżki środków płynnych.

Należy jednocześnie zauważyć, że występuje znaczne zróżnicowanie banków pod względem struktury portfela aktywów płynnych. Część banków, która nie utrzymywała do tej pory znacznych nadwyżek ponad poziom rezerwy obowiązkowej, musiała *ceteris paribus* dokonać zmian w strukturze aktywów płynnych i ograniczyć popyt na niektóre instrumenty, np. obligacje skarbowe.

Perspektywy

W najbliższych kwartałach należy spodziewać się wzrostu kredytów dla sektora niefinansowego, ale w tempie istotnie niższym od tego, które było obserwowane w drugiej połowie 2021 r., m.in. ze względu na wyższe koszty kredytu i, spodziewaną przez rynek, kontynuację podwyżek stóp procentowych oraz dużą niepewność co do rozwoju sytuacji gospodarczej. Oczekiwane spowolnienie akcji kredytowej nie będzie jednak miało charakteru *credit crunch*⁵⁸. Istotnym źródłem niepewności dla rozwoju akcji kredytowej będzie wojna w Ukrainie i jej wpływ na poziom inflacji oraz nastroje i sytuację wszystkich podmiotów gospodarczych, co przekładać się będzie na skłonność do zaciągania zobowiązań oraz politykę kredytową banków. Sytuacja pandemiczna nie powinna już w istotnym stopniu wpływać na popyt krajowy, a tym samym na perspektywy tempa wzrostu kredytów. Prognozowany dalszy wzrost PKB, chociaż coraz mniejszy w horyzoncie projekcji makroekonomicznej, będzie natomiast wspierał akcję kredytową.

W efekcie oddziaływania wspomnianych wyżej czynników tempo wzrostu kredytów konsumpcyjnych będzie stopniowo zmniejszało się. Odłożony w początkowym okresie pandemii popyt konsumpcyjny prawdopodobnie zrealizował się w znacznym stopniu już w drugiej połowie 2021 r. Nie będzie on zatem istotnym czynnikiem stymulującym akcję kredytową w najbliższych kwartałach. Coraz mniejszy optymizm konsumentów⁵⁹ również nie będzie sprzyjał zaciąganiu kredytów konsumpcyjnych. Podwyższona inflacja będzie powodowała wzrost kosztów utrzymania gospodarstw domowych i z tego względu wpłynie negatywnie na ich zdolność i skłonność do zadłużania się. Z drugiej strony może jednak przyczynić się do wzrostu wartości przeciętnego zaciąganego kredytu konsumpcyjnego, a tym samym ograniczyć spadek dynamiki kredytu w tym segmencie (w ujęciu nominalnym).

W segmencie kredytów mieszkaniowych dodatkowym, istotnym czynnikiem wpływającym na dalsze osłabienie się akcji kredytowej będzie wdrożenie przez banki zaleceń UKNF z marca 2022 r., które wpływają na zmniejszenie zdolności kredytowej potencjalnych kredytobiorców. Wydaje się jednak, że mimo niesprzyjających warunków dla klientów, udzielanie kredytów mieszkaniowych

⁵⁸ Więcej o zjawisku *credit crunch* – zob. Ramka 2.2 w: „Raport o stabilności systemu finansowego, grudzień 2020, NBP.”

⁵⁹ Wyprzedzający Wskaźnik Ufności Konsumentckiej opisujący oczekiwane w najbliższych miesiącach tendencje w konsumpcji indywidualnej, spada od października 2021 r. i w marcu osiągnął trzecią najniższą wartość od momentu wybuchu pandemii, - zob. „Koniunktura konsumencka – marzec 2022”, GUS.

będzie stanowiło podstawowy kierunek działalności banków. Spadek dynamiki tych kredytów w efekcie mniejszego popytu będzie do pewnego stopnia ograniczany przez wyższe ich kwoty. Pozytywnie na popyt na kredyt mieszkaniowy może z kolei wpłynąć wejście w życie ustawy o gwarantowanym kredycie mieszkaniowym⁶⁰.

W obliczu oczekiwanego wzrostu stóp procentowych należy spodziewać się zwiększenia popytu na kredyty hipoteczne o okresowo stałej stopie procentowej. Zmodyfikowane zapisy Rekomendacji S, które weszły w życie w lipcu 2021 r. nałożyły na banki obowiązek posiadania w ofercie kredytów o stałej stopie lub o okresowo stałej stopie procentowej (w okresie co najmniej 5 lat). W 2021 r. kredyty o okresowo stałej stopie procentowej stanowiły około 5% liczby i wartości nowo udzielanych kredytów. Dwa banki posiadały w swojej ofercie kredyty o stopie procentowej stałej przez okres 7 lat, a jeden bank – przez 10 lat. Rosło także zainteresowanie konwersją na kredyty o stałej stopie procentowej – w 2021 r. podpisano ok. 3 tys. aneksów zmieniających kredyt o zmiennej stopie procentowej na kredyt o stałej stopie procentowej⁶¹.

Na akcję kredytową w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych będzie wpływało wiele czynników o różnych kierunkach i sile oddziaływania, co utrudnia formułowanie jednoznacznych przewidywań. W krótkim okresie dynamika kredytu w tym sektorze może się zwiększyć m.in. na skutek niskiej bazy odniesienia. Jednak w kolejnych kwartałach należy oczekiwać jej stabilizacji na stosunkowo niskich poziomach. Czynnikiem stymulującym popyt na kredyt ze strony przedsiębiorstw powinien być ich powrót do przedpandemicznej działalności, natomiast osłabiającym – nadal pokaźne środki zdeponowane na rachunkach bankowych, których oprocentowanie jest w dodatku znacznie niższe i wolniej rosnące niż nowych kredytów. Depozyty przedsiębiorstw wciąż przewyższają wartość kredytów. Coraz bardziej dotkliwą barierą w funkcjonowaniu przedsiębiorstw mogą okazać się także rosnące ceny surowców i półproduktów, problemy z ich dostępnością oraz trudności logistyczne, które przedsiębiorstwa identyfikowały jeszcze przed rosyjską agresją na Ukrainę. Wyższe ceny zaopatrzenia będą powodowały wzrost kosztów działalności, który może być trudny do skompensowania w pełni przez podniesienie cen produktów finalnych m.in. ze względu na słabnący popyt konsumpcyjny. To spowoduje pogorszenie się sytuacji finansowej przedsiębiorstw, a tym samym może wpłynąć na dostępność finansowania bankowego dla tego sektora. Zjawisko to może się nasilić ze względu na prawdopodobne pogorszenie się sytuacji firm działających w branżach najbardziej narażonych na konsekwencje wojny toczącej się za wschodnią granicą Polski. Z drugiej strony wzrost cen może zwiększać zapotrzebowanie przedsiębiorstw na kredyty o charakterze bieżącym. Niepewność związana z wojną

⁶⁰ Zob. ustawa z dnia 1 października 2021 r. o gwarantowanym kredycie mieszkaniowym. Więcej o możliwym wpływie tej ustawy na rynek nieruchomości i kredyt mieszkaniowy w: „Raport o stabilności systemu finansowego, grudzień 2021 r.”, NBP.

⁶¹ Zob. „Raport AMRON-SARFiN. Ogólnopolski raport o kredytach mieszkaniowych i cenach transakcyjnych nieruchomości. 4/2021”, Centrum AMRON, ZBP.

w Ukrainie może jednak osłabiać aktywność inwestycyjną firm, co dodatkowo zmniejszy ich popyt na zewnętrzne źródła finansowania.

Pozycja płynnościowa i kapitałowa banków powinna w dalszym ciągu sprzyjać rozwojowi akcji kredytowej. Obecne, jak również szacowane w scenariuszach testów warunków skrajnych, nadwyżki kapitałowe sektora bankowego stanowią dobrą podstawę do zwiększania akcji kredytowej. Wśród czynników mogących wpływać na ograniczenie podaży kredytów w niektórych bankach można wymienić ewentualny dalszy spadek wartości obligacji skarbowych wycenianych przez inne całkowite dochody, co spowodowałoby (przejściowe) zmniejszenie funduszy własnych banków. W średnim okresie natomiast duża część obecnych nadwyżek może zostać zaabsorbowana na pokrycie wymogu MREL.

Ramka 2.3. Wpływ pandemii na sektor banków spółdzielczych oraz wyzwania strukturalne

Sytuacja sektora bankowości spółdzielczej w latach 2020-2021 wskutek pandemii COVID-19 uległa przejściowemu pogorszeniu, ale skala tego pogorszenia była mniejsza niż pierwotnie się obawiano. W trakcie pandemii zyskowność banków spółdzielczych spadła w mniejszym stopniu niż w bankach komercyjnych i dotyczyło to głównie 2020 r. W 2021 r. sektor banków spółdzielczych osiągnął już wyniki nominalnie wyższe niż przed pandemią.

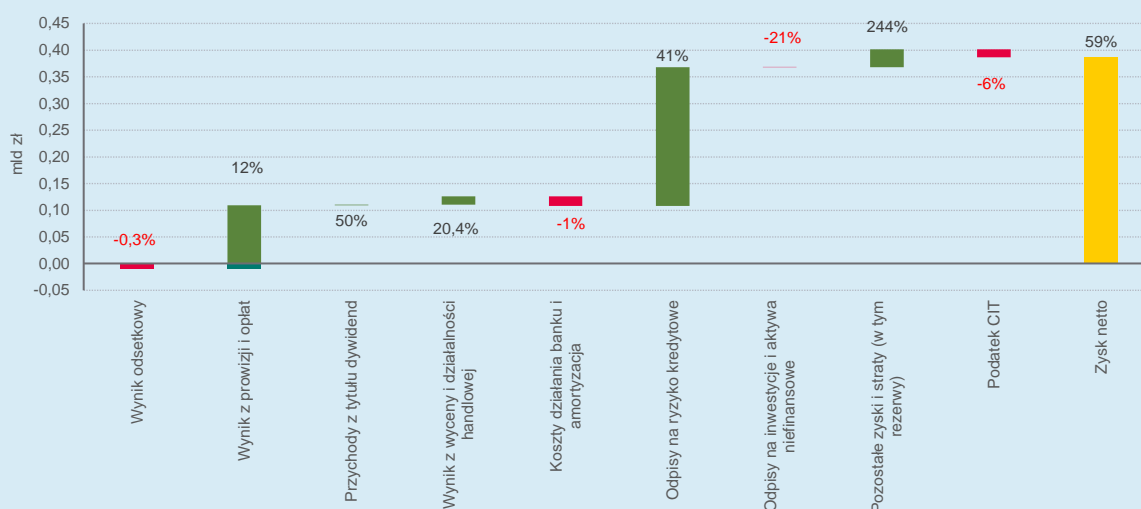
Czynnikiem pozytywnie wpływającym na wyniki banków spółdzielczych w okresie pandemii, w porównaniu do banków komercyjnych, były niższe koszty ryzyka kredytowego. Nastąpił spadek odpisów na ryzyko kredytowe względem okresu przed pandemią o ponad 50%. Wynikało to m.in. z innych zasad tworzenia odpisów – na straty faktycznie poniesione, a nie na straty oczekiwane (jak jest to wymagane w bankach komercyjnych, stosujących MSSF). Do obniżenia kosztów ryzyka kredytowego w bankach spółdzielczych mogły przyczynić się także zmiany w przepisach regulujących wielkość rezerw celowych i odpisów, wprowadzone m.in. w związku z pandemią⁶². Dodatkowo, banki spółdzielcze nie były narażone na koszty ryzyka prawnego z tytułu mieszkaniowych kredytów walutowych.

Negatywnie na wynik finansowy banków spółdzielczych w okresie pandemii wpłynął przede wszystkim spadek wyniku odsetkowego. Wysoki, na tle banków komercyjnych, udział dochodów

⁶² Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 kwietnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków (Dz.U. z dnia 17 kwietnia 2020 r., poz. 687). Rozporządzenie wydłużyło okres ujmowania zabezpieczeń kredytowych dla celów pomniejszania podstawy tworzenia rezerw celowych oraz wprowadzało do końca 2020 r. możliwość dodatkowego jednorazowego przeprowadzenia zmiany harmonogramu spłat, po którym stopień pomniejszenia liczony jest tak jak dla nowo udzielonego kredytu.

odsetkowych zwiększa wrażliwość banków spółdzielczych na zmiany stóp procentowych⁶³. Spowodowało to silny spadek ich wyników odsetkowych po obniżkach stóp procentowych w I połowie 2020 r., ale jednocześnie przyniosło poprawę wyników sektora BS w IV kw. 2021 r. i pierwszych miesiącach 2022 r. W rezultacie, na koniec lutego br. roczny wynik odsetkowy banków spółdzielczych był nominalnie zbliżony do okresu sprzed pandemii (zob. Wykres 2.44). Wzrost stóp procentowych będzie też wspierał wyniki sektora w kolejnych kwartałach.

Wykres 2.44. Zmiana zysku netto sektora BS wg stanu na luty 2022 r. względem okresu 12M przed pandemią i dekompozycja zmiany

Uwagi: wysokość słupków oznacza zmianę kwotową pozycji rachunku wyników, a liczba na etykiecie – jej zmianę procentową względem poziomu za 12 miesięcy do lutego 2020 r. W przypadku pozycji kosztowych (koszty operacyjne, odpisy na ryzyko kredytowe, podatek CIT) ujemna zmiana procentowa oznacza wzrost kosztów, co wpływa na spadek wyniku (czerwony słupek), a dodatnia zmiana procentowa oznacza spadek kosztów, co wpływa na wzrosty wyniku (zielony słupek).

Źródło: NBP.

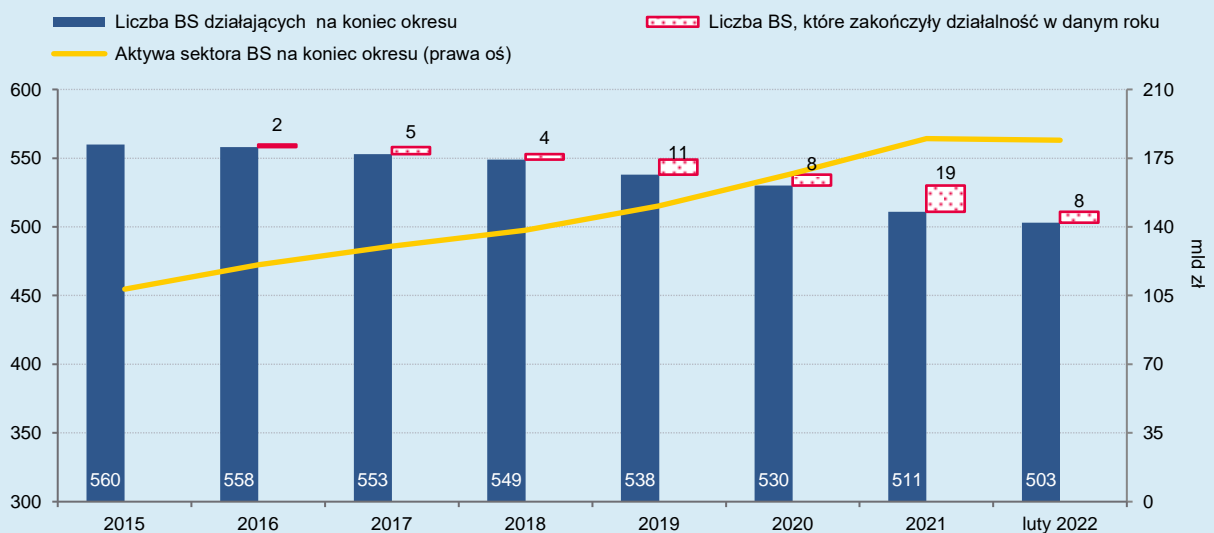
W odniesieniu do okresu sprzed pandemii poprawie uległa pozycja kapitałowa sektora spółdzielczego, ze względu na wyższą dynamikę wzrostu funduszy własnych (głównie Tier 1) w stosunku do kwoty ekspozycji na ryzyko. Jednocześnie, po rozwiązaniu bufora na ryzyko systemowe w I kwartale 2020 r., większość banków spółdzielczych spełniała wymóg połączonego bufora. Wyjątek stanowiły pojedyncze banki, będące w trakcie procesów łączeniowych lub wobec których KNF podjęła decyzje o konieczności podjęcia takich działań. Ponadto banki spółdzielcze, w odróżnieniu od banków komercyjnych, praktycznie nie posiadają obligacji wycenianych rynkowo – większość jest utrzymywana w portfelu do zapadalności i wyceniana wg zamortyzowanego kosztu. Spadki cen obligacji skarbowych nie miały w efekcie istotnego wpływu na współczynniki kapitałowe banków spółdzielczych.

Wyzwania strukturalne

Pomimo poprawy wyników finansowych banków spółdzielczych do poziomów sprzed pandemii i perspektyw ich dalszego wzrostu, sektor stoi przed szeregiem wyzwań związanych m.in. z efektywnością kosztową, rosnącą konkurencją w systemie finansowym, postępującymi zmianami technologicznymi oraz digitalizacją usług bankowych.

Kluczowym wyzwaniem dla sektora bankowości spółdzielczej pozostaje poprawa jego efektywności kosztowej. Może to następować m.in. na drodze konsolidacji, zwiększania integracji funkcjonalnej i centralizacji niektórych funkcji na poziomie zrzeszeń. Konieczna jest także dalsza dywersyfikacja przychodów i poszukiwanie ich nowych źródeł, m.in. poprzez wprowadzenie szerszej oferty produktów okołobankowych oraz pozyskanie nowych grup klientów. Potrzeba integracji i konsolidacji znalazła również odzwierciedlenie w rekomendacji i stanowisku KSF-M z marca 2021 r⁶⁴.

Wykres 2.45. Liczba banków działających i przejętych w sektorze BS w okresie 12.2015-02.2022

Źródło: NBP.

⁶³ Większa wrażliwość jest efektem niedopasowania struktury terminów przeszacowania oprocentowania aktywów i pasywów (dodatnia luka stopy procentowej). Wiąże się to z wysokim udziałem w aktywach lokat krótkoterminowych złożonych w bankach zrzeszających, a także większym udziałem wyniku odsetkowego w wyniku z działalności bankowej. Dodatnia luka stopy procentowej w bankach spółdzielczych jest nie dość że wyższa to dodatkowo skoncentrowana w krótszym terminie przeszacowania (tj. do 1 roku). Powoduje to szybszą, niż w bankach komercyjnych, transmisję zmiany stóp procentowych na marżę odsetkową banków spółdzielczych. W efekcie w okresie niskich stóp procentowych odbija się negatywnie na ich wynikach, a w sytuacji ich wzrostu buduje wynik.

⁶⁴ Na posiedzeniu 19 marca 2021 r. Komitet Stabilności Finansowej przyjął w formie uchwały nr 47/2021 stanowisko skierowane do podmiotów sektora bankowości spółdzielczej. Stanowisko to było wynikiem analiz sytuacji sektora, prowadzonych w ramach Komitetu oraz niektórych postulatów zgłoszonych przez przedstawicieli środowiska banków spółdzielczych.

W ostatnich dwóch latach nastąpiła wyraźna intensyfikacja działań konsolidacyjnych w sektorze banków spółdzielczych. W efekcie liczba banków obniżyła się z 538 w 2019 r. do 503 na koniec lutego 2022 r. (zob. Wykres 2.45). Procesy łączeniowe wynikały głównie z konieczności poszukiwania partnera do łączenia dla banków w trudnej sytuacji finansowej, stanowiąc element prowadzonych działań naprawczych. Z punktu widzenia poprawy efektywności sektora pożądana jest również intensyfikacja dobrowolnych połączeń, tj. pomiędzy bankami zdrowymi, w oparciu o rachunek ekonomiczny.

W celu redukcji kosztów działania w sektorze miała miejsce także stopniowa racjonalizacja sieci placówek – w stosunku do 2019 r. ich liczba spadła o 12% oraz zatrudnienia (spadek o ponad 11%). Banki zrzeszające sukcesywnie wprowadzają też scentralizowane rozwiązania w zakresie IT i usług „back-office” oraz standaryzację procesów biznesowych i regulacji wewnętrznych (m.in. w zakresie zarządzania ryzykiem). Nadal jednak efektywność kosztowa banków spółdzielczych jest zdecydowanie niższa niż banków komercyjnych. Według stanu na koniec 2021 r. wskaźnik C/I wyniósł odpowiednio 74% i 52% w obu tych grupach.

W okresie niskich stóp procentowych banki spółdzielcze, podobnie jak banki komercyjne, podjęły działania na rzecz zwiększenia udziału przychodów nieodsetkowych (głównie z opłat i prowizji). Nadal jednak, na tle banków komercyjnych, udział tych przychodów w wyniku z działalności bankowej sektora BS jest relatywnie niski (26% wobec 33% w bankach komercyjnych wg stanu na koniec 2021 r.).

W najbliższych latach wyzwaniem dla sektora bankowości spółdzielczej będzie także dalsze zwiększanie funduszy własnych, niezbędne dla rozwijania działalności. Problemem dla części banków spółdzielczych jest ograniczona dostępność źródeł zwiększania kapitału poprzez akumulację zysku, będącego głównym źródłem kapitału Tier 1. Ponadto, niska i spadająca liczba udziałowców⁶⁵ wpływa negatywnie na wielkość funduszy udziałowych banków. Część banków spółdzielczych, podobnie jak banków komercyjnych, stoi dodatkowo przed wyzwaniem związanym z zapewnieniem funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych na spełnienie wymogu MREL, który zacznie w pełni obowiązywać od 2024 r.

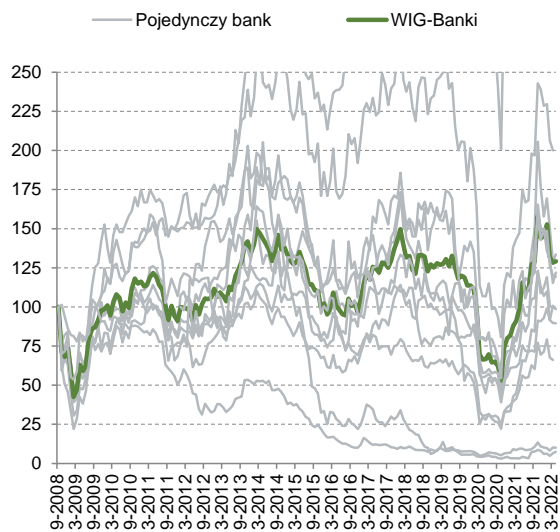
2.7. Rynkowa ocena banków

Agresja zbrojna Federacji Rosyjskiej na Ukrainę i niepewność co do jej długoterminowych skutków gospodarczych wyhamowały wzrostowy trend w notowaniach akcji banków. W styczniu 2022 r. ceny

⁶⁵ Efekt braku realnych zachęt dla udziałowców do zwiększania swojego zaangażowania finansowego w działanie banku spółdzielczego oraz jednolitej strategii promowania członkostwa w banku spółdzielczym.

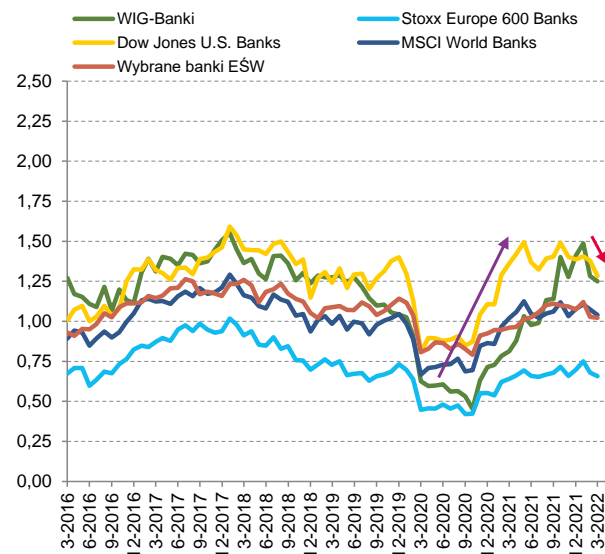
akcji większości polskich banków przekroczyły wartości sprzed pandemii COVID-19⁶⁶ dzięki oczekiwanej poprawie sytuacji gospodarczej i przewidywanej kontynuacji wzrostu stóp procentowych (zob. Wykres 2.46). Po szoku wywołanym wybuchem konfliktu zbrojnego w Ukrainie nastąpiła korekta. Okresowa stabilizacja nastrojów na rynkach globalnych i kolejne, wyższe od średnich oczekiwania podwyżki stóp procentowych powstrzymały dalsze spadki cen akcji. W efekcie indeks WIG-Banki powrócił do stanów notowanych w drugiej połowie 2021 r.

Wykres 2.46. Notowania indeksu WIG-Banki i akcji pojedynczych banków

Źródło: obliczenia NBP na podstawie danych Refinitiv.

Wykres 2.47. Wskaźnik „cena do wartości księgowej” dla wybranych grup banków

Uwaga: wybrane banki ESW – średnia arytmetyczna wskaźnika „cena do wartości księgowej” dla dziesięciu największych giełdowych banków w krajach ESW, z wyłączeniem Polski.

Źródło: Refinitiv, Bloomberg.

Mimo utrzymującej się niepewności co do skutków wojny w Ukrainie inwestorzy zachowują względnie optymistyczną ocenę zdolności krajowych banków giełdowych do generowania zysków w przyszłości. Na koniec stycznia br. stopniowa poprawa zyskowności banków przyczyniła się do wzrostu przeciętnej wyceny rynkowej banków notowanych na GPW i wskaźnika „cena do wartości księgowej” do wartości najwyższych od 2017 r. Materializacja ryzyka geopolitycznego, a w przypadku banków udzielających w przeszłości walutowych kredytów mieszkaniowych, również utrzymujące się ryzyko prawne związane z tymi portfelami nieznacznie osłabiły optymizm inwestorów (zob. Wykres 2.47). Tym niemniej wskaźnik „cena do wartości księgowej” nadal utrzymuje się na poziomie wyższym niż średnia dla banków europejskich. Poprawie wyceny banków sprzyja oczekiwanie przez rynek kontynuacji cyklu podwyżek stóp procentowych i związanego z tym wzrostu wyniku odsetkowego. Relatywnie niskie stopy zwrotu z kapitału banków na tle przedsiębiorstw niefinansowych (odpowiednio

⁶⁶ W ostatnim półroczu ceny akcji wszystkich notowanych na GPW banków osiągnęły swe wieloletnie lub pokryzysowe (od września 2008 r.) maksima.

4,5% i 14,9% w 2021 r.) oraz szacowany koszt kapitału przewyższający rentowność banków notowanych na GPW mogą wpłynąć na ograniczenie popytu na akcje banków i możliwości pozyskania przez nie kapitału w drodze nowych emisji. Jednak sytuacja związana z konfliktem zbrojnym w Ukrainie będzie nadal głównym czynnikiem kształtującym giełdową wycenę banków.

Pozytywną ocenę polskiego sektora bankowego potwierdziły agencje ratingowe, które w roku 2021 i na początku 2022 r. utrzymały dotychczasowe ratingi większości ocenianych banków. Agencje pozytywnie oceniły osiągnięcie przez banki dobrych wyników finansowych mimo negatywnego oddziaływania pandemii COVID-19, a także stabilną lub poprawiającą się jakość aktywów. Korzystny wpływ oczekiwanych przez rynki kolejnych podwyżek stóp procentowych na przyszłą ocenę ratingową polskich banków może być ograniczony negatywnymi skutkami wojny w Ukrainie i związanymi z nią wyższymi od spodziewanych kosztami (kolejnych) sankcji gospodarczych. Czynnikiem negatywnie wpływającym na oceny ratingowe pozostaje także ryzyko prawne wynikające z kwestionowania zapisów umów walutowych i zwiększającej się liczby pozwów kierowanych do sądów oraz niepewność powodowana przez koszty projektowanych rozwiązań służących wsparciu kredytobiorców (zob. Ramka 2.1).

2.8. Wybrane wskaźniki opisujące sytuację sektora bankowego

Tabela 2.3. Sektor bankowy

w %	12-2020	3-2021	6-2021	9-2021	12-2021
Zyskowność aktywów (ROA) *	-0,02 (0,22)	0,04 (0,27)	0,11 (0,33)	0,12 (0,34)	0,32
Zyskowność kapitału (RORC) *	-0,3 (2,7)	0,4 (3,4)	1,4 (4,3)	1,6 (4,5)	4,2
Zyskowność kapitału (ROE) *	-0,2 (2,4)	0,4 (3)	1,3 (4)	1,5 (4,2)	4,4
Marża odsetkowa netto (NIM) *	2,12	1,96	1,88	1,85	1,89
Wyniki odsetkowe do w wyniku działalności bankowej *	70,6	68,0	66,4	65,9	67,0
Wyniki nieodsetkowe do w wyniku działalności bankowej *	29,4	32,0	33,6	34,1	33,0
Koszty operacyjne do w wyniku działalności bankowej (CTI) *	58,9	58,3	58,2	58,1	57,7
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe do w wyniku działalności bankowej *	18,4	16,5	13,2	12,0	9,8
Tempo wzrostu kredytów (r/r)					
- sektor niefinansowy	-1,0	-2,1	0,4	2,5	4,2
- gospodarstwa domowe	1,6	1,3	3,0	4,1	4,4
- kredyty konsumpcyjne	-2,2	-2,6	0,2	1,4	2,0
- kredyty mieszkaniowe	5,3	4,9	5,4	6,5	6,6
- przedsiębiorstwa	-6,7	-9,2	-5,3	-1,1	3,8
Wskaźniki kredytów zagrożonych					
- sektor niefinansowy	7,0	6,8	6,6	6,4	5,8
- gospodarstwa domowe	6,1	5,9	5,7	5,5	5,1
- kredyty konsumpcyjne	11,0	11,3	10,7	10,5	9,5
- kredyty mieszkaniowe	2,5	2,5	2,5	2,4	2,4
- przedsiębiorstwa	9,1	8,9	8,6	8,2	7,4
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe do kredytów netto *					
- sektor niefinansowy	1,11	0,99	0,80	0,73	0,60
- gospodarstwa domowe	1,07	0,95	0,75	0,74	0,64
- kredyty konsumpcyjne	2,90	2,68	2,06	1,93	1,58
- kredyty mieszkaniowe	0,21	0,14	0,09	0,12	0,11
- przedsiębiorstwa	1,20	1,08	0,90	0,72	0,55
Luka finansowania	-11,6	-15,4	-17,8	-20,0	-17,0
Łączny w spółczynnik kapitałowy	19,8	19,8	20,2	19,5	18,4
Współczynnik kapitału Tier I	17,4	17,5	17,9	17,3	16,3
Współczynnik kapitału podstawowego Tier I	17,4	17,5	17,9	17,3	16,3
Dźwignia finansowa (krotność)	10,6	10,9	10,8	11,2	12,2
Wskaźnik dźwigni finansowej w edług CRDIV/CRR	8,9	8,7	8,8	8,5	8,0

Uwagi: gwiazdką oznaczono dane annualizowane. W nawiasach podano szacunkową wartość wybranych wskaźników z pominięciem wpływu decyzji NWZA PKO BP o oferowaniu uгод kredytobiorcom posiadającym walutowe kredyty mieszkaniowe. Wskaźniki kapitałowe oraz zwroty z kapitału obliczone dla banków krajowych bez BGK. Tempo wzrostu kredytów po wyeliminowaniu wpływu zmian kursów walutowych.

Źródło: NBP.

Tabela 2.4. Krajowe banki komercyjne

w %	12-2020	3-2021	6-2021	9-2021	12-2021
Zyskowność aktywów (ROA) *	-0,03 (0,23)	0,03 (0,28)	0,12 (0,37)	0,14 (0,38)	0,35
Zyskowność kapitału (RORC) *	-0,6 (2,6)	0,2 (3,4)	1,2 (4,3)	1,4 (4,5)	4,1
Zyskowność kapitału (ROE) *	-0,5 (2,4)	0,2 (3)	1,1 (4)	1,3 (4,2)	4,4
Marża odsetkowa netto (NIM) *	2,16	2,00	1,91	1,88	1,91
Wyniki odsetkowe do wyniku działalności bankowej *	70,6	68,0	66,4	66,0	67,1
Wyniki nieodsetkowe do wyniku działalności bankowej *	29,4	32,0	33,6	34,0	32,9
Koszty operacyjne do wyniku działalności bankowej (CTI) *	53,4	52,5	52,4	52,2	52,0
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe do wyniku działalności bankowej *	19,1	17,2	13,8	12,4	10,3
Tempo wzrostu kredytów (r/r)					
- sektor niefinansowy	-1,1	-1,9	0,5	2,4	4,0
- gospodarstwa domowe	1,6	1,3	3,0	3,9	4,1
- kredyty konsumpcyjne	-2,3	-2,9	-0,3	0,9	1,4
- kredyty mieszkaniowe	5,2	5,0	5,5	6,5	6,6
- przedsiębiorstwa	-7,2	-9,1	-5,5	-1,2	3,8
Wskaźniki kredytów zagrożonych					
- sektor niefinansowy	7,0	6,8	6,6	6,3	5,8
- gospodarstwa domowe	6,1	5,9	5,7	5,6	5,1
- kredyty konsumpcyjne	11,4	11,7	11,1	10,9	9,8
- kredyty mieszkaniowe	2,5	2,5	2,5	2,4	2,4
- przedsiębiorstwa	9,1	8,8	8,5	8,0	7,4
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe do kredytów netto *					
- sektor niefinansowy	1,17	1,05	0,84	0,77	0,64
- gospodarstwa domowe	1,15	1,03	0,82	0,78	0,67
- kredyty konsumpcyjne	3,05	2,82	2,17	2,04	1,66
- kredyty mieszkaniowe	0,24	0,16	0,13	0,12	0,10
- przedsiębiorstwa	1,23	1,11	0,91	0,75	0,59
Luka finansowania	-9,2	-13,2	-15,9	-18,4	-14,7
LCR	197	211	200,8	199	176
Łączny współczynnik kapitałowy	19,8	19,9	20,2	19,6	18,4
Współczynnik kapitału Tier I	17,4	17,5	17,8	17,2	16,1
Współczynnik kapitału podstawowego Tier I	17,4	17,5	17,8	17,2	16,1
Dźwignia finansowa (krotność)	10,4	10,7	10,7	11,0	12,0
Wskaźnik dźwigni finansowej według CRDIV/CRR	9,1	8,9	8,9	8,6	8,1

Uwagi: gwiazdką oznaczono dane annualizowane. W nawiasach podano szacunkową wartość wybranych wskaźników z pominięciem wpływu decyzji NWZA PKO BP o oferowaniu uгод kredytobiorcom posiadającym walutowe kredyty mieszkaniowe. Wskaźniki kapitałowe oraz zwroty z kapitału obliczone dla krajowych banków komercyjnych bez BGK, LCR dodatkowo z pominięciem banków zrzeszających. Tempo wzrostu kredytów po wyeliminowaniu wpływu zmian kursów walutowych.

Źródło: NBP.

Tabela 2.5. Banki spółdzielcze

w %	12-2020	3-2021	6-2021	9-2021	12-2021
Zyskowność aktywów (ROA) *	0,31	0,27	0,28	0,29	0,42
Zyskowność kapitału (RORC) *	3,9	3,5	3,6	3,9	5,7
Zyskowność kapitału (ROE) *	3,6	3,4	3,4	3,7	5,4
Marża odsetkowa netto (NIM) *	2,11	1,89	1,79	1,79	1,90
Wyniki odsetkowe do wyniku działalności bankowej *	75,3	73,1	71,9	71,9	73,6
Wyniki nieodsetkowe do wyniku działalności bankowej *	24,7	26,9	28,1	28,1	26,4
Koszty operacyjne do wyniku działalności bankowej (CTI) *	79,2	81,7	81,5	79,2	74,2
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe do wyniku działalności bankowej *	9,9	9,0	8,5	8,1	6,5
Tempo wzrostu kredytów (r/r)					
- sektor niefinansowy	-1,3	0,6	3,9	5,8	6,6
- gospodarstwa domowe	0,0	1,6	4,7	6,1	7,4
- kredyty konsumpcyjne	-6,2	-1,8	3,6	5,3	6,6
- kredyty mieszkaniowe	10,7	14,0	15,9	18,2	19,2
- przedsiębiorstwa	-4,7	-2,1	2,1	5,2	4,5
Wskaźniki kredytów zagrożonych					
- sektor niefinansowy	8,7	8,6	8,5	8,3	8,2
- gospodarstwa domowe	5,4	5,2	5,1	4,9	4,9
- kredyty konsumpcyjne	5,3	5,2	4,9	4,7	4,7
- kredyty mieszkaniowe	1,4	1,3	1,2	1,2	1,1
- przedsiębiorstwa	17,6	17,8	17,7	17,4	17,4
Wynik z tytułu odpisów na oczekiwane straty kredytowe do kredytów netto *					
- sektor niefinansowy	0,66	0,58	0,54	0,52	0,44
- gospodarstwa domowe	0,45	0,36	0,33	0,29	0,24
- kredyty konsumpcyjne	0,28	0,13	0,15	0,11	0,21
- kredyty mieszkaniowe	0,07	0,06	0,05	0,05	0,03
- przedsiębiorstwa	1,28	1,20	1,12	1,16	1,02
Luka finansowania	-80,2	-82,9	-80,6	-78,6	-86,8
LCR na bazie jednostkowej	456	479,3	443,5	451,5	485,5
LCR na bazie skonsolidowanej	313	321,3	309,4	306,4	302,3
Łączny współczynnik kapitałowy	18,9	18,8	19,1	18,8	18,5
Współczynnik kapitału Tier I	18,3	18,2	18,5	18,3	18,0
Współczynnik kapitału podstawowego Tier I	18,3	18,2	18,5	18,2	18,0
Dźwignia finansowa (krotność)	13,2	13,5	13,2	13,4	14,4
Wskaźnik dźwigni finansowej według CRDIV/CRR	7,4	7,3	7,8	7,8	7,5

Uwagi: gwiazdką oznaczono dane annualizowane. LCR jednostkowy – dane dla banków spółdzielczych, które muszą spełniać normę LCR na bazie jednostkowej. LCR skonsolidowany – dane dla banków spółdzielczych, które miały zgodę na spełnianie normy LCR na bazie skonsolidowanej i dla banków zrzeszających. Zmiany w wartościach wskaźników LCR pozostają pod wpływem zmieniających się składów grup banków – kolejne banki otrzymują zgodę na spełnianie normy LCR na bazie skonsolidowanej.

Źródło: NBP.

3. Główne obszary ryzyka w sektorze niebankowym

3.1. Zakłady ubezpieczeń

Pandemia COVID-19 i związany z nią wzrost śmiertelności sprawiły, że wypłacalność sektora ubezpieczeń znacznie się pogorszyła. W największym stopniu było to obserwowane w dziale ubezpieczeń na życie (dział I), w którym współczynnik wypłacalności spadł z 318% na koniec 2019 r. do 262% na koniec 2021 r. W II półroczu 2021 r. miernik ten ustabilizował się, jednak po raz pierwszy od wprowadzenia metodyki Wypłacalność II znalazł się on na niższym poziomie niż średnia dla tej grupy zakładów z krajów EOG⁶⁷. Współczynnik wypłacalności działu ubezpieczeń majątkowych (dział II) utrzymał się na poziomie zbliżonym do obserwowanego w ostatnich latach i na koniec 2021 r. wyniósł 225%. Wszystkie zakłady dysponowały wystarczającymi środkami na pokrycie SCR oraz MCR. Największy udział w sektorze, mierzony aktywami zakładów, miały podmioty o współczynniku wypłacalności od 100% do 200% (w dziale I była to prawie połowa, a w dziale II – 2/3 podmiotów).

Obserwowane zmiany współczynnika wypłacalności wynikały głównie z tendencji w zakresie kształtowania się środków własnych. W dziale ubezpieczeń na życie zmniejszyły się one o 1,2 mld zł w porównaniu z grudniem 2020 r. (zob. Wykres 3.1), natomiast w dziale ubezpieczeń majątkowych środki własne wzrosły o 3,5 mld zł, osiągając największą wartość w historii (zob. Wykres 3.2). Jednocześnie ponad 90% tych środków była zaliczana do najwyższej jakości kapitału kategorii 1.

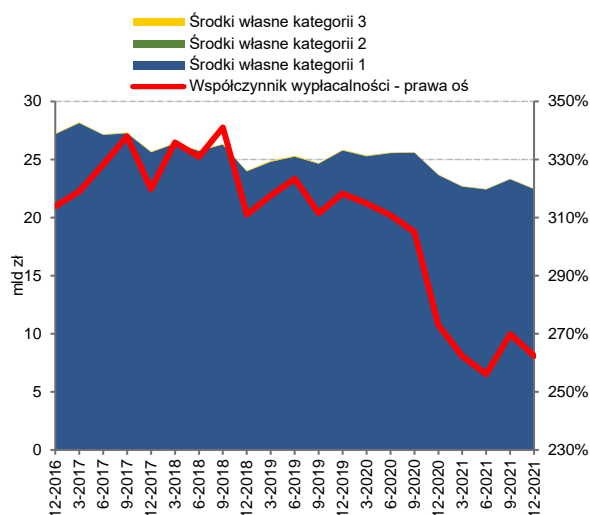
Odmienne tendencje w zakresie kształtowania się wartości środków własnych, występujące w dziale I i II, wynikały głównie z przepływów dywidendowych. W latach 2016–2021 środki własne działu I spadły o 5 mld zł, podczas gdy w dziale II wzrosły one o ponad 8 mld zł. Kaskadowy model struktury własnościowej występujący w krajowym sektorze, w którym jeden zakład ubezpieczeń jest właścicielem drugiego, sprzyja przepływowi kapitału z działu I do II. W latach 2017–2021 zakłady ubezpieczeń na życie wypłaciły ponad 10 mld zł zysku, z czego większość trafiła do zakładów ubezpieczeń majątkowych. Ubezpieczyciele działu II przekazali akcjonariuszom dywidendy o zbliżonej wartości, jednak przepływy te nie osłabiły pozycji kapitałowej zakładów ubezpieczeń majątkowych, gdyż były kompensowane napływem środków od podmiotów zależnych działu I. Wzrost środków własnych działu II wynikał głównie z podwyżek składek w latach 2016–2017 w ubezpieczeniach komunikacyjnych i, związaną z tym, istotną poprawą wyniku technicznego tego działu.

Ubezpieczenia z UFK generują istotną część środków własnych zakładów ubezpieczeń na życie. Nadwyżka aktywów nad zobowiązaniami w tej grupie stanowiła ponad 15% środków własnych działu I, a w niektórych podmiotach osiągała prawie 50%. Wynikała ona z pomniejszenia rezerw z tytułu UFK o przyszłe opłaty za zarządzanie pobierane przez zakłady ubezpieczeń lub TFI od klientów. Wraz ze

⁶⁷ Analizę przeprowadzono na bazie kwartalnych danych publikowanych przez EIOPA.

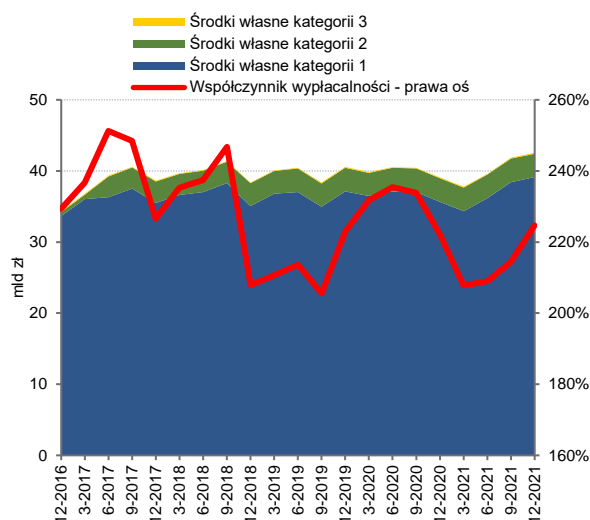
spadkiem znaczenia tej grupy ubezpieczeń zmniejszała się również generowana przez nią wartość nadwyżki, która od końca 2016 r. spadła o 1,9 mld zł. Koszty związane z nabyciem ubezpieczenia z UFK w Polsce wciąż należą do najwyższych w Europie⁶⁸ i przekraczają średni poziom kosztów inwestycji w jednostki uczestnictwa funduszy inwestycyjnych.

Wykres 3.1. Środki własne i współczynnik pokrycia kapitałowego wymogu wypłacalności – dział I

Źródło: UKNF.

Wykres 3.2. Środki własne i współczynnik pokrycia kapitałowego wymogu wypłacalności – dział II

Źródło: UKNF.

Zapoczątkowane w IV kwartale 2021 r. podwyżki stóp procentowych istotnie wpłynęły na sytuację finansową zakładów ubezpieczeń. Podniósł się znacznie poziom stóp wolnych od ryzyka (zob. Wykres 3.3), co spowodowało spadek wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych (w dziale I bez UFK z 20,2 mld zł na koniec I półrocza 2021 r. do 17,5 mld zł na koniec 2021 r., a w dziale II z 55,6 mld zł do 52 mld zł). Wzrost stóp procentowych miał też istotny wpływ na spadek wartości instrumentów dłużnych, głównie skarbowych papierów wartościowych, w aktywach obu działów. Zmiany te nie znalazły jednak pełnego odzwierciedlenia w wynikach finansowych sektora, gdyż część lokat nie jest wyceniana według wartości godziwej.

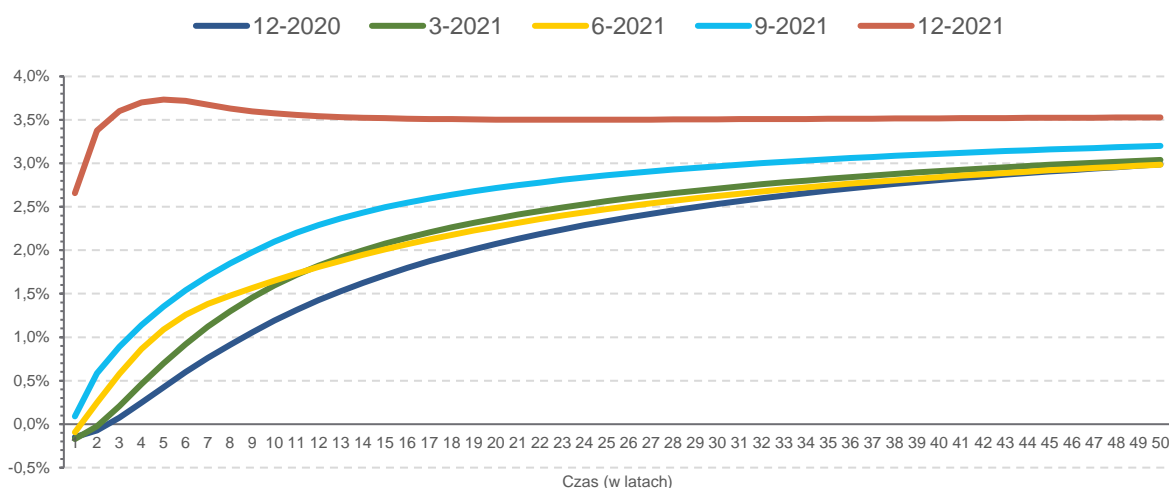
Podwyżki stóp procentowych mogą prowadzić do materializacji ryzyka stopy procentowej w sektorze ubezpieczeń. W przeciwieństwie do większości europejskich zakładów ubezpieczeń krajowe podmioty wykazują większą wrażliwość na wzrost stóp procentowych niż na ich spadek⁶⁹. Wrażliwość na spadek stóp procentowych powinna wynikać z różnicy *duration* pasywów i aktywów zakładów. W

⁶⁸ *Costs and Past Performance Report – 2022*, EIOPA, https://www.eiopa.europa.eu/document-library/costs-and-past-performance-report/cost-and-past-performance-report-2021_en.

⁶⁹ Dane dostępne w sprawozdaniach o wypłacalności i kondycji finansowej publikowanych na stronach internetowych zakładów ubezpieczeń.

przypadku spadku stóp procentowych dłuższy termin wymagalności pasywów powodowałby większy wzrost ich wartości niż aktywów, co skutkowałoby spadkiem nadwyżki aktywów nad zobowiązaniami i pogorszeniem wypłacalności sektora. W Polsce duża nadwyżka aktywów wrażliwych na ryzyko stopy procentowej, w tym zwłaszcza skarbowych papierów wartościowych, nad zobowiązaniami oraz brak ujednoliconej metody wyznaczania wymogu z tytułu tego ryzyka dla ubezpieczeń z UFK przyczynia się do wrażliwości krajowych podmiotów na ryzyko wzrostu stóp procentowych. W IV kwartale 2021 r. dodatkowo znacznie zmniejszyła się liczba podmiotów, dla których spadek stóp procentowych byłby bardziej dotkliwy niż wzrost. O ile w poprzednich kwartałach około 20–25% podmiotów wykazywało większą wrażliwość na ryzyko spadku stóp procentowych, o tyle na koniec 2021 r. jedynie po dwa zakłady z obu działów wciąż posiadały taką właściwość. Ponadto tylko 3% wymogu z tytułu ryzyka stopy procentowej było generowane przez scenariusz spadku stóp, podczas gdy na koniec września 2021 r. było to prawie 30%⁷⁰.

Wykres 3.3. Struktura terminowa stopy wolnej od ryzyka

Źródło: EIOPA.

W porównaniu z końcem czerwca 2021 r. kapitałowy wymóg wypłacalności obu działów ubezpieczeń nie zmienił się istotnie. Na koniec 2021 r. SCR działu I wyniósł 8,6 mld zł, natomiast działu II – 18,9 mld zł. W dziale ubezpieczeń majątkowych nastąpiły jednak zmiany w strukturze kapitałowego wymogu wypłacalności. Wzrosło znaczenie ryzyka rynkowego (o około 1,5 mld zł), co wynikało z wyższego ryzyka koncentracji aktywów na skutek wzrostu wartości akcji banków posiadanych przez zakłady działu II. Zastosowanie modelu wewnętrznego przez jeden z zakładów do wyznaczania SCR przyczyniło się z kolei do spadku wymogu z tytułu ryzyka aktuarialnego.

Wysokie regulacyjne wskaźniki wypłacalności mogą nieadekwatnie odzwierciedlać sytuację kapitałową zakładów. Krajowy sektor cechuje się występowaniem zjawisk, które osłabiają jego odporność na ewentualne szoki. W dziale I jest to wysoki udział oczekiwanych zysków z przyszłych składek

⁷⁰ Wymóg z tytułu ryzyka stopy procentowej stanowił 8% SCR.

(EPIFP) w środkach własnych, a w dziale II podwójne wykorzystanie kapitału. Na koniec 2021 r. wartość EPIFP działu I wyniosła 12 mld zł i zmniejszyła się w całym roku o 2,1 mld zł. Spadek ten wynikał ze wzrostu stóp procentowych, a nie ze zmian w działalności ubezpieczeniowej. Oczekiwane zyski z przyszłych składek stanowiły wciąż ponad 50% środków własnych działu I, a w czterech podmiotach ich udział przekraczał 70%. Mimo, że kapitał ten jest zaliczany do środków najwyższej jakości zdolnych do pokrycia wymogu wynikającego z każdego rodzaju ryzyka uwzględnianego w SCR, może on jednak zaabsorbować tylko straty wynikające z ryzyka ubezpieczeniowego w zakresie rezygnacji z umów. Brak uwzględnienia EPIFP skutkowałby spadkiem współczynnika wypłacalności w dziale I do poziomu 168% na koniec 2021 r. W zakładach działu II udziały kapitałowe w bankach i innych zakładach ubezpieczeń wyniosły na koniec grudnia prawie 22 mld zł, co stanowiło ponad połowę ich środków własnych. Ryzyko wynikające z podwójnego wykorzystania kapitału może wywołać efekt domina w przypadku problemów z wypłacalnością jednostek podporządkowanych. Ograniczenie podwójnego wykorzystania kapitału spowodowałoby spadek współczynnika wypłacalności w dziale II do 158% na koniec 2021 r.

W 2021 r. obniżyły się wynik techniczny i finansowy ubezpieczeń na życie. Na rentowność tego działu nadal istotnie wpływały skutki pandemii, w szczególności wzrost śmiertelności⁷¹. W latach bezpośrednio poprzedzających jej wybuch zysk techniczny działu I utrzymywał się na poziomie powyżej 3 mld zł, natomiast w 2021 r. spadł do 2,1 mld zł. Ten spadek był przede wszystkim spowodowany ujemnym wynikiem technicznym w grupie I ubezpieczeń na życie (-0,6 mld zł w 2021 r. wobec 0,1 mld zł zysku w 2020 r.). Znaczny przyrost składki przypisanej brutto w tej grupie (o 1,1 mld zł) był mniejszy niż wzrost świadczeń (o 1,0 mld zł) oraz kosztów działalności ubezpieczeniowej (o 0,3 mld zł). Głównym źródłem wyniku technicznego działu I były nadal ubezpieczenia wypadkowe i chorobowe, których wskaźnik szkodowości utrzymywał się na poziomie około 40%, podczas gdy dla całego działu współczynnik ten był ponad dwukrotnie wyższy. Wynik tej grupy stanowił 96% wyniku całego działu I. Dodatkowo podmioty działu I odnotowały niższy wynik z działalności lokacyjnej, w tym zwłaszcza w zakresie niezrealizowanych zysków z lokat. Wskutek tego rentowność kapitału własnego działu I obniżyła się w 2021 r. z 17,8% do 14,7%.

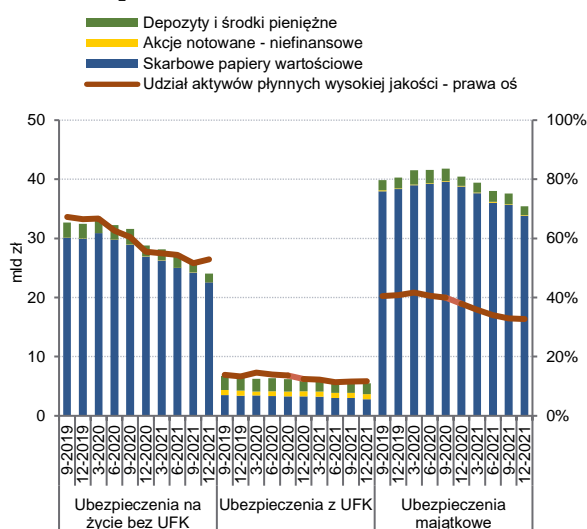
Pandemia COVID-19 nie wpłynęła na pogorszenie wyników zakładów ubezpieczeń majątkowych.

W 2021 r. wypracowały one ponad 4 mld zł zysku netto, co było wartością zbliżoną do lat poprzednich. Mimo, że wynik techniczny spadł nieznacznie poniżej 3 mld zł w porównaniu z 3,1 mld zł w 2020 r., utrzymywał się on na poziomie nieco wyższym niż zyski osiągnięte w latach bezpośrednio poprzedzających wybuch pandemii. Największy udział w przychodach i zyskach zakładów miały ubezpieczenia komunikacyjne OC i AC, które odpowiadały za ponad 60% składki zarobionej i około 45% wyniku technicznego. Ponadto ubezpieczenia wypadkowe wypracowały prawie 600 mln zł zysku przy składce na poziomie poniżej 1,5 mld zł, co świadczy o ich efektywności, ale też o wysokich kosztach dla ubezpieczających.

⁷¹ W 2021 r. w Polsce zmarło prawie 520 tys. osób, w porównaniu z 485 tys. w roku poprzednim, co oznaczało 7% wzrost względem 2020 r. oraz 27% wzrost w odniesieniu do 2019 r.

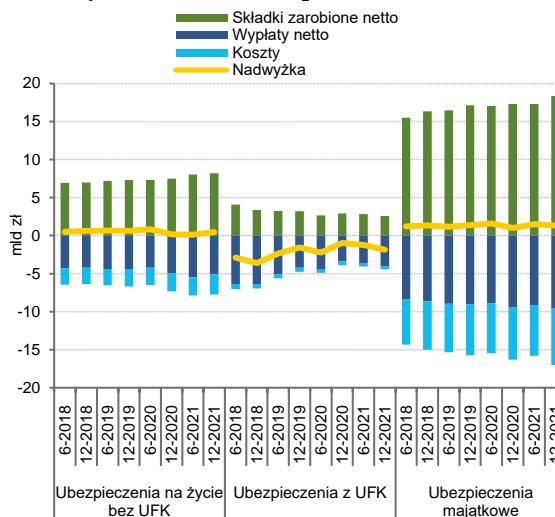
Kryzys płynnościowy na rynkach finansowych wywołany pandemią COVID-19 nie skłonił zakładów ubezpieczeń do działań na rzecz poprawy wskaźników płynności. Udział aktywów płynnych wysokiej jakości w aktywach ogółem⁷² obu działów ubezpieczeń systematycznie obniżał się, co częściowo było związane ze spadkiem wyceny dłużnych papierów wartościowych na skutek podwyżek stóp procentowych oraz nabywaniem niepłynnych obligacji PFR i BGK na rzecz Funduszu Przeciwdziałania COVID-19⁷³. Najwyższą płynnością cechowały się aktywa ubezpieczeń na życie, z wyłączeniem UFK, gdzie wskaźnik płynności wysokiej jakości przekraczał 50% aktywów ogółem. W dziale II był on o 20 pkt proc. niższy. Najmniejszym udziałem najwyższych jakościowo aktywów płynnych cechowały się ubezpieczenia z UFK – nieco powyżej 10% (zob. Wykres 3.4). Wśród niepłynnych lokat sektora ubezpieczeń z wyłączeniem UFK wciąż istotną pozycję stanowiły tytuły uczestnictwa funduszy inwestycyjnych, w tym niepłynne certyfikaty inwestycyjne. Za pośrednictwem tych instrumentów zakłady ubezpieczeń angażowały się m.in. w inwestycje w nieruchomości oraz w udzielanie pożyczek podmiotom niefinansowym.

Wykres 3.4. Struktura płynnych aktywów sektora ubezpieczeń

Źródło: UKNF.

Wykres 3.5. Składki zarobione, wypłaty, koszty i nadwyżka środków w półroczu

Źródło: UKNF.

W 2021 r. w ubezpieczeniach na życie obniżyła się nadwyżka składek zarobionych nad wypłatami świadczeniami i poniesionymi kosztami. Podwyższone potrzeby płynnościowe wywołane

⁷² Za płynne aktywa wysokiej jakości przyjęto: depozyty i środki pieniężne, skarbowe papiery wartościowe, dłużne papiery wartościowe banków centralnych oraz akcje notowane na rynkach zorganizowanych (z wyłączeniem akcji instytucji finansowych) ujęte w połowie swojej wartości. Ze względu na zmianę metodyki prezentowane w tym rozdziale wartości wskaźnika płynności aktywów wysokiej jakości nie mogą być porównywane z wartościami prezentowanymi w poprzedniej edycji tego opracowania.

⁷³ Papiery te charakteryzowały się wyższą rentownością, przy tym samym poziomie ryzyka kredytowego, co papiery skarbowe.

wzrostem śmiertelności i związanymi z tym wypłatami świadczeń, jak również wypłaty dywidend mogły przyczynić się w niektórych podmiotach do konieczności umarzenia lokat w celu pokrycia zapotrzebowania na płynne środki. Przyspieszyło to spadek wartości aktywów zakładów ubezpieczeń na życie (zob. Wykres 3.5). Nadal trwał odpływ netto środków z UFK, jednak skala tego zjawiska ustabilizowała się. W związku z wprowadzoną od 1 stycznia 2022 r. interwencją produktową⁷⁴ można oczekiwać mniejszej skali napływu środków do tych produktów.

Działania wojenne w Ukrainie nie powinny mieć bezpośredniego wpływu na sytuację finansową krajowego sektora ubezpieczeń. Zakłady posiadały niewielką ekspozycję na rosyjskie i ukraińskie aktywa⁷⁵ oraz nie prowadziły działalności ubezpieczeniowej w tych krajach na dużą skalę. Polskie zakłady miały ukraińskie jednostki zależne o wartości 80 mln zł. Rosyjskie aktywa zakładów ubezpieczeń w postaci obligacji skarbowych były wyceniane na około 100 mln zł. Prawie wszystkie wyżej wymienione instrumenty znajdowały się w portfelach zakładów ubezpieczeń majątkowych.

Nadal aktualnym zagrożeniem dla zakładów ubezpieczeń na życie jest ryzyko prawne związane z oferowaniem ubezpieczeń z UFK, w których ograniczony został komponent ochronny. W przypadku gdyby umowy ubezpieczenia, które w swojej konstrukcji są produktami *stricte* inwestycyjnymi, zostały uznane przez sąd za nieważne, spowodowałoby to konieczność zwrotu wpłaconych przez klienta składek. Straty mogą znacznie przekroczyć aktualną wartość funduszu i rezerw utworzonych w tym celu, ponieważ zwrotowi podlegałyby wszystkie środki wpłacone przez klienta. Brakujące kwoty musiałyby zatem zostać pokryte ze środków własnych zakładów.

3.2. Fundusze inwestycyjne

W 2021 r., mimo znacznego napływu środków do funduszy otwartych⁷⁶, sytuacja płynnościowa tych podmiotów systematycznie pogarszała się. Zarówno w pierwszym, jak i w drugim półroczu zagregowany wskaźnik płynności aktywów wysokiej jakości⁷⁷ obniżał się i na koniec grudnia wyniósł 43,4%

⁷⁴ Komunikat KNF dotyczący zakazów wprowadzania do obrotu, dystrybucji i sprzedaży ubezpieczeniowych produktów inwestycyjnych – umów ubezpieczenia na życie, jeżeli są związane z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym: https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Komunikat_KNF_dot_interwencji_produktywnej_UFK.pdf.

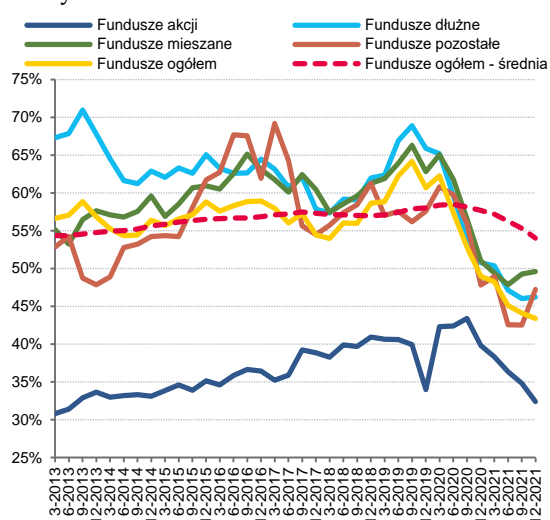
⁷⁵ Sankcje gospodarcze i finansowe objęły także Białoruś, jednak na dzień 31 grudnia 2021 r. zakłady ubezpieczeń nie posiadały aktywów podmiotów z tego kraju.

⁷⁶ W 2021 r. do funduszy inwestycyjnych otwartych napłynęło 1,3 mld zł środków w ujęciu netto, a do specjalistycznych funduszy inwestycyjnych otwartych 11,6 mld zł, z czego 3,9 mld zł w ramach pracowniczych planów kapitałowych.

⁷⁷ Wskaźnik płynności aktywów wysokiej jakości mierzy udział płynnych aktywów wysokiej jakości w aktywach ogółem funduszy. Za płynne aktywa wysokiej jakości przyjęto: depozyty (w tym środki na rachunkach bieżących i depozyty zabezpieczające), skarbowe papiery wartościowe, dłużne papiery wartościowe banków centralnych oraz akcje

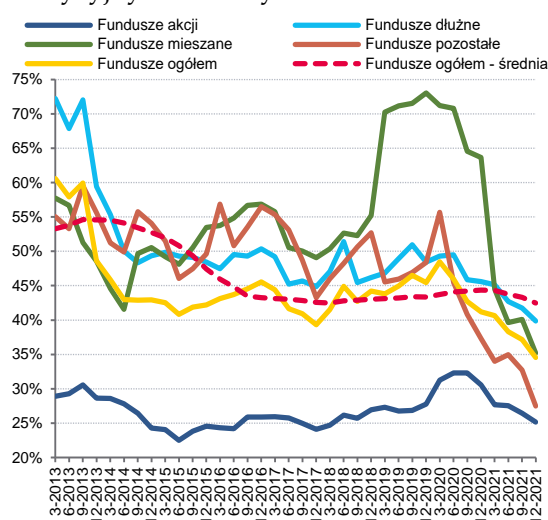
dla FIO oraz 34,5% dla SFIO. W przypadku obu rodzajów funduszy najniższym udziałem płynnych aktywów charakteryzowały się fundusze akcji (zob. Wykres 3.6 oraz Wykres 3.7), natomiast najszybciej wskaźnik płynności spadał w przypadku funduszy mieszanych działających w formie SFIO⁷⁸. Wartości wspomnianych wskaźników były najniższe z dotychczas zaobserwowanych. Doświadczenia kryzysu płynności wywołanego wybuchem pandemii COVID-19 oraz znaczny napływ środków do funduszy otwartych w I półroczu 2021 r. nie skłoniły funduszy do podjęcia działań mających na celu odbudowanie i wzmocnienie ich sytuacji płynnościowej.

Wykres 3.6. Wskaźnik płynności aktywów wysokiej jakości w funduszach inwestycyjnych otwartych

Źródło: NBP.

Wykres 3.7. Wskaźnik płynności aktywów wysokiej jakości w specjalistycznych funduszach inwestycyjnych otwartych

Źródło: NBP.

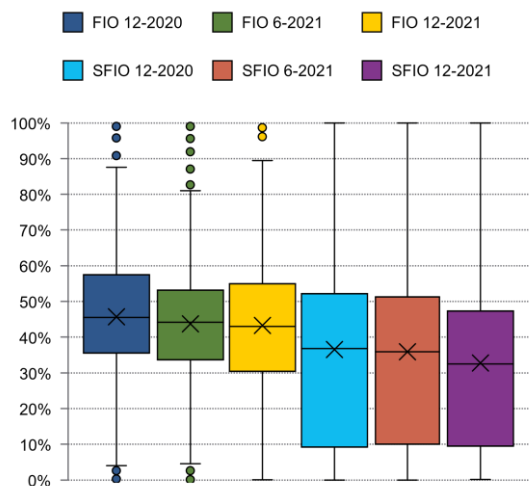
Wskaźnik płynności aktywów wysokiej jakości pogorszył się w przypadku większości funduszy otwartych. Wśród podmiotów, które w 2021 r. osiągnęły dodatnie saldo napływu środków, 65% nie zdecydowało się wykorzystać tego do zwiększenia bufora płynnych aktywów. Średnio w co piątym podmiocie z grupy funduszy otwartych udział aktywów płynnych wysokiej jakości w aktywach ogółem nie przekraczał 10% (zob. Wykres 3.8). Wśród nich dominowały specjalistyczne fundusze inwestycyjne otwarte (zwłaszcza fundusze długie). Głównym składnikiem ich portfela inwestycyjnego były tytuły uczestnictwa funduszy zagranicznych, których wartość w 2021 r. istotnie się zwiększyła (z 5,5 mld zł na koniec grudnia 2020 r. do 8,9 mld zł na koniec 2021 r.). Uczestnikami tych funduszy były

notowane na rynkach zorganizowanych (z wyłączeniem akcji instytucji finansowych) ujęte w połowie swojej wartości. Ze względu na zmianę metodyki prezentowane w tym rozdziale wartości wskaźnika płynności aktywów wysokiej jakości nie mogą być porównywane z wartościami prezentowanymi w poprzedniej edycji tego opracowania.

⁷⁸ Wcześniejszy wysoki poziom wskaźnika płynności w funduszach mieszanych wynikał z ponad 50-procentowego udziału jednego funduszu w tej grupie. Podmiot ten cechował się wysokim wskaźnikiem płynnych lokat. W 2021 r. znacznie wzrosła wartość aktywów w tej grupie, jednak głównie na skutek reklasyfikacji w zakresie polityki inwestycyjnej.

przede wszystkim krajowe gospodarstwa domowe. Wśród specjalistycznych funduszy inwestycyjnych otwartych znajdowały się także podmioty o niższym ryzyku płynności – fundusze zaangażowane w oferowanie produktów emerytalnych⁷⁹. Średnia wartość wskaźnika płynności aktywów wysokiej jakości dla podmiotów oferujących PPK (41,8%) była wyższa niż odnotowana dla całego sektora SFIO i zbliżona do obserwowanej w sektorze FIO.

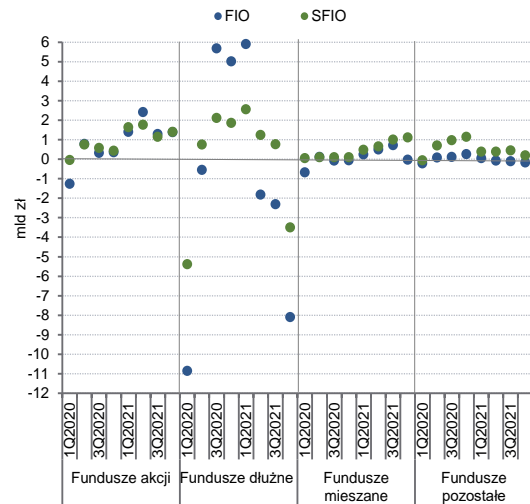
Wykres 3.8. Rozkład wskaźnika płynności dla funduszy otwartych

Uwagi: krawędzie pudełka wyznaczają pierwszy i trzeci kwartył, linia wewnątrz pudełka – medianę, a krzyżyk – wartość średnią. Linia pionowa jest wyznaczona między wartością minimalną i maksymalną, po wyeliminowaniu obserwacji odstających, a punkty leżące poza tą linią uznawane są za wartości odstające. Metodyka obliczania wskaźnika płynności została zaprezentowana w drugim przypisie podrozdziału.

Źródło: NBP.

Wykres 3.9. Wpłaty i wypłaty środków w funduszach otwartych

Źródło: NBP.

Na koniec IV kwartału 2021 r. fundusze otwarte odnotowały rekordowo niski poziom depozytów i środków pieniężnych w relacji do aktywów ogółem (2,0% w przypadku FIO oraz 3,1% dla SFIO). Najmniejszą poduszką płynnościową w tej formie dysponowały fundusze dłużne (1,4% udziału w aktywach ogółem w FIO, 2% w SFIO). Wskaźnik ten był niższy niż odnotowany wśród europejskich funduszy dłużnych (2,2%)⁸⁰. Niewielki udział aktywów wysokiej jakości, a w szczególności depozytów i środków pieniężnych powoduje, że w razie wystąpienia napięć płynnościowych na rynku i konieczności realizacji wzmożonych umorzeń jednostek uczestnictwa część z nich byłaby narażona na trudności w sfinalizowaniu zleceń odkupienia. Potwierdzają to wydarzenia rynkowe z marca 2020 r., gdy

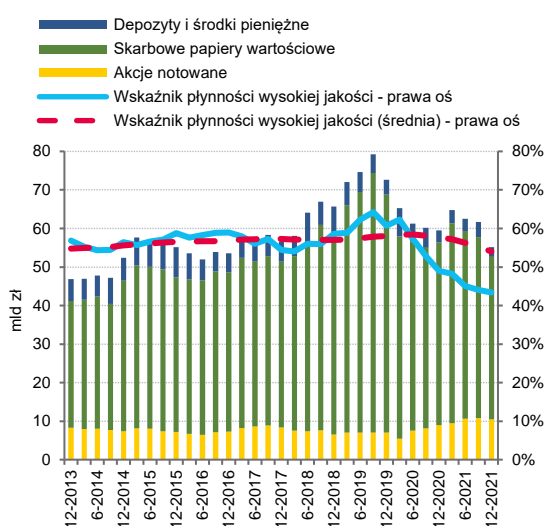
⁷⁹ Możliwość wycofania środków jest w takich funduszach ograniczona określonymi warunkami, m.in. osiągnięciem określonego wieku lub koniecznością zapłaty podatku dochodowego, co wiąże się z istotnymi kosztami dla oszczędzającego.

⁸⁰ ESMA Report on Trends, Risks and Vulnerabilities, ESMA Risk Monitor No. 1, 2022, s. 12. Podana wartość dotyczy funduszy obligacji korporacyjnych.

zawieszenie odkupywania jednostek miało miejsce głównie w funduszach charakteryzujących się bardzo niskim poziomem depozytów.

W strukturze aktywów płynnych funduszy otwartych obniżył się udział obligacji skarbowych, wzrosło natomiast znaczenie akcji notowanych na rynkach zorganizowanych. W 2021 r wartość krajowych papierów skarbowych posiadanych przez fundusze otwarte zmniejszyła się (zob. Wykres 3.10 i Wykres 3.11) na skutek dalszego spadku ich wyceny oraz sprzedaży tych instrumentów. Zwiększone umorzenia w IV kwartale 2021 r., w szczególności w grupie funduszy dłużnych⁸¹ (zob. Wykres 3.9), skłaniały je do upłynnienia części portfela obligacyjnego. Spadkowi zaangażowania funduszy otwartych w obligacje skarbowe towarzyszył wzrost ich popytu na akcje notowane podmiotów niefinansowych (w tym zwłaszcza zagranicznych), który miał miejsce przede wszystkim w I połowie 2021 r. i dotyczył sektora FIO.

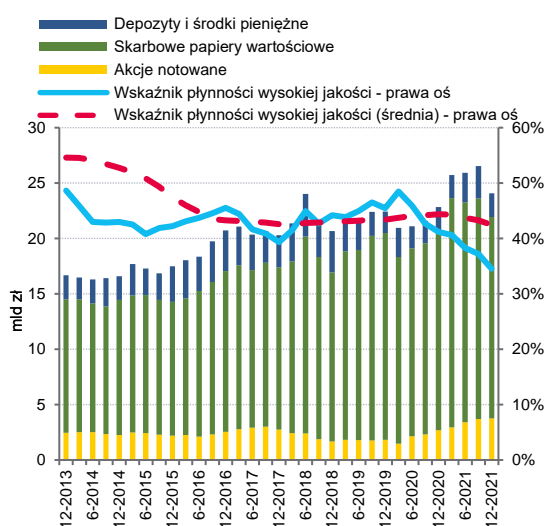
Wykres 3.10. Struktura płynnych aktywów wysokiej jakości w funduszach inwestycyjnych otwartych

Uwagi: metodyka obliczania wskaźników płynności została zaprezentowana w drugim przypisie podrozdziału. Średnia przedstawiona na wykresie to trzyletnia średnia krocząca.

Źródło: NBP.

Wykres 3.11. Struktura płynnych aktywów wysokiej jakości w specjalistycznych funduszach inwestycyjnych otwartych

Uwagi: metodyka obliczania wskaźników płynności została zaprezentowana w drugim przypisie podrozdziału. Średnia przedstawiona na wykresie to trzyletnia średnia krocząca.

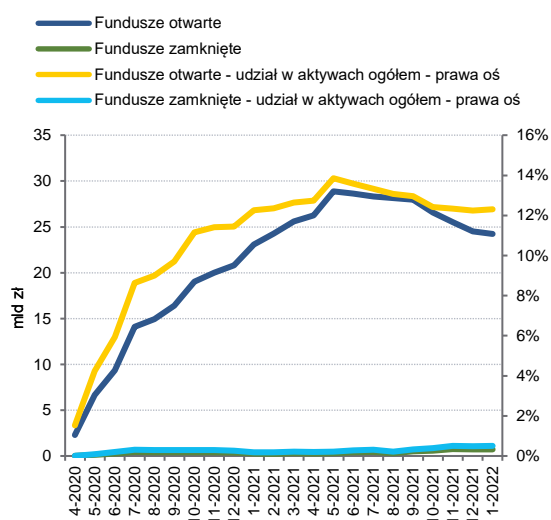
Źródło: NBP.

W 2021 r. wzrosło zaangażowanie funduszy otwartych w bardziej ryzykowne i mniej płynne instrumenty finansowe. W I połowie 2021 r. nadal można było obserwować efekt wypierania papierów skarbowych przez niepłynne obligacje PFR i BGK na rzecz Funduszu Przeciwdziałania COVID-19 (zob. Wykres 3.12). W kolejnych miesiącach fundusze przestały jednak rozbudowywać tę część portfela dłużnego i antycypując zacieśnienie polityki pieniężnej zwiększyły zaangażowanie w obligacje krajowych przedsiębiorstw (instrumenty o oprocentowaniu zmiennym, zależnym od stawek WIBOR). W ciągu roku wartość portfela tych instrumentów w sektorze funduszy otwartych wzrosła z 10 mld zł

⁸¹ W IV kwartale 2021 r. odpływ netto z funduszy dłużnych otwartych wyniósł 11,6 mld zł.

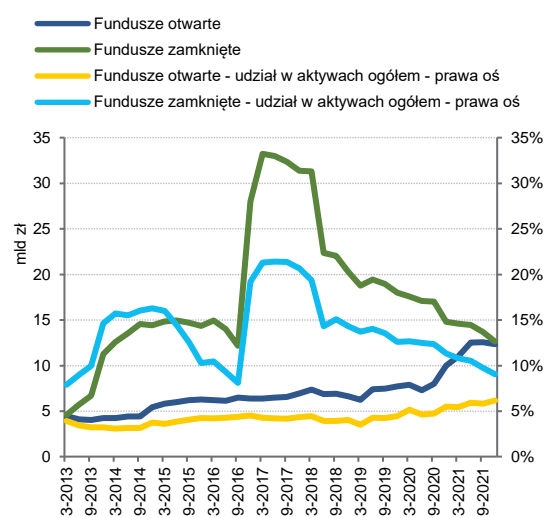
do 12,4 mld zł (zob. Wykres 3.13) i była głównie wynikiem transakcji zakupu. Tym samym zwiększył się poziom ryzyka kredytowego ponoszonego przez uczestników funduszy. Większość tych instrumentów nie miała nadanego ratingu. Ponadto w portfelach funduszy otwartych istotnie zwiększyła się wartość tytułów uczestnictwa funduszy zagranicznych, przy czym wzrost ten był głównie wynikiem transakcji tymi instrumentami (4,8 mld zł).

Wykres 3.12. Zaangażowanie funduszy inwestycyjnych w obligacje PFR i BGK na rzecz Funduszu Przeciwdziałania COVID-19

Źródło: NBP.

Wykres 3.13. Zaangażowanie funduszy inwestycyjnych w papiery dłużne krajowych przedsiębiorstw niefinansowych

Źródło: NBP.

Wybuch konfliktu zbrojnego w Ukrainie nie wpłynął negatywnie na stabilność sektora. Wartość instrumentów finansowych emitentów z Rosji, Ukrainy i Białorusi w portfelach krajowych funduszy inwestycyjnych w relacji do ich aktywów netto na koniec 2021 r. była marginalna i nie przekraczała 0,5%⁸². W odniesieniu do jednego subfunduszu akcyjnego, inwestującego znaczną część aktywów na rynku rosyjskim, zarządzający podjęli decyzję o zawieszeniu na okres dwóch miesięcy zbywania i odkupywania jednostek uczestnictwa, wskazując na brak możliwości dokonania wiarygodnej wyceny⁸³. Udział tego funduszu w aktywach netto sektora nie przekraczał 0,01%. Wzrost ryzyka geopolitycznego

⁸² Relacja obliczona na podstawie zaangażowania bezpośredniego, nie obejmuje instrumentów wyemitowanych przez spółki celowe zarejestrowane poza wymienionymi krajami.

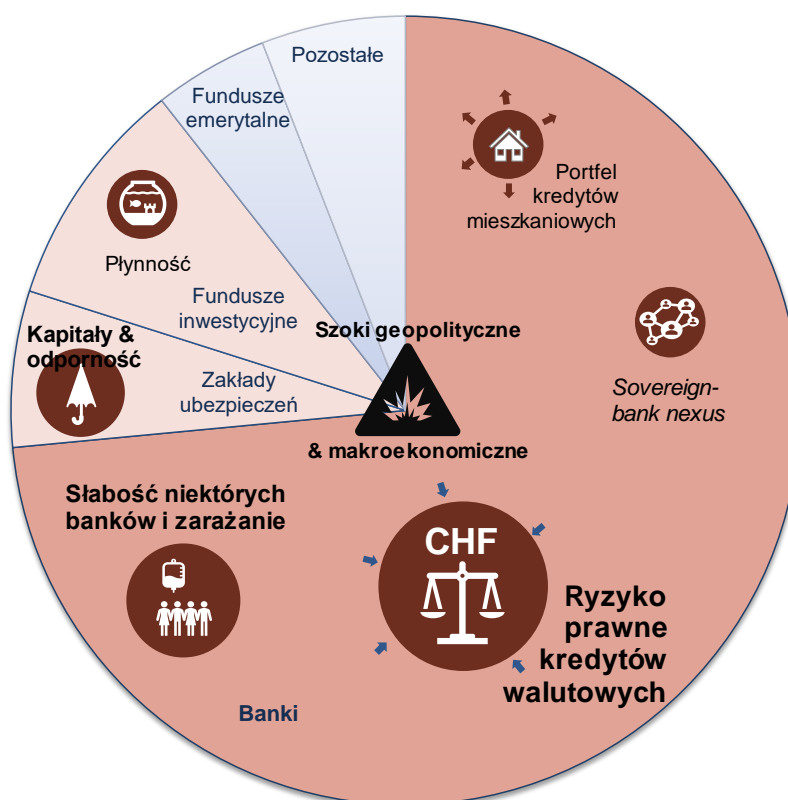
⁸³ Zgodnie z art. 84 ust. 3 i 4 ustawy z 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (tekst jednolity Dz.U. z 2021 r., poz. 605) fundusz inwestycyjny może zawiesić zbywanie jednostek uczestnictwa na dwa tygodnie, jeśli z przyczyn niezależnych od niego nie jest możliwa wiarygodna wycena istotnej części jego aktywów. Za zgodą i na warunkach określonych przez nadzorcę zbywanie jednostek uczestnictwa może zostać zawieszona na okres dłuższy niż dwa tygodnie, jednak nie przekraczający 2 miesięcy. Subfundusz ten poinformował o zawieszeniu zbywania jednostek z dniem 1 marca 2022 r. na okres dwóch tygodni, a następnie o wydłużeniu tego terminu na kolejne 6 tygodni.

w związku z wojną w Ukrainie skutkowałam wzmożonymi umorzeniami w ramach funduszy lokujących aktywa w krajach rozwijających się, jednak w skali całego sektora odpływ netto był istotnie mniejszy niż obserwowany w marcu 2020 r. w związku z wybuchem pandemii COVID-19 i nie stworzył zagrożenia dla stabilności systemu finansowego.

4. Ocena ryzyka systemowego

W obecnej edycji Raportu na ocenę ryzyka systemowego⁸⁴ wpływają w szczególności: (i) **perspektywy zyskowności banków i wpływ na nie propozycji ustawowych dotyczących wsparcia kredytobiorców oraz (ii) niepewność**, będąca skutkiem uwarunkowań makroekonomicznych i geopolitycznych. Cztery główne źródła ryzyka systemowego pozostają w centrum analizy: (1) **ryzyko prawne walutowych kredytów mieszkaniowych**, (2) **ryzyko zarażania, związane z trudną sytuacją niektórych banków**, (3) **rynek nieruchomości mieszkaniowych**, (4) **zaangażowanie banków w obligacje skarbowe i gwarantowane przez Skarb Państwa**.

Rysunek 4.1. Główne ryzyka w systemie finansowym w Polsce.

Uwagi: udział poszczególnych sektorów (banków, zakładów ubezpieczeń, etc.) odzwierciedla wartość ich aktywów wg stanu na koniec 2020 r. Wielkość koła opisującego ryzyko zależy od skali ryzyka (niskie, średnie, wysokie). Kierunek zmiany nasilenia ryzyka w porównaniu do poprzedniej edycji Raportu zaznaczono strzałkami wewnątrz kół obrazujących ryzyka (niebieskie strzałki do wewnątrz – spadek ryzyka, czerwone strzałki na zewnątrz – wzrost ryzyka). Kolor poszczególnych sektorów odzwierciedla intensywność ryzyka systemowego – od bardzo niskiego (niebieski), przez niskie i umiarkowane, po wysokie (bordowy).

Źródło: NBP.

⁸⁴ Ryzyko systemowe w Polsce jest determinowane przez sytuację w sektorze bankowym z uwagi na kluczową rolę banków w systemie finansowym i finansowaniu gospodarki oraz strukturalne cechy ich bilansów. Sytuacja w innych sektorach ma ograniczony wpływ na stabilność krajowego systemu finansowego z uwagi na mniejszą skalę działalności i inny charakter modeli biznesowych.

Wyższe stopy procentowe przekładają się na poprawę wyników finansowych banków, w efekcie czego dotychczas niska zyskowność sektora przestaje być źródłem ryzyka dla stabilności finansowej. Poprawa zyskowności wspiera odporność sektora w warunkach wysokiej niepewności makroekonomicznej oraz możliwych dalszych odpisów na ryzyko prawne kredytów walutowych i zmian wyceny obligacji. Jednak ocena ta jest obciążona znaczną niepewnością z uwagi na istniejące czynniki ryzyka w postaci wojny w Ukrainie. Ponadto, proponowane rozwiązania prawne, dotyczące wsparcia kredytobiorców, stanowią istotny czynnik mogący zwiększyć koszty banków. Skierowanie pomocy do wszystkich kredytobiorców, niezależnie od ich sytuacji finansowej, będzie oznaczało, że koszty wprowadzania tych rozwiązań dla banków mogą istotnie przewyższać korzyści wynikające z ograniczenia skali odpisów kredytowych.

Wraz z wybuchem wojny w Ukrainie istotnie wzrosła niepewność dotycząca sytuacji makroekonomicznej. Bezpośrednie skutki wojny dla stabilności finansowej w Polsce są ograniczone z uwagi na niskie ekspozycje sektora bankowego na podmioty z państw zaangażowanych w konflikt. Znacznie ważniejsze konsekwencje mogą nieść ze sobą skutki makroekonomiczne. Jednoczesny wzrost inflacji i stóp procentowych oraz istotne obniżenie aktywności gospodarczej mogłoby prowadzić do wzrostu ryzyka dużej części portfela kredytowego banków. Istotna część tego ryzyka została uwzględniona w założeniach testów warunków skrajnych. Na obecnym etapie skwantyfikowanie skutków wojny w Ukrainie jest jednak wysoce utrudnione z uwagi na niepewność co do jej dalszego przebiegu i skutków ekonomicznych.

4.1. Ryzyko prawne kredytów walutowych

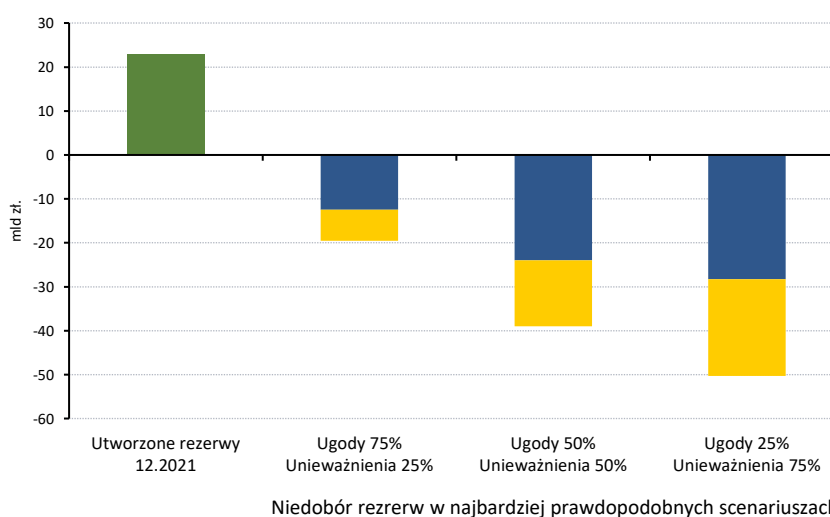
Głównym ryzykiem dla stabilności finansowej pozostaje ryzyko prawne walutowych kredytów mieszkaniowych, jednak jego natężenie osłabło. Należy spodziewać się, że postępować będzie zarówno proces zwiększania rezerw na to ryzyko, jak i zawierania przez banki ugód z klientami.

Przyszłe koszty dla banków z tytułu ryzyka prawnego walutowych kredytów mieszkaniowych mogą być zbliżone lub wyższe od dotychczas poniesionych, ale będą one rozłożone w czasie i nie powinny zagrażać stabilności sektora. Liczba spraw sądowych dotyczących tych kredytów nadal rośnie, a istotna ich część kończy się unieważnieniem umów kredytowych. Z uwagi na liczbę spraw sądowych (ponad 70 tysięcy) oraz liczbę rozstrzygnięć w ciągu roku (ok. 5-6 tysięcy rocznie) można założyć, że ostateczne rozstrzygnięcia będą długotrwałe. Tym niemniej, przepisy o rachunkowości stanowią, że banki powinny z wyprzedzeniem uwzględniać w odpisach spodziewane straty. Ugody zawierane pomiędzy bankami i kredytobiorcami w celu pozasądowego rozwiązania sporów wydają się szybszą i wartościową alternatywą dla sądowej drogi rozstrzygnięcia sporów. Jednocześnie, oferując ugody, banki mają większą zdolność kontrolowania ponoszonych kosztów.

Ważną okolicznością będzie ukształtowanie się jednolitej linii orzeczniczej dot. kwestii mieszkaniowych kredytów walutowych w oparciu o rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego i TSUE. Wystąpienie

nieproporcjonalnej asymetrii pomiędzy kosztami dla kredytobiorców i banków może skutkować nadmiernym wzrostem ryzyka podejmowanego przez jedną ze stron w przyszłości, co miałyby negatywne skutki dla stabilności finansowej.

Wykres 4.1. Rezerwy na ryzyko prawne utworzone na koniec 2021 r. oraz potencjalny niedobór ponad rezerwy w najbardziej prawdopodobnych scenariuszach.

Uwagi: szacunki nie obejmują kredytów spłaconych. Przy unieważnieniu umowy założono konserwatywnie dodatkowy koszt braku wynagrodzenia stron za korzystanie z kapitału (kolor żółty).

Źródło: szacunki NBP.

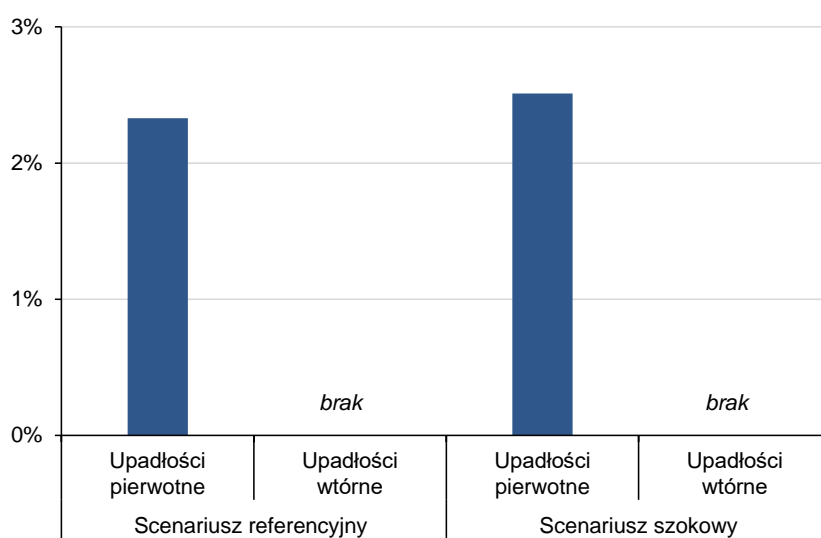
4.2. Słabości niektórych banków i zarażanie

W sektorze bankowym wciąż funkcjonują podmioty słabsze finansowo i bardziej wrażliwe z uwagi na niewystarczający zasób kapitału i niską, lub ujemną, dochodowość. Ważną okolicznością jest to, że ich udział w sektorze jest stosunkowo niski (zob. Wykres 4.2). Ryzyko zarażania związane z ewentualnym zaprzestaniem kontynuacji działalności przez te instytucje kredytowe nie stanowi istotnego zagrożenia dla stabilności całego sektora i nie zmieniło się od ostatniej edycji *Raportu*. Powiązania bezpośrednie (kontraktowe) pomiędzy bankami w kraju są znikome, a głównym potencjalnym kanałem zarażania mogą być powiązania pośrednie wynikające z konieczności uzupełnienia przez pozostałe banki środków BFG w razie wypłat depozytów gwarantowanych lub finansowania przymusowej restrukturyzacji słabych banków. Przeprowadzone analizy wskazują, że dodatkowe obciążenia finansowe, wynikające z ewentualnej upadłości lub procesu przymusowej restrukturyzacji słabszych podmiotów, nie powinny skutkować obniżeniem współczynników kapitałowych w stopniu zagrażającym dalszemu funkcjonowaniu pozostałych banków, choć mogą długoterminowo obciążać rentowność sektora.

Ograniczony efekt zarażania wynika z niskich bezpośrednich ekspozycji międzybankowych i dobrego wyposażenia kapitałowego banków, w tym zwłaszcza największych, które ponosiłyby gros

kosztów uzupełnienia funduszy BFG. Istotną przesłanką takiej oceny jest możliwość rozłożenia kosztów zwiększonych składek na fundusze BFG na wiele lat, możliwość elastycznego podejścia do wyznaczania docelowego poziomu składek i przedłużenia terminu osiągnięcia poziomu docelowego funduszy gwarantowania depozytów i przymusowej restrukturyzacji. Ustawowa możliwość utworzenia przez banki komercyjne systemu ochrony instytucjonalnej (zob. Ramka 2.2) stwarza szansę na zastosowanie rynkowych metod restrukturyzacji banków oraz wspierania procesów *resolution*, co zmniejszałoby ryzyko, bardziej kosztownej dla sektora bankowego, wypłaty depozytów.

Wykres 4.2. Udział aktywów banków komercyjnych zagrożonych upadłością w wyniku efektów zarażania (upadłości wtórne) w różnych scenariuszach makroekonomicznych

Uwagi: Scenariusz szokowy opracowano z wykorzystaniem historycznych przebiegów zmiennych makroekonomicznych dla okresów kryzysowych w innych krajach. W scenariuszu szokowym założono m.in., że na skutek wzrostu awersji do ryzyka może nastąpić długotrwała deprecjacja złotego o 30% oraz natychmiastowy wzrost spreadu kredytowego obligacji skarbowych o 300 punktów bazowych. Więcej informacji na temat założeń scenariusza referencyjnego i szokowego można znaleźć w rozdziale 2.4.

Źródło: NBP.

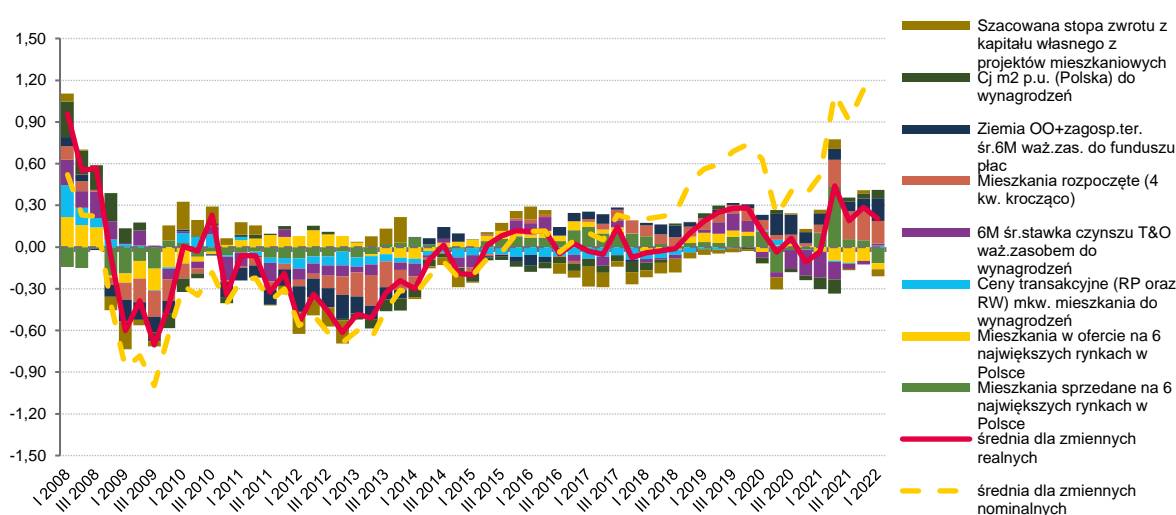
4.3. Rynek nieruchomości i portfel kredytów mieszkaniowych

Ocena wpływu sytuacji na rynku nieruchomości mieszkaniowych na stabilność systemu finansowego prowadzona jest poprzez analizę trzech aspektów: (1) równowagi cen na rynku nieruchomości (wymiar wartości zabezpieczeń banków – ang. *collateral stretch*), (2) polityki banków w zakresie finansowania zakupów nieruchomości (wymiar finansowania – ang. *funding stretch*), oraz (3) poziomu zadłużenia i zdolności gospodarstw domowych do spłaty zaciągniętych kredytów (wymiar odporności kredytobiorcy – ang. *household stretch*).

Aktywność na rynku nieruchomości utrzymywała się na wysokim poziomie, ale rynek nieruchomości nie wykazywał oznak nierównowagi. Choć zmienne w ujęciu nominalnym osiągały wysokie dynamiki, to jednak realnie - po uwzględnieniu wzrostu płac - były one umiarkowane i znacznie niższe niż w okresie przed 2008 r. (zob. Wykres 4.3).

W porównaniu do poprzedniej edycji Raportu, poziom napięć związanych z finansowaniem zakupu nieruchomości przez banki (ang. *funding stretch*) uległ obniżeniu. Przyczynił się do tego w dużej mierze wzrost kosztów kredytu (zob. Wykres 4.4). Oczekiwany wzrost poziomu stóp procentowych oraz zaostrzenie wymogów nadzorczych wprowadzone przez UKNF w marcu 2022 r. sprawiają, że można spodziewać się dalszego ograniczenia dostępności kredytu. Obok zmian w zasadach uwzględniania ryzyka wzrostu stóp procentowych (o min. 5 pkt. proc.), które skutkują wzrostem raty, przy której badana jest zdolność kredytowa, nadzorca wymaga, aby udzielanie kredytów o DSTI przekraczającym 40% lub 50% (w zależności od dochodu klienta) było traktowane przez banki jako wyjątek, który wymaga szczególnego uzasadnienia. W 2021 r. ponad 12% udzielanych kredytów (ponad 10 mld zł) charakteryzowało się poziomem DSTI przekraczającym 50%.

Wykres 4.3. Indeks napięć na rynku nieruchomości

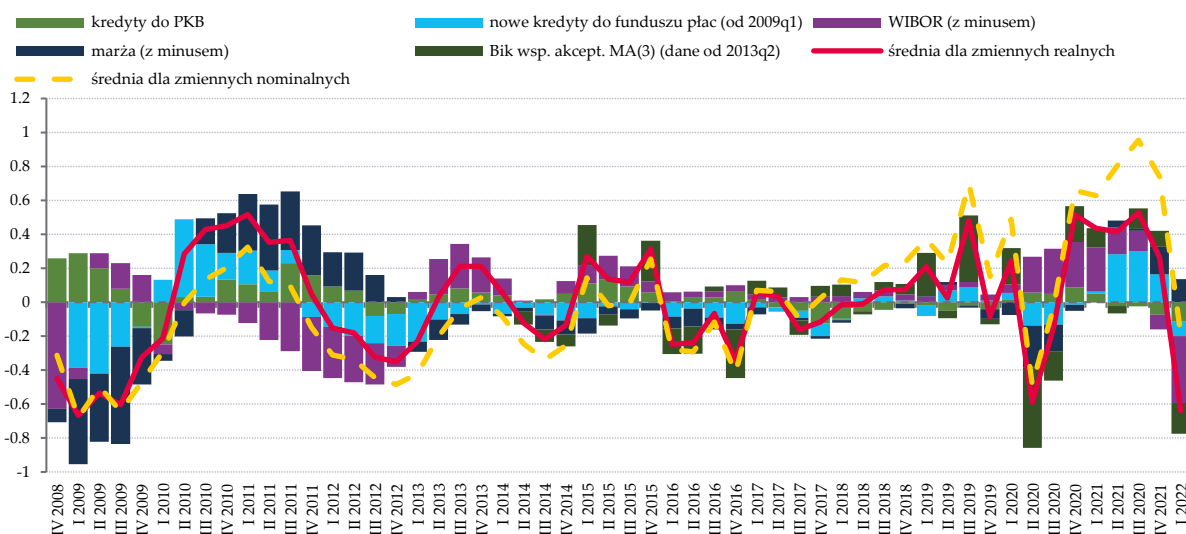
Uwagi: zmienne są wystandaryzowane poprzez transformację *z-score*. Indeks, oznaczony czerwoną linią, uśrednia informacje o poziomach i dynamice zmian zestawu zmiennych istotnych dla oceny skali ogólnych napięć na rynku nieruchomości. Wszystkie zmienne odniesione są do PKB, średniego wynagrodzenia lub sumy wynagrodzeń w gospodarce. Wartość indeksu bez oczyszczenia z wpływu zmian ogólnego poziomu cen zaznaczone są złotą przerywaną linią. Słupki obrazują relatywny wpływ każdej z zmiennych na ogólny poziom indeksu.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP i GUS.

Wzrost stóp procentowych skutkuje istotnym zwiększeniem rat kredytów, jednak wzrost dochodów kredytobiorców ogranicza ryzyko nieregularnej obsługi długu, szczególnie dla kredytów zaciągniętych przed 2020 r. Średni wzrost obciążeń dochodów spłatą zadłużenia jest mniejszy niż sam wzrost rat z tytułu wzrostu stóp procentowych (zob. Wykres 4.5). Dotyczy to szczególnie kredytobiorców zaciągających kredyty przed 2020 r., w przypadku których skumulowany wzrost płac był znaczny (zob.

rozdział 2.1)⁸⁵. W relatywnie gorszej sytuacji są gospodarstwa domowe, które zaciągnęły kredyty w 2020 r. i 2021 r. - w ich przypadku wynagrodzenie od momentu udzielenia kredytu wzrosło w mniejszym stopniu, a wzrost rat mógł być większy niż zakładany w symulacjach zmian stóp procentowych rekomendowanych przez KNF i zakładanych przez banki przy badaniu zdolności kredytowej klientów. Kredyty udzielone w okresie najniższych stóp procentowych stanowią ok. 21% portfela złotych kredytów mieszkaniowych (zob. rozdział 2.1).

Wykres 4.4. Indeks napięć związanych z finansowaniem nieruchomości

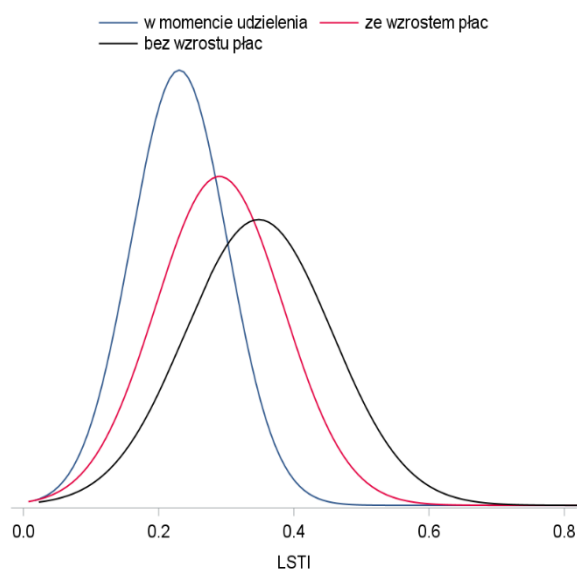
Uwagi: konstrukcja indeksu taka sama jak w przypadku Wykres 4.3.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP, GUS, BIK oraz Bloomberg.

W skali całej gospodarki, udział gospodarstw domowych, które zaciągnęły kredyt mieszkaniowy w latach 2020-2021 jest relatywnie niewielki. Na koniec 2021 r. w portfelu było 439 tys. kredytów udzielonych w tym okresie (zob. Wykres 4.6). Biorąc pod uwagę, że liczba gospodarstw domowych w Polsce wynosi ok. 14,6 mln i przyjmując założenie, że gospodarstwa domowe nie posiadają jednocześnie więcej niż jednego kredytu hipotecznego⁸⁶, istotnie zwiększone obciążenie dochodów spłatą kredytu może potencjalnie dotyczyć ok. 3% gospodarstw w Polsce. Nie należy tego jednak interpretować w taki sposób, że w przypadku tych kredytobiorców automatycznie wystąpią zakłócenia w obsłudze zadłużenia. Ponadto kredytobiorcy ci mogą skorzystać z pomocy Funduszu Wsparcia Kredytobiorców (zob. Ramka 2.1), jeśli spełnią odpowiednie warunki.

⁸⁵ Wzrost płac w gospodarce nie jest rozłożony równomiernie – są gospodarstwa domowe, którym wynagrodzenie wzrosło bardziej niż przeciętnie w gospodarce, są też takie, którym wzrosło mniej lub wręcz spadło. Biorąc jednak pod uwagę, że gospodarstwa domowe zaciągające kredyty mieszkaniowe są relatywnie młode, można domniemywać, że ich dochody rosną bardziej niż przeciętnie. Zatem przyjęcie w symulacji średniego wzrostu płac dla całej gospodarki jest konserwatywne.

⁸⁶ Tzn. liczba kredytów w portfelu jest równa liczbie zadłużonych gospodarstw domowych.

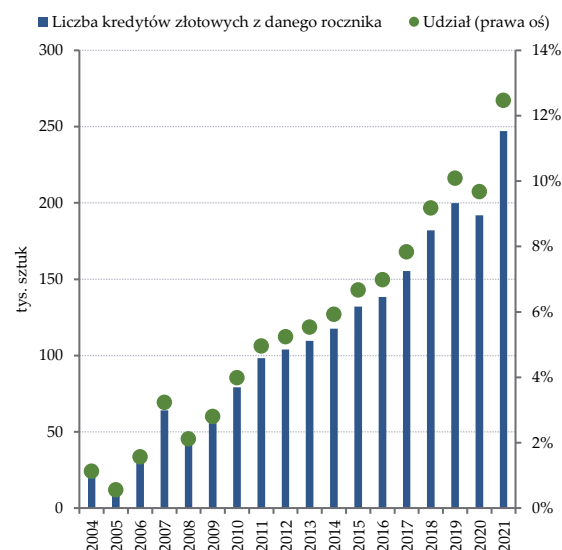
Wykres 4.5. Symulacja zmian rozkładu wskaźnika LSTI na koniec 2022 r.

Uwagi: niebieska linia pokazuje rozkład szacowanego LSTI w momencie udzielenia kredytu dla średniego kredytu w grupach kredytów udzielanych w latach 2018-2021 kredytobiorcom z określonej grupy dochodowej i o określonym poziomie DSTI. Czerwona linia pokazuje rozkład symulowanego LSTI na koniec 2022 r. dla tych samych kredytów przy poziomie WIBOR 3M zgodnym z oczekiwaniami rynkowymi z marca 2022 r. (6,1875%) oraz po uwzględnieniu wzrostu płac. Czarna linia pokazuje symulowany rozkład na koniec 2022 r. bez uwzględnienia wzrostu płac.

Źródło: symulacje NBP na podstawie danych UKNF.

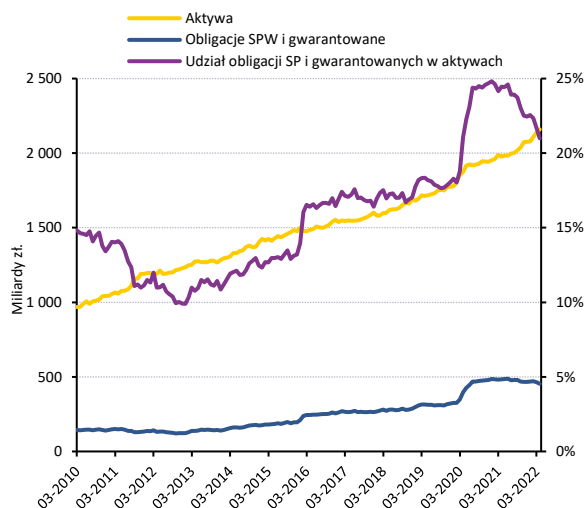
4.4. Portfel obligacji skarbowych

Znaczny udział obligacji skarbowych i gwarantowanych przez Skarb Państwa w aktywach sektora bankowego przekłada się na wyższą wrażliwość banków na ryzyko zmiany wyceny tych instrumentów. Obserwowany od października 2021 r. wzrost rentowności obligacji skarbowych przekłada się na istotne negatywne zmiany w wycenie papierów dłużnych w bilansach banków. Zmiana rentowności obligacji o ponad 500 pb., która nastąpiła od początku IV kwartału 2021 r. przełożyła się na spadek wyceny całego portfela obligacji banków o ok. 4%, co stanowi ok. 20 mld zł. (zob. Wykres 4.8). Większość zmian wyceny jest ujmowana przez banki w kapitałach, a nie w wyniku finansowym. W efekcie łączny współczynnik kapitałowy (TCR) obniżył się o 1 pkt. proc. W dłuższej perspektywie należy wziąć pod uwagę, że obecne negatywne zmiany wyceny będą równoważone przez wzrosty wyceny papierów w miarę zbliżania się terminów ich zapadalności. Jednocześnie, z uwagi na wysokie poziomy kapitałów oraz wzrost wyniku odsetkowego, nawet znaczne zmiany wyceny tych instrumentów w przyszłości nie powinny stwarzać zagrożenia dla stabilności banków.

Wykres 4.6. Kredyty udzielone w poszczególnych latach w portfelach banków

Źródło: obliczenia NBP na podstawie danych UKNF.

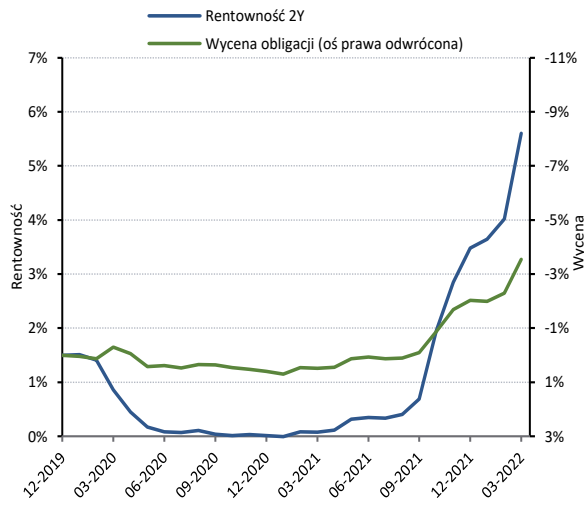
Wykres 4.7. Udział obligacji skarbowych i gwarantowanych przez Skarb Państwa w aktywach sektora bankowego

Uwaga: Sektor bankowy bez uwzględnienia BGK

Źródło: NBP

Wykres 4.8. Wynik z wyceny papierów dłużnych na tle zmian rentowności dwuletnich obligacji skarbowych

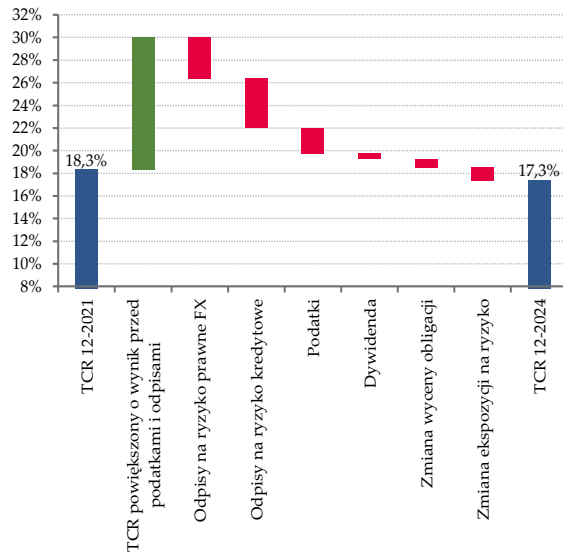
Uwaga: wynik z wyceny papierów dłużnych wycenianych rynkowo przez inne całkowite dochody pozostawiony w kapitałach banków odniesiony do nominału instrumentów dłużnych skarbowych i gwarantowanych przez Skarb Państwa

Źródło: NBP.

Podsumowanie

Sektor bankowy pozostaje wysoce odporny, nawet w sytuacji jednoczesnej materializacji kilku źródeł ryzyka. Ocena ta jest jednak formułowana w warunkach wysokiej niepewności makroekonomicznej oraz regulacyjnej, wynikającej z projektowanych form wsparcia dla kredytobiorców, których koszty ponosić mają banki. Zdolność banków do absorpcji szoków wynika z wysokiego poziomu kapitałów oraz spodziewanego wzrostu zysków w środowisku wyższych stóp procentowych (zob. Wykres 4.9). W sytuacji wystąpienia splotu negatywnych czynników - silnego spowolnienia gospodarczego i wzrostu kosztów kredytu (skutkujących wzrostem odpisów na ryzyko kredytowe), dalszych istotnych odpisów na ryzyko prawne kredytów walutowych, negatywnych zmian wycen obligacji skarbowych oraz konieczności uzupełnienia środków BFG w warunkach restrukturyzacji lub upadłości słabszych podmiotów - sektor bankowy jako całość i jego największe instytucje wykazują wysoką odporność. Nawet łączne wystąpienie głównych zidentyfikowanych ryzyk w systemie nie powinno przełożyć się na istotny wzrost odsetka instytucji o niskiej pozycji kapitałowej (zob. Wykres 4.10). Niepewność dotycząca otoczenia makroekonomicznego jest jednak podwyższona i utrzymanie wysokiej odporności sektora bankowego jest w tej sytuacji szczególnie uzasadnione.

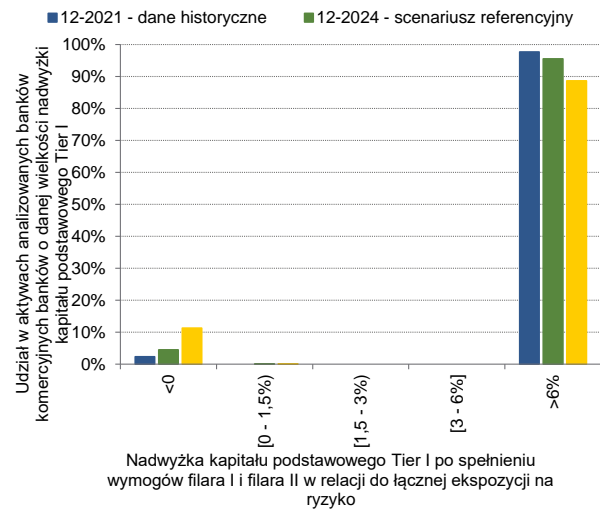
Wykres 4.9. Łączny współczynnik kapitałowy krajowych banków komercyjnych w scenariuszu szokowym

Uwagi: patrz Wykres 2.30.

Źródło: NBP.

Wykres 4.10. Rozkład aktywów banków komercyjnych według nadwyżki kapitału podstawowego Tier I po spełnieniu wymogów filarów I i II w scenariuszu szokowym

Uwagi: patrz Wykres 2.30.

Źródło: NBP.

Słowniczek

Banki komercyjne – krajowe banki komercyjne oraz oddziały instytucji kredytowych.

Całkowite przychody operacyjne netto – wynik z działalności bankowej powiększony o różnicę pozostałych przychodów i kosztów operacyjnych oraz o wynik z rachunkowości zabezpieczeń i z zaprzestania ujmowania aktywów niefinansowych.

Dane annualizowane – w przypadku danych o przepływach – wartość przepływu z okresu poprzedzających 12 miesięcy; w przypadku danych o stanach (zasobach) – przeciętna wartość stanu w okresie poprzedzających 12 miesięcy.

Dług do dochodu (DTI) – relacja wartości całkowitego zadłużenia klienta do jego rocznego dochodu.

Jednolity Mechanizm Nadzorczy – pierwszy filar unii bankowej

Koszty obsługi zobowiązań do dochodu (DSTI) – wskaźnik wyrażający stosunek całkowitych rocznych kosztów związanych z obsługą zobowiązań kredytowych i zobowiązań finansowych innych niż zobowiązania kredytowe (z których klient detaliczny nie może się wycofać, tj. wynikających m.in. z przepisów prawa lub mających charakter trwały i nieodwołalny) do całkowitego rocznego dochodu klienta detalicznego.

Kapitałowy wymóg wypłacalności (SCR) – odpowiada wartości narażonej na ryzyko zmiany podstawowych środków własnych zakładu ubezpieczeń lub zakładu reasekuracji na poziomie ufności 99,5% w okresie jednego roku.

Koszty operacyjne – suma kosztów działania banku i odpisów amortyzacyjnych.

Koszty ryzyka kredytowego – patrz straty kredytowe.

Krajowe banki komercyjne – banki mające siedzibę w Polsce i działające w formie prawnej spółki akcyjnej lub banku państwowego.

Krajowy sektor bankowy – krajowe banki komercyjne i banki spółdzielcze.

Kredyty konsumpcyjne – udzielone osobom prywatnym kredyty o charakterze bieżącym (w tym kredyty w rachunku bieżącym, kredyty z tytułu kart kredytowych), kredyty przeznaczone na zakup dóbr konsumpcyjnych lub na zakup usług oraz pożyczki.

Kredyty mieszkaniowe – kredyty na nieruchomości mieszkaniowe dla gospodarstw domowych.

Kredyty/ekspozycje restrukturyzowane (ang. *forborne exposures*) – należności, w odniesieniu do których podjęto działania restrukturyzacyjne. Działania te obejmują preferencyjne traktowanie dłużnika,

który doświadcza lub wkrótce zacznie doświadczać trudności z wywiązywaniem się ze swoich zobowiązań finansowych (trudności finansowe). Preferencyjne traktowanie może skutkować stratą dla kredytodawcy

Kredyt do dochodu (LTI) – relacja wartości udzielonego kredytu mieszkaniowego do rocznego dochodu netto klienta.

Kredyt do wartości nieruchomości (LtV) – relacja wartości udzielonego kredytu mieszkaniowego do wartości nieruchomości.

Loan-Service-to-Income - relacja miesięcznej wartości rat kredytów mieszkaniowych do miesięcznego dochodu netto gospodarstw domowych

Marża odsetkowa netto – relacja wyniku odsetkowego uzyskanego w danym okresie do średniej wartości aktywów w tym okresie.

Małe i średnie przedsiębiorstwa – przedsiębiorstwa zatrudniające mniej niż 250 osób.

Oczekiwane zyski z przyszłych składek – różnica między rezerwami techniczno-ubezpieczeniowymi bez marginesu ryzyka a rezerwami techniczno-ubezpieczeniowymi bez marginesu ryzyka obliczonymi przy założeniu, że składki związane z obecnymi umowami ubezpieczeń i umowami reasekuracji, które mają być uzyskane w przyszłości, nie są uzyskiwane z jakiegokolwiek innego powodu niż wystąpienie ubezpieczonego zdarzenia, niezależnie od obowiązujących lub umownych praw ubezpieczającego do zakończenia polisy.

Odstęp międzykwartyłowy – różnica między wartością trzeciego kwartyła a wartością pierwszego kwartyła rozkładu zmiennej.

Rata do dochodu (RdD) – relacja wydatków kredytobiorcy związanych z obsługą miesięcznej raty kapitałowej i odsetkowej kredytu mieszkaniowego do miesięcznego dochodu gospodarstwa domowego kredytobiorcy (def. z ustawy z dnia 9 października 2015 r. o wsparciu kredytobiorców znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej, którzy zaciągnęli kredyt mieszkaniowy (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 298).)

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe – wysokość zobowiązań zakładów ubezpieczeń z tytułu zawartych umów ubezpieczeń.

Ryzyko systemowe – ryzyko zakłócenia w funkcjonowaniu systemu finansowego, które w razie jego materializacji zaburza działanie systemu finansowego i gospodarki narodowej jako całości (art. 4 ust. 15 ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym).

Sektor bankowy – wszystkie banki komercyjne i spółdzielcze oraz oddziały zagranicznych instytucji kredytowych.

Straty kredytowe – w bankach stosujących MSSF – saldo utworzenia lub (-) rozwiązania odpisów na oczekiwane straty kredytowe (do końca 2017 r. odpisów z tytułu utraty wartości kredytów); w bankach stosujących PSR – saldo utworzenia lub rozwiązania rezerw celowych. Straty kredytowe obejmują także wynik z tytułu spisania z bilansu składnika aktywów finansowych w wysokości różnicy pomiędzy wartością spisanego składnika aktywów finansowych a wartością odpisu/rezerwy celowej, jak również odzyski z wcześniej spisanych z bilansu aktywów.

System ochrony instytucjonalnej (ang. *institutional protection scheme; IPS*) – porozumienie banków zrzeszających oraz zrzeszonych z nim banków spółdzielczych (IPS-BS) utworzone na podstawie ustawy z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 456 z późn. zm.) lub banków w formie spółek akcyjnych (IPS-K) utworzone na podstawie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2439 z późn. zm.). Celem funkcjonowania IPS jest zapewnienie płynności i wypłacalności każdego uczestnika na zasadach określonych w ww. ustawach oraz w umowach systemów ochrony, w szczególności przez udzielanie pożyczek, gwarancji i poręczeń.

Środki własne zakładu ubezpieczeń – suma podstawowych środków własnych, na które składają się: nadwyżka aktywów nad zobowiązaniami i zobowiązania podporządkowane, oraz uzupełniających środków własnych na które składają się: nieopłacony kapitał zakładowy lub kapitał założycielski, do którego opłacenia nie wezwano, akredytywy i gwarancje, a także wszelkie inne prawnie wiążące zobowiązania otrzymane przez zakład ubezpieczeń (lub zakłady reasekuracji).

Ubezpieczenia komunikacyjne AC – ubezpieczenia casco pojazdów lądowych, z wyjątkiem pojazdów szynowych, obejmujące szkody w pojazdach samochodowych lub pojazdach lądowych bez własnego napędu – grupa 3 działu ubezpieczeń majątkowych według klasyfikacji zamieszczonej w ustawie o działalności ubezpieczeniowej.

Ubezpieczenia komunikacyjne OC – ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów lądowych z napędem własnym – grupa 10 działu ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych według klasyfikacji zamieszczonej w ustawie o działalności ubezpieczeniowej.

Wskaźnik "cena do wartości księgowej" – iloraz ceny akcji spółki do kapitału własnego przypadającego na jedną akcję spółki.

Wskaźnik zwrotu z kapitału (ROE) – stosunek zysku netto do wartości kapitału własnego.

Wynik działalności bankowej – suma wyniku z tytułu odsetek oraz wyniku nieodsetkowego.

Wynik nieodsetkowy – suma wyniku z tytułu prowizji i opłat, przychodów z tytułu dywidend, wyniku wyceny instrumentów wycenianych według wartości godziwej, zysków lub strat z tytułu zaprzestania ujmowania instrumentów finansowych innych niż wyceniane według wartości godziwej przez wynik finansowy oraz różnic kursowych.

Wykaz skrótów

BFG	Bankowy Fundusz Gwarancyjny
BGK	Bank Gospodarstwa Krajowego
BIK	Biuro Informacji Kredytowej
BK	Banki komercyjne
BRS	Bufor ryzyka systemowego
BS	Banki spółdzielcze
CET 1	Kapitał podstawowy Tier 1
COVID-19	Coronavirus Disease 2019
CRD	Capital Requirements Directive
DGS	Deposit Guarantee Scheme
DSTI	Debt Service to Income
DTI	Debt to Income
EBC	Europejski Bank Centralny
EIOPA	European Insurance and Occupational Pensions Authority
EOG	Europejski Obszar Gospodarczy
EPIFP	Expected profits included in future premiums
FIO	Fundusz inwestycyjny otwarty
FWK	Fundusz Wsparcia Kredytobiorców
GPW	Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IPS-BS	System ochrony instytucjonalnej banków spółdzielczych

IPS-K	System ochrony instytucjonalnej banków prowadzących działalność w formie spółek akcyjnych
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego
KZBS	Krajowy Związek Banków Spółdzielczych
LCR	Liquidity Coverage Ratio
LSTI	Loan service to income
LtV	Loan to Value
MCR	Minimum Capital Requirement
MFW	Międzynarodowy Fundusz Walutowy
MREL	Minimum Requirement for Own Funds and Eligible Liabilities
MSP	Małe i Średnie Przedsiębiorstwa
MSSF	Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej
NIM	Net Interest Margin
NBP	Narodowy Bank Polski
NSFR	Net Stable Funding Ratio
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
P2G	Pillar 2 Guidance
P2R	Pillar 2 Requirements
PKB	Produkt Krajowy Brutto
PPK	Pracownicze Plany Kapitałowe
PSR	Polskie Standardy Rachunkowości
PFR	Polski Fundusz Rozwoju
RdD	Rata do dochodu

ROA	Return on Assets
ROE	Return on Equity
RORC	Return on regulatory capital
RPP	Rada Polityki Pieniężnej
RZiS	Rachunek zysków i strat
SCR	Solvency Capital Requirement
SFIO	Specjalistyczny fundusz inwestycyjny otwarty
SP	Skarb Państwa
SN	Sąd Najwyższy
TCR	Total Capital Ratio
TREA	Total Risk Exposure Amount
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
UE	Unia Europejska
UFK	Ubezpieczeniowy Fundusz Kapitałowy
UKNF	Urząd Komisji Nadzoru Finansowego
WIBOR	Warsaw Interbank Offered Rate
WIG-Banki	Indeks giełdowy spółek z sektora bankowego
ZBP	Związek Banków Polskich

www.nbp.pl

